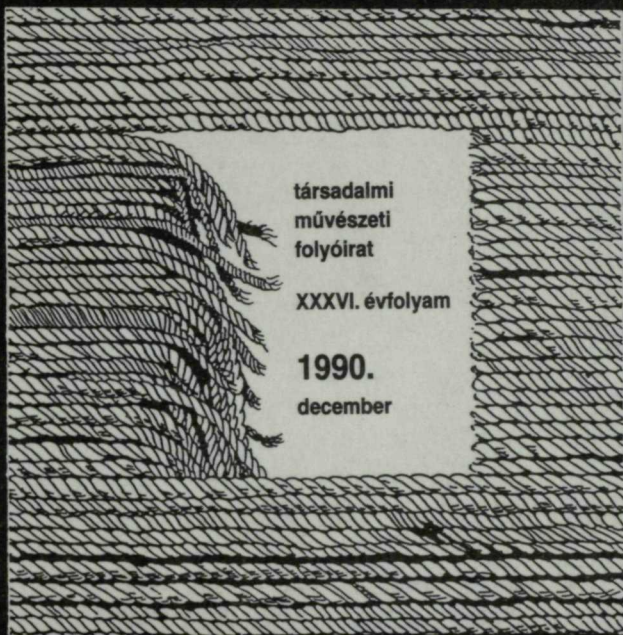
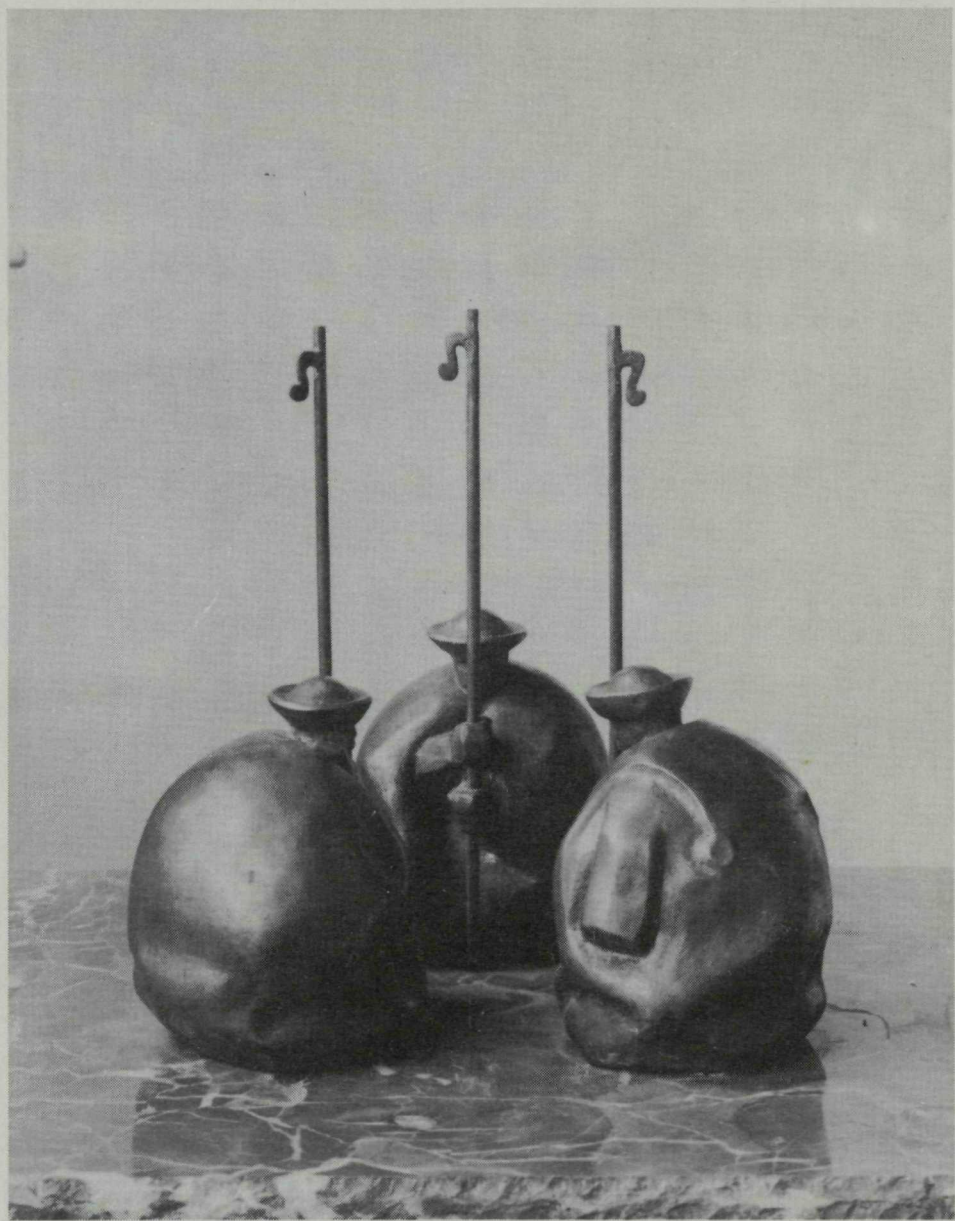

JÁSZKUNTSÁG |

6

Nagy Gáspár versei

Álomtalan képek jönnek...

A képeket ráereszted
piócaként álmatlan éjjeidre
s az álom felét a hajnal partjainál
űzötten gyötörten elhagyod

valami mélységbe zuhansz
konokul és kiszámftottan
a serpentinek kanyarjaiból
egy kéz néhány fokot ügyesen
eltakart s ez pont elég volt

nyaktörő utak és jó utak
a hegyek között kéklő tavak
indiánkövek füstjelek
valóságosan is kéklenek

Kannás úrral *Lake Gregoryban*
halott fáradtan álmokat
porcióztunk a tó teraszán
hál' Istennek már túl Nevadán

itt a hegyi tavak között
szinte a csillagok fölött
„maradtam volna néhány éveket”
évekbe véstem volna éneket

a nyugalom volt a biztató
Lake Arrowhead partján a csönd
belőve - hisz *Nyílhegy-tó*
azóta is üzen - fordul a föld

nappalból éjszakába
s képeket mar - álomtalan -

a hajnal partfalába
(1988-1990)

Egy búcsúzó alak

I.

A recsegő-ropogó turbinák
szárazon forognak
hasztalan pörögnek
fáradt álmukig
már lomhábban kering
a pár liternyi sós-
vörös folyam
mészhegyeiden szinte
csak átbukik
oda hol még
a hús pirosuló dombjai
síkságai hirdették meg
a maguk külön álmait
ez lehetett az ifjúság?
talán a vágy?
talán talán - -

II.

az örökké lehúnyt tavak
mélyén már nem siklanak
buja sellők
kéklő asszony-halak
ezüstlő hatalmas
ősi horgodon Uram
tört tükörezüst ázik
s didereg hártvás
lúdbőrös tükrödben
egy búcsúzó alak
(1990. szeptember 9.)

Anzix - N. X. (5.)

B. Lacival bámultam Anselm Kiefer
 fantasztikus méretű barnásfekete képeit
 aki nem volt igazán modern ott
 az 53. utcában (The Museum of Modern Art)
 csak éppen hidegen korszerű és félelmetes
 persze az öreg modernek
 kellettek ide "afféle medernek"
 hogy "átjöjjön" ez a háború végén
 született német piktor
 összes szorongásaival -

Átjött - kfnzóan hazafelé gondoltam már -
 amikor a költővel-tárlatvezetővel és
 híres kutyájával sétáltam talán
 a 82. utcáig s közben még
 ott is rejtjelesen félszavakkal
 Angyal I. megírandó történetéről beszélünk
 hogy majd otthon L.A-val tovább beszéljük
 aki mindent tud és mindent megír de kiadó
 valószínű csak itt lesz rá - [konspiráltunk]

Aztán a búcsúzást férfiasan megejtettük
 egy simogatás az okos kutyának
 és nehéz lett a szívem
 és hosszú az árnyam és nagyon a hajam - hát
 behátráltam életem legdrágább hajvágásának
 színhelyére egy bűnöző képű figaró mancsai
 közé hogy legalább a két hónapja nyíratlan
 fejemen könnyítsek -
 azóta tudom New York-ban a magamfajta odatévedőnek
 filléres gondjai lehetnek egy tisztos kopasztás
 után de valutaárfolyamokon ne tűnődjön
 ne számolgasson ne sirassa felsöpört selyem-sár-haját
 (1988. október 17.)

Lengyel Boldizsár

Türelem kell, és több megértés

(Beszélgetés Nagy Gáspár költővel)

A tájékozatlan olvasó azt is mondhatná, divatba jött Nagy Gáspár. Az 1990-es esztendőben három díjat is kapott. Tavasszal, a márciusi forradalom évfordulóján végre megkapta a József Attila-díjat, amit a szakma már régóta neki szánt. A Szépirodalmi Kiadó gyűjteményes kötetét (Múlik a jövőnk) illette elismeréssel. A Magyar Művészetért Alapítvány kitüntetéseit 1990. november 8-án harnadfőben osztották ki. A megelőzőleg kitüntetett Szécsi Margit és Utassy József költők után most Nagy Gáspár kapta a díjat. Szinte kárpótlásnak is tűnhet ennyi díj. Önkéntelenül adódik a kérdés, hogyan éli meg a költő a sorozatban érkező elismeréseket?

Minden díj elismerést jelent. Fontos az is, kik adják a kitüntetést. A díjakban óhatatlanul benne voltak az elmúlt évtized politikai játszmaí is, melyek körülöttem zajlottak. Nagyon remélem, hogy a legfontosabb mégis gyűjteményes kötetem, a „Múlik a jövőnk” színvonala volt. Azt is tudom, hogy most be kell rendezkednem egy díjakban szegény évtizedre. Így van ez rendjén.

- *A drága emléktű Kormos István mutatott be az „És” hasábjain, 1973-ban. Szerinte abban az időben a költészet huszadik századi népművészetté lett. Ma sokan a költészet haláláról beszélnek. Így van ez?*

- A költészet haláláról beszélni elsiertet vélekedés. Magyarországon hála Istennek változatlanul teremnek a költők. Közülük sokan csak írogató emberek. A költő-óriások kiemelkedéséhez azonban nagyon nagy választék kell. Nálunk, ahogy mondják, a csúcok alatt is hegyek vannak. A hegyek alatt meg komoly dombvonulatok.

Tudjuk, az igazán nagy költők mindig újtók is akarnak lenni. Szerintem mindig szintetizálók is. Sorra kimutatható jeles költőinknél, milyen hatásokat építenek be lírájukba. A költői megszólalásokat tekintve a magyar irodalom igen gazdag, a „Halotti beszéd” napjainkig. A mi vidékünkön - Közép-Kelet-Európában - a megszólalási forma a szabadság hiányát, a demokrácia nélkülözését pótolta mindig. Nem voltak agórák, ahol az emberek kibeszélhették magukat. Ha több lehetőséget kapunk a vitához, sokan nem fordultak volna a fehér papírhoz. A kényszer vitt sok embert arra, hogy költői képekben, szimbólumokban mondja el, amit gondol.

A világ most jelentőset változott. A publicisztika uralkodik, napjainkban minden kimondható. A költészet ezt az időszakot is túléli. Európának ezen a részén különös adottság a költészet, szükségszerűen mindig jelen lesz.

- *Németh Lászlónál olvastam valahol a következő gondolatot. Egy nagy veszély van, ha a tehetség tökéletesen, direktül kijátssza magát. Azt megölik, azt nem túrik. (Az idézet nem szó szerinti!) Veled is így van?*

- Nem tudom, hogyan kell érteni: direktül kijátssza magát! Azt gondolom, van a tehetség, és van az írói vállalás. Erre Németh László a legjobb példa. A tehetség arra törekszik, hogy kijátssza magát.

Az frás etika és erkölcs. A magyar irodalomban ezt így látom. Sors által, történelem által meghatározott. Nem tud függetlenedni, elefántcsont-toronyba zárkózni.

A tehetségnek az a feladata, hogy úgy mutassa meg magát - pőrén és szabadon -, hogy támadható is legyen. A költő különleges alkatú ember. Rendkívüli érzékenységgel kell a világra reagálni mind esztétikai, mind politikai értelemben. Ez óhatatlanul kihívást jelent. Gyakran azért emel szót, ami nagyon privát, de egyben közösségi érvényű is. Elleplezni, taktikusan elkerülni a problémákat nem lehet. A művészi nagyságot is megkérdőjelezi, ha valaki képes különböző alkukra, megfontolásokra, kivárásokra. Egy igazság, egy művészi teljesítmény ha megszületik, az adott. Más kérdés, hogy megjelenik-e vagy sem. Az idejében megszületett és megjelent mű sokat segíthet az alkotónak a pályán, és adott esetben egy nemzetnek a boldogulásában. Korábban írott versemben úgy fogalmaztam ezt meg - kicsit jószóltam is ezzel -, hogy egy élére állított vers sokat tehet. Igenis szükség van időnként élére állított művekre, melyek nem publicisztikusan, hanem esztétikai megformáltsággal mondanak ki dolgokat. Bátorság, előrelátás, megérzés, kockázatvállalás olyan fogalmak, melyek elől jelentős alkotó nem térhet ki. Napjaink különös vonása, hogy még múltat is kell teremteni, nem csak jövőt. Nem tudjuk, mit hoz a múlt, mert igazán most dolgozzuk fel. De összjáték van múlt és jövő között. A jelennel kell az igazi művészetnek legkevésbé foglalkoznia. Hiszen olyan mértékben benne élünk, hogy nem találunk benne eligazodási pontot. Amit ma megírsz, az a tegnapiodról meg a holnapodról szól inkább. A ma az te vagy, a tollad meg a biológiai jelenléted. De az emlékeidből és a vágyaidból építkezel, és akkor ez már múlt és jövő.

- *A magyar költészetben, úgy tűnik, jelentős szerep jut a közéletiségnek, és visszafogottabban, szemérmesebben tárulkozik ki a személyesség. Miért van ez?*

- A költészet szerintem nagyon személyes. A magyar költészet legjobbjainál igazán nagy kitárulkozások vannak. Gondolj csak Balassira, Adyra, Petőfire. De van egy olyan fajta szemérmessége a költészetnek Magyarországon, hogy az egyénit mindig kapcsolta a legheroikusabb közéletiséghez. Természetesen nem az elmúlt évtizedekben lejáratott közéletiségre gondolok. Igazán jelentős alkotóink sokszor valóban váteszi módon a közösség, a nemzet nevében alkottak, írtak, beszéltek magas esztétikai színvonalon. Egyéni sorsukat is annak rendelték alá. A történelem folyamán ez a magatartás hagyományozódott. Költő-óriásaink szinte kézfogással adták tovább, az utódok pedig ennek vállalásával indultak. Magyarországon nem írhatunk úgy verset, mint esetleg a szerencsésebb nemzetek költői teszik, ahol más volt a történelem. Az anyanyelvünk, a szavaink olyanok, hogy aki verset ír, annak tudnia kell, kik írtak előtte verset. Azzal a felelősséggel is kell érezni. Tudom, minden valamirevaló költő újat akar. De fontosnak tartom azt is, legyen bennünk alázat és hűség a magyar költészet legjobb vonulatával kapcsolatban. Teljesen újat úgysem tudunk kitalálni. A szókészletünk, ha meghalunk, se lesz Arany Jánoséhoz fogható. A világ nem változott annyit, hogy túlságosan sok új elem - mint téma - bekerülhetne a költészetbe. A formán, a képek sűrűségén, intenzitásán lehet vitatkozni. Ezek szerintem részkérdések. Nem

azt kell keresni, mi áll jól, hanem azt, miért frok, miért születik meg a vers. A magyar költészetnek igenis volt és lesz is küldetéstudata.

- *Nagyon szeretsz két filmet, az „Elégiát” és a Kopár szigetet”. Huszárík Zoltán és a japán Shindo filmjéről van szó. Talán származásod, indíttatásod játszik szerepet a vonzódásban?*

- Igen. Nagyon fontos ez számomra. Parasztgyerek vagyok, Nyugat-Magyarországról származom. Intenzíven éltem meg gyermekkori éveimet az állatok, a föld közvetlen vonzásában, a falusi közösségben. Rengeteg kedvenc lovam volt, szerettem a tavaszi kiscsikókat. Az Elégia szerintem a szabadságnak egy hatalmas verse. Sokat írtak róla, igazában máig nem tudták felfejteni. Nekem Közép-Európáról, a szabadság hiányáról szól. A ló az embernek a társa egészen a vágóhídig. Japán csak földrajzilag esik távol. Dalainkban viszont közös a pentatónia. A mentalitásuk is hasonló. Talán emlékszel a filmből arra a jelenetre, mikor a kisfiú integet a szüleinek, evezzenek gyorsabban, mert a testvére haldoklik. Az a magyar költészet, mely érvényes és hiteles volta az elmúlt időszakokban állandóan a kisfiúhoz hasonlóan karkörzést végzett. Talán az sem véletlen, hogy mikor Kormos Istvánt megkérdezték váratlanul, mondja el legkedvesebb verssorát, a Himnuszt idézte: „... Nyújts feléje védő kart...”. A japánokra visszatérve, az a keménység is közös bennünk, hogy meg kell művelni a földet, a kis szigetet, és micsoda áldozatok árán! Mindkét filmben az én gyerekkoromat, a gyökereket szóltatták meg, ahol megtanultam, hogy szolgálatosnak is kell lenni, ha kell integetni, veszélyt jelezni. Huszárík filmje annak a világnak az elmúlását is jelzi. Már húsz éve a flaszteron élek, de a képek állandóan természetiek, csak abból tudok igazán építkezni.

- *Szűcs Géza néhány hete arról panaszkodott keserűen, hogy civakodó ország lettünk. Különösen Erdélyből nézve fájdalmas ez. Te milyennek látod most a társadalmat, azon belül is az értelmiséget?*

- Egyetértek. Különösen nekik lehet ez nehéz. Furcsa esztendő 1990. A nyolcvanas évek nagyon intenzívek voltak. Sokat politizáltunk, sokminden történt. Barátok és szövetségeseink voltunk a veszélyeztetettségben. Szomorú tapasztalni, hogy napjainkban az összefűző szálak elporladnak. Az emberi kapcsolatok minősége a felgyorsult időben romlott, meglazult. Apró különbségeken össze tudunk kapni. Százfelé húzunk. A szabadság eufórikus pillanata után talán van ebben szükségyszerűség is. Erdélyben is így van ez. Kénytelen vagyok azt hinni, bennünk van ez a hajlam. Ha három magyar összeül, egy biztos ellentmond a másik kettőnek, vagy akár mind a három másként gondolkodik. A magyar történelemben sajnos ez mindig így volt. Különösen híres helyzeteinkben. Ritka kivétel 1848 vagy 1956. Magam is észreveszem, hogy valamikori barátaimmal, akikkel együtt voltam Lakitelken, keveset tudok beszélgetni, és apró nézetbeli különbségeink most felnagyítottak.

Sajnos a lelkekben még nem történt meg a rendszerváltás. Sok a félelem, a bizonytalanság. Még mindig sok a lelket mérgező körülmény. A konszolidált kádári-rendszer hatása sokáig él még. Furcsa helyzet volt, amelyben az emberek valamit kaptak. Nem beszéltek arról, ami történt, cserében kaptak egy viszonylagos jólétet. Dolgozhattak ugyan megszakadásig, de összejött egy autó, egy hétvégi ház. Mindenki benne volt ebben a dologban. Természetesen nem értek

egyét azzal, hogy mindenki kollaborált. Igazodtak, meg akartak maradni sokan, vagy azt gondolták, ha beszállnak, jobban tudnak jó irányba hatni.

Még egy észrevétel. Az elmúlt évek jelentős eseményeiben aktívan viszonylag kevesen vettek részt. A többség azt érezheti, hogy kimaradt valamiből. Ettől is elbizonytalanodhattak emberek.

A legfontosabb talán mégis az a mérhetetlen terror volt, amely mindenkire ránehezedett. Kitermelte mindenkiben és minden területen az öncenzúrát. Cserébe születtek a félmondatok, a félművek.

Napjaink radikális változásaihoz lelkiekben nehéz igazodni. Türelem kell és több megértés. Aki bűnös, annak legyen büntudata. De mindenkit nem ítélhetünk el, mert itt élt, itt szfvott levegőt, és elviselte, ami történt. Súlyozni és árnyalni kell. Nem lehetünk újra bűnös nemzet. Aki becsületes, aki dolgozni akar, azokra mind szükség van.

- Egy évtized van hátra ebből az évezredből. Mit vársz az utolsó tíz évtől? Milyennek látod az ezredfordulót?

- Szeretném hinni, hogy az utolsó évtized hoz még több örömet. Hiszen oly kegyetlen volt ez a század, hogy az utolsó tíz évhez megérdemelnénk a „jóvátételt”. Hiszem, valamennyire sikerülni is fog. Az elmúlt századvég is derűsen búcsúzott saját századától. Most is van erre esély. Az embereken múlik. Fontosnak tartom ebből a szempontból, hogy a két nagyhatalom szellemileg, akaratban partner. Az más kérdés, hogy a világ gazdagabb része mit tud segíteni a lerongyolódott országokon Közép-Kelet-Európában. A segítő szándék jelenleg érzékelhető.

Sok múlik azon is, sikerül-e tovább csökkenteni a fegyverzeteket. A felszabaduló forrásokat gazdasági, szellemi javak megtermelésére fordíthatná az emberiség. Derűsebb világ teremődne általa. Az emberrel szemben annyi bűnt, borzalmat követtek el az elmúlt században, hogy méltán várunk vég esztendőket. Különösen ebben a térségben, ahol mi is élünk, és ahol megbűnhődtük már a múltat és a jövőndőt egyaránt.

Tudom, a borulatóbbak harmadik világháborúról is beszélnek. Szerintem lett annyira bölcs az emberiség, hogy ilyen hibát ne kövessen el. Egy újabb háború után a bunkóval tudnánk csak újrakezdeni, és a barlangokkal. Ha egyáltalán túlélünk egy totális pusztítást. A politikusok is tisztában vannak ezzel.

Mindezekről függetlenül óriási tehetségünk van ahhoz, hogy a földet a civilizációval pusztítsuk el. A természet tönkretétele azonos eredményt hoz, mint egy esetleges világháború. A levegő, a vizek szennyezésének álljt kell parancsolni! Ez is az emberen múlik. Elérkezett tehát az idő, hogy magát az embert jobba tegyük. Tudatosítani kell, hogy egymásra vagyunk utalva, hogy szót kell értenünk minden fontos kérdésben. Az országok külön-külön nem tudják megoldani boldogulásukat, nem tüntethetik el a meglévő jelentős különbségeket. Az előbb-utóbb visszaüt, hogy valahol éhen halnak, máshol dúskálnak a javakban. Emberként és alkotóként egyaránt gyötörnek ezek a különbségek. A művészeknek kötelességük ezekről beszélni, ezeket a szörnyű ellentmondásokat felmutatni. Mindannyian teremtmények vagyunk ezen a földön, meg kell, hogy férjünk rajta. Tudom, hogy egy vers, egy regény keveset tud tenni ennek érdekében, mégis meg kell próbálnunk a lehetetlent. Nem lehetünk érzéketlenek mások gondjai iránt sem itthon, sem a nagyvilágban.

Turcsány Péter

„A tapétás dalnokoktól fényévekre”

- tallózás Nagy Gáspár versei közt -

Csokonai, József Attila életidejét túlhaladva, Adyét még éppenhogy el nem érve, Jékely és Ilyés felezőideje körményén, immár négy, felnőtteknek palackpostázott vesresköttel, túl a botrányos, embert és gerincet próbáló Tóth Dezső-, Knopp András- és Aczél-korszakon - ideje van a mérlegelésnek, mit hozott, mit nyújt át nekünk Nagy Gáspár poézise? A honnan-hová merre veszi útját? Mit mutat meg csak önmaga által, de másokért, a költészet kanyargós trappjaiban? Suhog-e még és hová, mire sújt a két éves korában kezébe vett „lovaglópálca”?

Jaj, ez az út - a felszínen - nagyon egyhangú mégis, és túlon túl ismerős! „voltak tollfosztók / és halotti torok / egyhangú borfejtések / papszentelésre rejtett óborok” - indult valaki távol faluból, szép, igaz dalokkal a száján, és elérkezett - mint harmadik, csodaváró fiú - az árulást, „ár(v)ulást” tartogató városba, ahol a döbbenetet aligha oldja fel barátság, asszony, emlékezés. A sokan és hányszor elindult fiúkat látjuk ma is Nagy Gáspár szavai mögött: „falfehéren a város fekete falainál”.

Az egyházi iskolában fölnevelkedő Nagy Gáspár többet is hozott, többet is kapott a sorstól, mint a sokunkra jellemző „ballisztikus (élet)pályát”, az anyántól a temetőig tartót, kapott egy mindenkor irányt mutató, sátánt és Istent jelző finom tű-szerkezetet: erkölcsi iránytűt, amely nemcsak másoktól, a külvilágtól kéri számon éveinek kisiklását, eltékozztatását, hanem önmagától is. Nagy Gáspár egyszerre vádol és egyszerre gyón, olykor ugyanazokkal a szavakkal, ebben a kettős irányú költészetben ismerhetjük fel legegényibb küldetését:

„EURÓPA, FEKETE OSTYA -
AZ ÖRDÖG VELED ÁLDOZIK,
ÉJSZAKÁIMBAN GYÉMÁNTOLVA
MINDEN SEMMIVÉ VÁLTOZIK -
VAGYUNK MÉGIS A POKOLBAN,
EMÉSZTVE SZÖRNYŰ BŰNÖKET,
MÉLYRŐL, AKI ÍGY DALOLHAT,
URAM, EGÉSZEN TIÉD LEHET.”
(„Szálla alá poklokra”)

A locsi-fecsegésre, az emberi tartásból kibillentésre játszó ÉvTiZeDhAtÁr-HíD-on, az „197?”-ből az „198?”-ba „reccsen”-ve, az „elesni” és „förlállni” útján támolyogva, az el- és agyon-hallgatott vagy alig „kidagogott” FÖLDI PÖRÖK és halálok *hídján* szinte vakon tapogatni - ehhez volt - mit ereje? - hite annak a költőnek, aki erkölcsi iránytűjét szívében hordozta, volt honnan erőt merítenie, és volt mire tekintenie. A *hit* adja Nagy Gáspár *hitelességét*. A kötet címadó *Földi-pörök*-re készen áll a paralellisztikus rím-válasz: tudni, ismerni, nem elfeledni az „égi körök hintáló mérlegei”-t. Figyelte és számon tartotta „a hallgatás aranyrögei”-t „az árulás színezüstjeivel tetézve”! Az 1982-ben megjelent verseskötetben már halkán elhangzik 1956 megkísértése: „de kérem / a város összes

kulcsait, mert / keresek egy fölismerhetetlenre / pofozott őszi hónapot, és nem / tudom mit válaszolnak önök, / mit tudnak erről a zárkáról" / *(Benézünk majd a Múltidőbe... ősszel)*.

Az erkölcsi tájékozódás „szálkeresztjén” a „központ” is megneveztetik, éppen egy Teilhard de Chardin-nek ajánlott versben: „szél valamerről ide süvölt / ha közel az idő / kutyavonítás nagyzenekarra / szándékom ellenére is Ő jön / túl a kritikus pontokon / vonalak szárában szögében / átörvénylik visszahajlik a központ felé” *(Felé hullunk a porszemekkel)*. Nagyon fontos volt ez a mára már könyvtárakban is alig hozzáférhető verseskönyv. A belső bizonyosság *Tanúval-lomás*-a volt, bizonyított és bizonyít ma is, visszatekintve: létezhet verstanú // számtalan: befelé robajló csöndek, / kopások, szfvromok, vértanu-hallgatások.”

Isten legszámonkérőbb parancsolatával „pörölt” a „földi” körökben. Értünk. Az igazságosság „örök” falának vetette hátát a költő, még akkor is, ha ez a „fal” cellának, magánzárkának, magárahagyottságnak érződött *akkor*, nemcsak Neki, de sokunknak - és „*Falra írt monológ*”-nak tűnt a költészet is. Innen, az *Igazságosság* megigézettjeinek makacsságából törtek föl a nyolcvanas évek végi szép és szabad napok is! Mert voltak, akik kimondták: „vagyunk kevesen / vallani” *(Ha V betűkkel álmodik...)*.

Viktória... Viktória... De távol voltál akkor, és így jó - hogy távol vagy még ma is, mert gyónásunk tovább és tovább kéri a bocsánatot, és panasolja a „*Félelmen túli...*” „ÉNEK”-et:

mert Hogy fényesednek az éjszakák!
vállak alatt amint élesednek a kések,
a bordaboltozatban de a félelmes penge-arsenált
megénekelhető kicsorbíthatja az É N E K .
huzat van Aki a félelmen túli tartomány
s az elfehérült papír dalokra elszánt kölyke,
mire kínjában ír jól tudja, miért e földi ágy
legyen *panaszfal* s miért a csillagok - fölötte.

(Panaszfal) (Félelmen túli...)

Érdemes tovább kutatnunk, visszafelé a vers-időben. Nagy Gáspár 1978-as *Halántékdob* c. kötetében halálról-életről, időről - sorsunk alapjairól is hitelesen, költő-elődeihez méltóan szól. Felfigyelhetünk a versépítés, a szakasz-szerkesztés árnyalt rendjére: „Barátkozom a temetővel / mint madár a levegővel / onnan is idejutunk / levegőből egy levéllel” *(Zöldell a fű)*. Máshol, kicsit nagyzólósan, de komor elszántsággal, népdal-tömören énekel: „kalickában madár repül / verdesi szívetem belül / mért választott engem helyül / mikor szabadságra ehül” *(Bölcsődal Perziából)*. Már-már szűkké válik a mindennapok egyhelyben topogása: „Aztán tovább! Továbbhaladni / vándor-vizekkel előre, / míg fekete vérem a forrás / nem gondolni az időre” *(Vándor vizekkel)*.

Ez a lírára hangolt élet 10-12 év múlva szinte beletorkollik a kor „*frontidejébe*”:

de ne félj barátom
a versek frontideje eljön
a világ érdekei fölött
lengnek a világ énekei

(Alvászavar - Frontidő)

Átmeneti zónának, a Zónaidő „szabadrabjának” tudja már verseit és önmagát

is. Az idő, a megváltozásra és robbanásra kész korszak: „Bevillan odakintről / nem tudod elmondani // kisajdul idebentről / nem lehet elmondani”.

Szavai mögött a belsőből vezérelt ember(ek) szilárdsága és sors-váltó akarata irányít és uralkodik: kételyekkel, beismerően, de „Széiben és szemben”, a meghunyászkodókkal soha egy tálból nem cseresznyézve - „mikor szinte sikk már bizantin-fiúnak lenni / mikor nézetek a négyzetben / ártatlan apologéták a köbön” (*Noli tangere!*). Önmagát is, beismerően-elmarasztalva, egyetlen ősrégi metaforával, a megújulást kifejező „virradat”-„éjszaka” ellentéttel fogalmazza meg: „Egy szív trappol a virradatban / egy másik fölalta magát / a harmadik még itt a mellkasomban / félreveri az éjszakát” (*Most és később*).

Mintha elkoptak volna a hosszú énekek, fakultak volna a lírai szépségek, de a *Kibiztosított beszéd* című „sokáig jegelt” verseskötetet olvasva (megjelent 1987 végén) megértjük azt a történelmi erőt is, amely talpra állította nemzetünket, amely a „léleknek újra Karácsonyt ígér”! Nagy Gáspár versei között tallózva a saját történelmünket, megőrzött hitünket és elszántságunkat látjuk viszont, egyes versei mégis érvényesek és a mában is követelők:

„nincs nemzedéksiló
de jövőkonzervből élünk
homlokegyenest mások
homlokán zsibbad a bérünk
(*Múlik a jövőnk*)

Kiss Benedek versei

Haj, Tengelic!

Tengelicen, a
 gilice-tüskés
 homokon,
 baktattam sántikálva
 sánta
 gerlice-nyomokon,
 s megállapítást nyert,
 hogy
 - mert talpukba gilice-tüske ment -
 - s nem maradtam ettől
 magam se ment -:
 Tengelicen, a
 gilice-tüskés
 homokon
 sok
 sánta
 gerlice
 teng!

Szegény ember szerencséje

Fogtam három
 pitypalattyot,
 találtam két
 fityfirittyet,
 kaptam egy szép
 kutykuruttyot.

Pitty! - elszálltak
 a palattyok,
 fitty! - elvesztek
 a firittyek,
 kutty! - megdöglött
 a kurutty is.

Hová-merre?

Dimbes-dombos Délen
déli rekkenőben
sárga gyíkok sütnek
tücsköt serpenyőben.

Nyugaton? Nyugaton
kilyukad a kalapom,
kerek szalmakalapom
holtomban is siratom.

Napkeletre sem megyek,
ott laknak a bölcsek,
kutyulják a kutyabőrt
jegesmedvebőrnek.

Észak jegén fenekedik
ezer fene fóka;
hívnak is, de megy a rozmár,
fókaháborúba?

Hát sem ide, sem oda -
se té,
se tova.
Napfa koronáján
keltem,
gilice-időm hogy
teljen,
Tojásait költöm -
csitt!
Mi lehet ott, mi nincs
itt?!

Kérdés

Hihúzták a fogamat,
nem tudok napraforgót törni.
A cinkének
sosem húzzák ki a fogát?
Az mindig tud
napraforgót törni!

Mezey Katalin versei

Anya a hangyikát

anya a hangyikát
összeszöni a kalapáccsal
meg a szőnyeggel is összeszöni
anya megkeresi
anya aszongya összeszöni
a méreccskéket hangyákokat
a kalapáccsal összeszöni
aszongya anya

A lámpából kiénekelték

1. Ének a citronsról

Pörög az autó,
nem megy a citrons,
ég a szekrény,
a lábos eltörik.

Pörög a lámpa,
a ház előtt
a villamos
sose mehet.

A citrons, a citrons,
békét vág a zsemlével,
a paprika,
a citrons összetörik.

A kő repül.
Ezt énekelték,
a lámpából
kiénekelték.

2. Telefonbeszélgetés

Halló!
Halló!
A takarítóautó nincsen itt.
Sétál.
Nincs.
A legyecske sincs.
Halló,
halló!
Szeretnék beszélni!

3. A szerencsenkígyó

Emlékszel, Zsoltika,
a szerencsenkígyót
beletettük egy befőttesüvegbe
és belepisilt. Emlékszel?
Egy élő, harapó, balatoni állat.
Olyan szeme volt, mint az amerikaiaknak
és tüske volt az orrában.
Akkora nagy kereskedő-harcsa!

A szegény pók története

A fekete pók a piros széken ült.
Apa is ráült arra a székre.
A szegény póknak két lába kitört.
Négy lábbon sántikált haza.
- Nem vettem észre, hogy ő is leült.
Sajnos, nehéz vagyok - mondta apa.

Buda Béla

Iskola és mentálhigiéné

Az iskola - azaz az intézményes oktatás-nevelés - az ókortól fogva úgy szerepel a köztudatban, mint az egészséges lelki fejlődés legfontosabb eszköze, lehetősége. Xenophon „Küru paideia” (Kürosz neveltetése) című munkájában már azzal magyarázza Kürosz uralkodói nagyságát és emberségét, hogy atyja udvarában különleges gondossággal és szigorúsággal nevelték. A keresztény középkor mindvégig hirdette, hogy a jó iskola biztosítani képes a zavartalan lelki fejlődést, ehhez következetesség, szigor, a lelket megfertőzni képes tanoktól és befolyásoktól való védelem, és a helyes erkölcsi elvek megmagyarázása, elfogadtatása szükséges. Az újkor tudatában is úgy élt, hogy a jó iskola jó lelki kibontakozás, a tehetség érvényesülése, a jellem megszilárdulása. Ma is azt tartja a közfelfogás, hogy az iskolában csak jó tanárt lenne szabad alkalmazni; eleve ki kellene válogatni, ki alkalmas pedagógusnak, és a nevelői munkát ellenőrizni kellene, hiszen csak így érhető el a megfelelő erkölcs, karakter. Ha az átlagember ma az ifjúság gondjairól hall, szinte egyhangúan az iskolát hibáztatja.

Kétségtelen, hogy a mai civilizált társadalmakban az iskola valóban nem optimális intézmény, de a józan gondolkodó azonnal belátja, hogy itt nem magának az iskolának elemi hibájáról van szó, hanem ma tömegmértékű közoktatás folyik; míg a régi iskola, kivált középiskola vagy egyetem elitképző hely volt, ahová eleve a jobb családok gondosan előkészített, sok mindenre megtanított és jólnevelt gyerekei kerültek, akikkel sokkal könnyebb lehetett boldogulni.

Századunk kutatói tudatosították ezt, és az utóbbi kb. száz évre a pedagógiából való fokozatos kiábrándulás a jellemző, lassan a különféle vizsgálatok kimutatták, hogy az iskolai nevelés és oktatás hatásfoka meglehetősen rossz, és az iskola nemhogy a jellemet nemesítené, a társadalom számára szükséges értékeket védné a gyerekekbe, hanem sokszor inkább rontja, traumatizálja őket. „Törless iskolái”, „Iskola a határon”, „Ha”, stb. címek, amelyekhez nem kell okvetlen hozzámondanunk a szerzőt, mert már a mindennapi művelt köztudat ismeretrendszerébe tartozó frásokról van szó, amelyek éppen azért lettek híresek, mert kimutatták, hogy a *tanárokat megnyugtató iskolai fegyelem és rend mögött milyen mélységei vannak az erőszaknak és az igazágtalanságnak*. Az is köztudott, hogy az iskolai erkölcsi nevelési törekvések inkább képmutatást szülnek, a drill pedig látszatengedelmességet, ravaszkodást, sunyiságot.

Napjainkra - vagyis az elmúlt évtizedekre - tehát az iskola inkább mint lelki egészségkárosító tényező jelent meg a közfelfogásban, és csak egyes speciális, nagyon jól ellátott, ennél fogva leginkább a társadalmi elit számára elérhető iskoláról, továbbá egyes vallási iskolákról alakult ki pozitív kép. Ezek az iskolák azonban csak a kiváltságosak számára működtek, az átlag számára maradt az iskolai „nagyüzem”.

Az iskola lelki erősítő, egészségvédő lehetőségeit az uralkodó tudományos paradigmák miatt sem értékelték sokra. Századunk uralkodó eszméje a *pszichoanalízis* volt, eszerint a személyiség tulajdonságai és problémái az első néhány életévben kialakulnak, az iskola tehát nagyjából kész sturktúrát kap, amelyen

sokat változtatni nem tud, legfeljebb súlyosbít vagy enyhít a bajokon. Leginkább súlyosbít, hiszen *az iskola a tekintélyelvűség intézménye, az elfojtást szolgálja, a természetes késztetéseket nyomorítja el.* A pszichoanalitikus világképből persze különösebb lelki egészségvédelmi perspektíva sem bontakozott ki, az önkielégítés tilalma (amiben az analízis érdekes módon egy platformon volt a vallásérkölcssel), a lelki traumák kerülése, a jó szülői gondoskodás, zavarok esetén a korai terápia (mint az a „kis Hans” esetében megnyilvánult, majd a Freud-követők körében mint gyermekanalízis fogalmazódott meg, lásd *Anna Freud, Melanie Klein, Zulliger* és mások munkáit) volt csupán az ajánlás.

Csak az utóbbi néhány évtizedben jött létre új helyzet, a szociológiai, antropológiai és lélektani irányzatok sokfélesége, a nevelés és a pszichológiai terápia közötti távolságot áthidaló befolyásolási technikák, és a társas emberi rendszerek jelentőségének tudományos fejlődése nyomán. Ma úgy véljük, hogy a társadalmi vagy közösségi méretekben szervezett lelki egészségvédelem, ill. egészségmegőrzés fő bázisa kellene az iskola legyen. Mindez úgy érvényes, hogy a szülői családot, a korai szocializációt és a kisgyermekkorú a modern teóriák is alapvetőnek tartják. Nincs itt ellentmondás, hiszen azt kellett realizálni, hogy a korai gyermekkorban meginduló személyiségszerveződési zavarok ellensúlyozása - még viszonylag nem késői stádiumban - *csakis az iskoláskorban, és az ilyen korú gyerekeket összegyűjtő intézményben elképzelhető.* Ezen kívül csak a felnőttkori terápia és rehabilitáció marad, ami - mint köztudott - hosszadalmas, nehézkes, bizonytalan eredményű.

Az iskola mentálhigiénés szerepe elsősorban pragmatikus szempontból értékelődött fel. Az iskola szinte az egyetlen szervezet a magasan individualizálódott, ugyanakkor tömegeket mozgató és ellátni kénytelen társadalmakban, amely a különböző korosztályú gyermekeket biztonsággal elérni képes, és amelyen keresztül a család is valamennyire hozzáférhető. Itt kell megemlíteni, hogy az iskola fogalmát tágabban kell értelmezni ebben az összefüggésben; magába foglalja az óvodát is, és ide tartoznak lényegében a felsőoktatási intézmények is. Ezek ugyanis nem különböznek lényegesen a szorosabban vett iskolától, az alap-és középfokú képzés színpelyétől.

Az iskola szerepének felértékelődése összefügg a családok relatív bezáródásával, az ún. nukleáris - vagyis csupán a szülőket és gyermekeket tartalmazó - családforma predominanciájával, a rokonsági kapcsolatok gyengülésével, a közösségi viszonyok (kiváltképpen a lakóhelyi és vallási közösségek) szétzilálódásával. A korábbi társadalmi formációkban ugyanis a gyermek általában a nagycsalád, a rokonság és a közösség mátrixában nőtt fel, ezen át volt a társadalom szempontjából elérhető, és a társadalmi értékek és normák e struktúrákon keresztül viszonylag akadálytalanul hatottak. Ma viszont még a nukleáris család funkciói is sokféle zavarnak kitétek, a család gyakran elégtelen a szocializációra, sokszor az egyik szülőfél kiesése miatt (amely a gyakorivá vált válások miatt különösen gyakran fordul elő), máskor viszont a szülői család túlkötő, a gyermek önállósodását akadályozza.

A mai társadalmakban inkább az a jellegzetes, hogy *a családi és mikrokörnyezeti ártalmak és deficitek az iskola terében mutatkoznak mint magatartás-és teljesítményzavarok;* ezek gyakran az átlagiskola „üzemmenetét” nehezítő jelenségek, ugyanis az átlagos iskolai szervezet az átlagosan szocializált gyermekek

képességeire, magatartásmintáira támaszkodik, ill. készült fel. Ez bizonyos fokig motiválhatja az iskolát, hogy a saját szervezeti érdekeiért, oktatási céljaiért is tegyen valamit az iskolai lelki egészségvédelem érdekében.

Tenni készítet a modern társadalmakban terjedő preventív szemlélet, és a humánszférára is kiterjedő költséggazdálkodási törekvés is. Fel kellett ugyanis ismerni, hogy a kialakult személyiségártalmak kezelése vagy akár egyensúlyban tartása csökkent hatékonyságú, és ugyanakkor nagyon költséges, míg a megelőzés sokkal gazdaságosabb, olcsóbb. Különösen hatékony lehetőség, ha sikerül az ún. elsődleges megelőzése, amikor még ártalom, károsodás közvetlen veszélye előtt tesznek valamit, amely véd, de aránylag kedvező költséghaszon relációt valósít meg a másodlagos megelőzés is, amikor veszélyeztetett állapotokban speciális beavatkozásokkal próbálják elhárítani, hogy az ártalom létrejöhessen.

A korcsoportokat teljes körben ellátni hivatott iskolatípusok alkalmasak arra, hogy a *másodlagos megelőzés* színterei legyenek. Van mód a különböző veszélyeztetett állapotok kiszűrésére. Pontosabban, volna mód, mert az iskolák világszerte nehézkesen változtatnak a tradicionális rendszeren, és nem szívesen nyitnak a különböző pszichológiai korrekciós és a hagyományosan vett fegyelmező nevelés mellett. Ugyanakkor nagyon régen meg kellett valósulni az értelmi képességek hiányát pótló korrektív iskoláknak, a fogyatékosokat vagy a krónikus beteg gyerekeket képző intézményeknek, a súlyos magatartászavarban szenvedő fiatalok reszocializációs intézményeinek, stb. Ezek a speciális iskolák általában a hagyományos pedagógia szellemében fogantak, vagyis vagy a totális intézmények felé vitték az iskolát és a fegyelmezést, a szigorot növelték, vagy pedig a nevelés-oktatás hagyományos sémáit „adagolták” intenzívebb módon. Az ilyen iskolatípusok hatékonysága kicsi, eredményei rosszak, így ezeket általában nem is szokták a mentálhigiénés próbálkozások közé sorolni.

Mentálhigiénésnek akkor tekinthető valamilyen iskolai forma vagy iskolai bázisú beavatkozás, ha a tradicionális nevelési gyakorlatot meghaladó, a korszerű pszichológia, ill. viselkedéstudományok módszereit felhasználó befolyásolási, személyiségformálási eszközök kerülnek alkalmazásra. Jellemző az ilyen iskolákra, hogy a *pszichoterápia és a pszichotechnika eljárásait, elveit próbálják az ambiciózusabb nevelési cél érdekében rendszeresíteni*; természetesen az iskola keretei között lehetséges engedelményes vagy módosított formában. Ezért is van, hogy csak az utóbbi években beszélhetünk igazán mentálhigiénéről, amikor már kialakultak a megfelelő terápiás módszerek, és amikor megfelelő szakembergárda áll rendelkezésre, amely vagy közvetlenül vonható be az iskolai mentálhigiénés munkába, vagy pedig a tanárokat képezni, szupervideálni tudja ilyenfajta tevékenységben.

A ma megkísérelt mentálhigiénés nevelési formák többféle szempontból osztályozhatók. Az említett másodlagos megelőzési módok valami már korábban létrejött ártalmat vagy deficitet igyekeznek kiküszöbölni vagy ellensúlyozni. Ilyenkor a legkülönbözőbb módszerek alkalmazhatók. Neurotikus gyerekek speciális iskoláiba relaxációs tréning és viselkedésterápiás csoportgyakorlatok iktathatók. Pszichoszexuális fejlődési zavarban - pl. a nemi szerep elégtelenségében vagy inverziójában szenvedő („fiús” lányok, ill. „lányos” fiúk) számára - csoportos szerepfejlesztő gyakorlást visznek be, a nyelvi-kommunikációs szocializáció elégtelensége miatt hátrányos helyzetű gyerekek speciális kommunikációs

tréningben, ill. kompenzatív nevelésben részesülhetnek. Először az ötvenes évek végén az Egyesült Államokban indultak ilyen korrekciós iskolai programok (*Bronfenbrenner* és mások), majd Európában *Basil Bernstein* szociolingvisztikai elmélete lett híres, amely szerint a hátrányos társadalmi réteghelyzet és közösségi perempozíció a nyelvi kód hiányos és hibás működését hozza létre, és ez az iskolában mint „beilleszkedési hendikep” nehezíti a tanuló helyzetét, akadályozza meg a megfelelő tanulást, ill. továbbtanulást. A hátrányos helyzetet kommunikációs tréning hivatott ellensúlyozni. Magyarországon a *Zsolnai József* által bevezetett kompenzatív nevelési rendszer felel meg ennek a szellemnek; ennek sjátossága és értéke, hogy jobban számol a kommunikáció totalitásával, és nem csupán (talán nem is elsősorban) a verbális-fogalmi kommunikáció fejlesztésén fáradozik, hanem fejleszteni próbálja a nemverbális kommunikációt és a meta-kommunikációt is. A Zsolnai-féle rendszer valószínűsíthető módon hatékony, a tapasztalatok most válnak olyan méretűvé, hogy értékelni lehet őket, a korszerű társadalmi hatásvizsgálati módszerek túl költségesek ahhoz, hogy itthon alkalmazni lehetne őket. Külföldön ezek a módszerek azonban használhatók, a hetvenes években az eredmények nem voltak biztatók, az aránylag költséges korrektív programok mérhető eredményei nem voltak sokkal jobbak, mint amit a hátrányos helyzetű gyermekpopuláció az átlagos oktatási feltételek között elér. A hosszabb utánvizsgálatok mutatták azután ki, hogy az eredmények később kerülnek felszínre, valószínűleg egy következő érési periódusban. Ennek ellenére nem terjedtek el igazán az ilyen korrektív fejlesztő rendszerek, valószínűleg így is nagyon drágák, ill. különféle bonyolult etikai problémákat vetnek fel. A hagyományos reszocializáló, korrektív nevelési módszerek sikertelenségét is sokan abban látják, hogy a szelekció ténye miatt már eleve minősítik, „megcímkezik” a gyerekeket; ez bizonyos fokig vonatkozik a nyelvi, ill. kommunikációs készségfejlesztő rendszerekre is. *A hátrányos helyzet, a defektus így mintegy definiálódik és könnyen stigma lesz belőle, amely a gyerek önértékelését és képét rontja.* Fennáll a szeparáció, a szegregáció veszélye. Az uralkodó benyomás az, hogy az esélyegyenlőtlenség korszerű megszüntetése éppen visszacsap, és más típusú esélyegyenlőtlenséget, hátrányos helyzetet generál. A legsúlyosabb, lényegében engedményes, ill. gyógypedagógiai jellegű nevelést végző iskolaformák kényszerű változatain kívül ezért mindinkább az a törekvés, hogy egységes, egyforma nevelési keretben legyenek a gyerekek, és az iskola legfeljebb arra szolgáljon, hogy a speciális tréningszükségletek biztosítását az iskola bázisán tudják szervezni. Rendszerint azonban az iskolán kívül helyezik magát a korrektív, redukatív tevékenységet (tehát a gyerek valamilyen foglalkozásra, csoportba jár). Időről időre más és más tüneti viselkedésformák kerülnek a figyelem előterébe, amelyekre vagy speciális iskolai formákat, vagy pedig iskolából kiindulóan külön foglalkozásokat szerveznek. A hatvanas években sok szó esett az ún. *hipermobilitási szindrómáról*, amelyet a későbbi súlyos személyiségzavar előfutárának tekintettek, és mögötte diffúz, jellegtelen agykárosodást tételeztek fel (minimal brain disorder). Akkor ezt gyógyszerekkel vagy viselkedéstréning-módszerekkel ellensúlyozták. A nyolcvanas években a túlmozgásos, túlkésztetési állapotokat a figyelemkoncentráció zavarával magyarázták (attentional deficit syndrome), és ekkor elsősorban viselkedés- és kognitív terápiás módszerekkel próbálkoztak.

Az ilyen korrekzív nevelési formákban valamely, a pszichoterápiában is használt módszert szorítanak be valamilyen időkeretbe, fogalmaznak át kötött algoritmussá, próbálják sémákba vonva képzésszerűen, oktatásszerűen alkalmazni és gyakoroltatni, és rendszerint a módszert csoportos formában alkalmazzák. A pszichoterápiában általában egyéni, de rendszerint időkötés nélkül, rugalmas és szolgáltatásszerű alkalmazás történik, rendszerint más módszerekkel is kiegészítve a kezelést. Nevelési körülmények között is használhatók nemspecifikus módszerek, amelyek általában a feszültséglevezetést, az emóciók kifejezését, a stresszek feldolgozását célozzák, és ilyen módon korrekzív eszközök lehetnek. Vannak metodikák, amelyek segítségével a szüleiket elvesztett vagy más súlyos pszichotraumát szenvedett gyerekeket gyűjtik össze és próbálják csoportosan átsegíteni a feldolgozási folyamaton. Terjednek az egyik leggyakoribb mentálhigiénés ártalom, a szülők elválása miatti károsodásokat kivédő kurzusok és csoporttechnikák. Válású gyerekeket csoportos program segíti ilyenkor, hogy ki tudják fejezni, meg tudják fogalmazni helyzetüket, érzelmeiket, le tudják vezetni szorongásukat és agressziójukat, megtanuljanak adaptálódni a szülők új partnerkapcsolataihoz, és tanuljanak egymástól különböző viselkedési technikákat. Ezek a csoportmódszerek (általában hat-tíz hét alatt lezajló kurzusok, foglalkozások) bizonyítottan hatékonyak, és súlyos tüneti reakciókat előzhetnek meg.

Sajátosak azok az iskolai bázisú kurzusok, amelyek az alkohollal és a drogokkal kapcsolatos ellenállásra, a drog- és alkoholfogyasztást ösztönző ingerekkel szembeni aktív elutasításra tanítják a gyerekeket. Ezek a programok hasonlóak a nyelvi-kommunikációs korrekció gyakorlatához, *de nagyobb a kognitív tanulás hangsúlya bennük, és egy még nem manifesztálódó ártalomra készítenek fel.* Ilyen módon e programok inkább az elsődleges megelőzés területére sorolhatók, bár - részben gazdasági megfontolásokból - a veszélyeztetett korcsoportokra és a veszélyeztetett társadalmi környezetekre irányulóan szokták szervezni őket. Az ilyen programok hatékonyságát még nem bizonyították, de éppen a célba vett viselkedésformák súlyos kihatása, nagy társadalmi kára miatt a költség-háson viszonyoktól általában eltekintenek. Speciális módszerek használatosak a felsőoktatásban, ilyenkor művészeti hatások és filozófiai tanok nagyobb szerepet kapnak, az általános vagy a középiskolai szinten inkább a veszélyek tudatosítása, a célszerű elkerülő magatartásformák gyakoroltatása a cél.

Különleges helye van az öngyilkosságveszély ellen felkészítő programoknak, ilyenkor ugyanis nem elsősorban az a cél, hogy a gyerekek szembeforduljanak öngyilkossági készítéseikkel, hanem az, hogy krízis esetében a segítségkérésre motiváltabbak legyenek, és legfőképpen társaikon ismerjék fel és próbálják idejekorán befolyásolni az öngyilkossági készítést.

Az egyénre, az egyes tanulói személyiségre irányuló lehetőségek között terjednek azok a formák, amelyek nem másodlagos prevenciók jellegűek, tehát nem veszélyeztetett helyzetre akarnak hatni, *hanem általában próbálják a személyiséget fejleszteni, és így nemspecifikus módon ellenállóbbá tenni a különféle ártalmakkal, viselkedészavarokkal szemben.* Ezekben a programokban megmaradnak az iskolai keretek között, nem igyekeznek megállapítani, ki a veszélyeztetett, hanem általában az egész osztály részesül a módszerben. Kommunikációs tréning, önismereti csoportmódszerek, pszichodramatikus gyakorlatok, relaxáció, imagináció, szerepjátékok, stb. beiktathatók az iskola aktivitási rendszerébe. En-

nek azonban határt szab, hogy a szokványos oktatás nagyon időigényes, a személyiségfejlesztő módszerek a tantárgyakkal szemben kerülnek vetélkedő helyzetbe. Ezért csak viszonylag kevés helyen sikerül a személyiségfejlesztést az iskolán belül segíteni.

Általában felvetődik, hogy a korrekctív vagy a személyiségfejlesztő nevelési módszereket ki végezze az iskolán belül. A hagyományos válasz e kérdésre általában szakember, főleg pszichológus bevonása volt. A pszichológus (esetleg a pszichiáter, a szociális munkás vagy a pszichopedagógus) ilyenkor quasi a szaktanár szerepébe került. Világszerte az a tapasztalat, hogy új, professzionális segítő szerep bevitele az iskolába diszfunkcionális, a tanárokkal és az iskola egész iskolarendszerével szembekerül. A foglalkozás nehezen integrálódik az oktatás és a nevelés egészével. Külső szakember bevonásán alapszik az egyik legrégebbi és legelterjedtebb, lényegében mentálhigiénésnek nevezhető iskolai gyakorlat: iskolapszichológus alkalmazása, aki a problémás, viselkedési anomáliákban szenvedő gyereket iskolában kiszűri, és ott helyben, korán kezelésbe veszi. Ez a látszólag logikus megoldás, amely a küldözgetést, ill. a megfelelő szakember gyakori hiányát, továbbá a minél korábbi kezelésbevétel elvét kívánja megvalósítani, nem számít a stigmatizáció veszélyével, továbbá az alapján antiterápiás rendszer ellenhatásaival. Az iskola ugyanis abban az értelemben az életre készít fel, hogy az iskola is olyan organizáció, mint a munkahely, a hivatal, a katonaság, stb. elsősorban viselkedésszabályozó, teljesítményorientált, vetélkedésre beállított, és ellenséges az átlagtól eltérővel, kiváltképpen a gyengével, a sikertelennel, a mással szemben. A segítségre szoruló ezért általában sokkal több traumatizáló és kirekesztő hatást kap a rendszertől (ebben most nem elsősorban a pedagógusokat, hanem az osztályközösséget értjük), mint amennyit a pszichológiai támogatás, kezelés nyújthat. Az iskolapszichológus tehát nem igazi mentálhigiénés tényező, nem hatékony eszköz, noha jelentősen hozzájárulhat az iskola humanizációjához és a pszichológiai kultúra fejlesztéséhez az iskolai organizációban.

Újabbban sok figyelem fordul viszont arra, hogy a pedagógus maga, a saját rutinszerű oktató-nevelő tevékenysége során gyakorolhat általában személyiségfejlesztő hatást, ha erre képzett, személyiségében alkalmas, ill. ha a pedagógiai rendszer, az iskolai szervezetstruktúra ezt számára megengedi, vagy ezt facilitálja. A saját alkalmasság alapulhat speciális képzésen (pl. önismereten, kommunikációs tréningen, empátiatréningen vagy csoportdinamikai gyakorlatokon), vagy pedig bizonyos módszerek diszciplinált elsajátításán és gyakorlásán. Igen elterjedt, és az alapkönyv magyar fordításának köszönhetően nálunk is ismertté (ha sajnos nem is gyakorolttá) vált *Thomas Gordon* módszere, a T.E.T. (Teacher Effectiveness Training). Ez nem csupán csak kommunikációs készségtöbbletet, kommunikációs „skilleket” ad, hanem az iskolai problémák újszerű szemléletével, megértésével segít abban, hogy a tanár a megfelelő beavatkozásokat céltudatosan, tudatosan hajtsa végre. A T.E.T. lényegében sajátos kommunikációs és problémamegoldási rendszer, amely részben felszabadítja és változtatja a tanulói személyiséget, de egyben annak át is ad bizonyos problémamegoldási technikákat, tehát mintegy perpetuálja is önmagát. A módszer elterjedését nehezíti, hogy nagy energiabefektetést igényel a módszer elsajátítása és begyakorlása, valószínűleg nem megy eléggé sikeresen vagy könnyen, ha nincs szélesebb kom-

munikációelméleti, személyiséglélektani és pszichoterápiás ismeretháttér a módszer megtanulni akaró tanárban, és az iskolai környezet, időbeosztás, sőt, a tágabb társadalmi kontextus (pl. a szülők konzervativizmusa) sem kedvez mindig a módszernek.

A speciális technikák helyett ma leginkább annak tulajdonítanak jelentőséget, hogy a pedagógus őszintén, hitelesen és differenciáltan adja a saját személyiségét, nyújtson azonosulási mintát, és legyen érzékeny az iskolai csoportjelenségek iránt. A csoportdinamika érzékelése révén használja ki a konfliktushelyzetek által kínált alkalmakat, amikor ún. paradigmaticus nevelői beavatkozásokat hajthat végre, amelynek metakommunikatív üzenete van, és amelyek a közvetlenül érintettekén kívül az osztályközösség egészére is hatnak. Bár a pedagógus számára nem célszerű külön - mintegy segítő vagy terápiás - kapcsolatot kialakítani a tanulókkal, az egyforma kapcsolatok is tarthatók differenciáltan, individuális formálva, jelképes eszközökkel dúsítva, és a kapcsolati erőkhöz át a pedagógus bizonyos - bár korlátozott hatékonyságú - befolyást gyakorolhat az egyes gyerekekre is. *A csoportdinamikai viszonyokat értő tanár viszont az egész osztályközösségre gyakorolhat olyan hatást, amely személyiségfejlesztő vagy bizonyos mértékig korrektív lehet.* Valószínű, hogy az elitiskolákban, a „régijó” iskolákban ilyen - ösztönösen kialakult, ill. a pedagógiai gyakorlatban kifinomult - készségek révén hatottak a szó igazi értelmében nevelőn, sőt lelkileg érlelőn egyes nagy pedagógusok, akik lehetséges, hogy soha nem is gondoltak arra, hogy ők most pszichológiailag hatnak, hanem tanították a szaktárgyukat, küszködtek az osztállyal, egyáltalán, természetes módon éltek az iskola rendszerében (gyakran kedvezően szelektált, a személyiségükből sugárzó hatásokra eleve fogékonyabb gyerekek között, és ezért is végül nagyobb effektussal).

E lehetőségekre ezért irányul figyelem, mert ezeket motiválással, képzéssel, *Bálint-csoporttal*, szupervízióval viszonylag gazdaságosan lehet dúsítani, fejleszteni. Számos próbálkozás történt, hogy válogatott pedagógusszemélyiségekkel, sok pszichológiai hatással, játékkal, korspecifikus szükségletek kiszolgálásával permisszív légkörű, igazán nevelő iskolákat hozzanak létre (*Summerhill*, pszichoanalitikus óvodák és iskolák, stb.), ezek azonban kísérleti létjogosultságúak, nagyon költségesek, és veszélyük, hogy belső életük annyira elüt a szokványos társadalmi viszonyoktól, hogy a későbbi beilleszkedés nehezített lesz a gyerekek számára. Ezért nagy az érdeklődés az olyan mentálhigiénés lehetőségek iránt, amelyek az átlagos iskola feltételei között, az átlagos, vagy annál csak nem sokkal integráltabb pedagógusok személyiségévé működnek. Az iskolát ilyen esetekben vagy kívülről egészíti ki és erősíti specialista, (mint pl. szupervizor, konzultáns, Bálint- vagy önismereti csoportvezető, kommunikációs tréner, stb.), vagy pedig belülről, mint belső konzultáns. Világszerte több helyen ilyen belső konzultánsként igyekeznek definiálni az iskolapszichológus szerepét, az tehát nem egyes problémás gyerekekkel vagy gyerekcsoportokkal foglalkozik, hanem abban segít, hogy a pedagógusok tudnak mentálhigiénés hatásúak lenni, tehát a gyerekek személyiségére, kapcsolathálójára, kommunikációjára stb. fejlesztően és facilitálóan hatni. Ez természetes, az iskola rendszerében nem idegen, mégis szervezeten belüli szerep lehetőségét adja a pszichológusnak.

Izgalmas felismerés, hogy az iskola rendszere, „üzemmódja”, vezetési stílusa, a pedagógusok közötti informális csoporthelyzet nagy mértékben leronthatja a

pedagógusokból eredő mentálhigiénés lehetőségeket, *ugyanakkor ezeket a képességeket, potenciálokat fel lehet szabadítani, ha az iskola egész rendszerén belül sikerül változásokat létrehozni.* A változások gyakran kifokúiak, nem mindig racionálisan beláthatók, gyakran észrevétlenek. Elérésük ún. rendszerkonzultáción át történhet, ilyenkor általában szervezetfejlesztéssel foglalkozó kis team az egész nevelői karral foglalkozik. Igen elterjedt és igen hatékony az ún. Tavistock módszer. E megközelítés gyorsasága, effektivitása időnként bámulatos, határt szab azonban elterjedésének, hogy akaratlanul is kihívja a hatalmi és tekintélyviszonyokat, ha rövid ideig is, de koncentrált munkabefektetést kíván a pedagógusoktól, és valószínűleg ugyancsak vannak lélektani ismereti és szemléleti előfeltételei is, amelyek nem mindenütt vannak meg.

A szervezetfejlesztési, rendszerkonzultációs megközelítés természetesen párosítható a pedagógusok képzésével, szupervíziójával, és a mentálhigiénés szemlélet felé nyitó iskola általában hajlamos a tanulókra irányuló strukturált kurzusok beállítására is. A sokféle hatás együtt ígér komoly eredményeket. A világon megkezdett mentálhigiénés próbálkozások tapasztalatai és vizsgálatai alapján lényegében vizionálni lehet olyan iskolaformát - nem elitiskolát, hanem átlagos, modális típust -, amely a gyerekek nemspecifikus személyiségfejlesztése, ill. bizonyos korrektív mentálhigiénés nevelése szempontjából *sokkal hatékonyabb a mainál, annak ellenére, hogy alapstruktúrájában nem sokban különbözik attól, és tanterve, tanmenete sem gyökeresen más.* Nem terápiás iskoláról van tehát szó. Ha ilyen iskolát sikerülne meghonosítani, ez az általános mentálhigiénének komoly pillére lehetne a családi, közösségi, munkahelyi, stb. mentálhigiénés vetületek többi pillére mellett.

Hozzá kell még tenni, hogy a többféle iskolai mentálhigiénés hatásmodalitás mellé még egy tengelyt lehet állítani, és a nemzetközi tapasztalatok szerint ennek igen nagy, sok esetben döntő jelentősége van. Már a korábbiakban is szóba került két olyan mentálhigiénés lehetőség, amely a személyiségre ható befolyásoktól lényegében eltért. Az öngyilkosság elleni iskolai programokban említettük, hogy ott cél az, hogy a gyerekeket arra is megtanítsák, hogy a másokban érzékeljék az öngyilkosságveszélyt, és tudjanak arra segítségen hatni. Az iskolai közösség csoportviszonyai kapcsán pedig arról volt szó, hogy a jó pedagógus a tanuló-csoport egészére tud (nem fegyelmező, nem szabályozó módon, hanem pszichológiailag) hatni, ha a csoportdinamikai erőkkal bánni tud. E hatásformák már nem közvetlenül a tanulói személyiségre, hanem annak rendszerkönyezetére, kapcsolatháttérére irányulnak, közvetetten érik el tehát a tanulót. *A kortárscsoport közismerten fontos tényező a gyerekek életében, ennek jelentősége már az óvodáskorban is nagy, de az iskoláskor elején nő, és a serdülőkorban igen nagy lesz.* E csoportban tanul a gyermeki személyiség egyenrangú kapcsolati viselkedést, és az így tanult segítségével tud elszakadni a szülőkapcsolatoktól. Turbulens, deficités vagy kóros csoportviszonyok fejlődésgátlóan vagy akár traumatizálóan is hathatnak a gyerekekre, számos tanulónak van peremhelyzete, rossz szerepe, csoporton belüli kompenzációs kényszere és ebből eredően „kontrakulturális”, vagyis a pedagógiai céllal ellenkező, ennek megfelelően konfliktustermelő kényszerítése, stb. *Ilyenkor a pedagógiai helyzetben jelentkező problémákra eleve a tanulócsoporthoz egészén át lehet a legjobban hatni.* Ez a hatás azért is

nagyon fontos, mert így elkerülhető, hogy deviáns szerepek, bűnbakhelyzetek alakuljanak ki, amelyek önmagukban is mintegy stigmatizálják a szerephordozót, tehát valakit a renitens, a fegyelmezetlen, az örökös ellenálló, a kóros személyiség látszatába, ill. helyzetébe vigyének.

A csoportterfőkn, a közösségen át tud hatni a pedagógus, ha az iskola képes nyitni a valós világ és a környezeti közösségek felé. Ha az osztály az iskolán kívül tesz valamit, kivált, ha a tanulók felelős szerepeket kaphatnak, képességeket gyakorolhatnak, eleven és életszerű információs áramlatokba kerülnek, az iskolai szervezeten kívüli emberekkel kerülnek szorosabb kapcsolatba, és mindezeket a pedagógus személyiségén és kommunikációján át, nagyon sok lehetősége nyílik a paradigmatis nevelői viselkedésnek, az újfajta csoporteffektusoknak, ill. a pedagógus-tanuló kapcsolat kontextuális kommunikációs hatásainak (itt *Mérei Ferenc* utalás-konceptiójára célzunk, amely szerint minden kapcsolat az élmény-közösség sajátos kontextuális hátterén át szemantikus többletet ad a kommunikációnak, és önmagában rövid, akár egy-két jelzéses kommunikáció is bonyolult üzeneteket hordozhat, mint utalás). Valószínű, hogy ilyen hatáslehetőségek felismerése miatt is próbálkoznak még a mi iskoláinkban is közös kirándulással, sportolással, időszakos iskolai munkával. Mivel az ilyen külső aktivitások rendszerint formálisak, kényszeredettek, és mivel teljesen hiányzik a felhasználásukhoz szükséges nevelői szemlélet és készség, *az esetek többségében az effektus inkább ellene dolgozik a pedagógiai célnak, csak az osztályközösségen belüli kontrakulturális erők növekednek, csak megoldatlan ellentétek és konfliktusok halmozódnak.* Különösen értékes lehetőségeket adnak azok az alkalmak, amikor az iskola résztvesz a szűkebb közösség gondjainak, nehézségeinek átmeneti enyhítésében, esetleg huzamosabb megoldásában, tehát a gyerekek tesznek valamit közösségükért (pl. résztvesznek a szociális szolgáltatásokban, stb.). A tantervi követelmények általában határt szabnak az ilyenfajta próbálkozásoknak, de nem lehet tudni, hogy az iskolai program radikálisabb megváltoztatása nem eredményezhetné-e azt, hogy a mentálhigiénés értékű személyiségfejlesztés esélyei növekedhetnének az oktatási célok jelentősebb csorbítása nélkül.

A közvetett mentálhigiénés hatás egy további, nagyon fontos lehetősége rejlik a gyerekek legfontosabb mikrokörnyezeti rendszere, a család és az iskola érintkezési felületein. A családok ma zártak, és ahogy a családkutatók mondják, elsősorban a gyermek kapcsán hajlandók valamennyire is megnyitni. Különösen a kisebb gyerekek, de még a serdülőkorúak is nagyon szembetűnő módon viszik magukkal a szülői család belső viszonyainak képét, ha valaki ezt megfelelően értelmezni tudja. *Az értelmezéshez empátia, kevés pszichológiai ismeret, valamivel több családlélektani, családterápiás jártasság kell.* A szülőket sokkal jobban be lehet vonni az iskolán át különféle hatásrendszerekbe, amelyek a gyermek lelki fejlődését védik vagy elősegítik, mint bármilyen más módon, akár a felnőtt családtag tüneti viselkedésén át is. Óvodai közegben ezt a világon több helyen is felhasználják, és ezen át nagyon hatékony otthoni nevelési segítséget lehet adni, szülőcsoportokon, ill. családterápiás munkán keresztül pedig a szülői személyiség fejlesztését, ill. tüneti korrekcióját is el lehet érni, aránylag jó hatásfokkal, időgazdaságosan. A szorosabb értelemben vett iskola már merevebb szervezet, ez akadályozza a szülők bevonását, mert - a külföldi próbálkozások tapasztalatai szerint - a szülők készsége nagy lenne, sőt, a nagyobb vagy a kisebb testvérek

is mozgósíthatók a problematikus gyerek körül. Nagyon nagy jelentősége lehet olyan hatásnak is a szülőkre, amely önmagában nem változtat rajtuk, de tudatosságon, konfrontáción, motiváláson át szakszerűbb segítség igénybevételére sarkallja a családot. Az iskolából kiinduló hatások pl. ösztönözhetik a szülőket arra, hogy orvoshoz forduljanak, kezeltessék valamely szülő szenvedélybetegségét, stb. Az iskola bevonása a területileg szervezett, segítő jellegű - tehát másodlagos, ill. harmadlagos prevenciót is megvalósító - mentálhigiénés szolgáltatások hatékonyságához elengedhetetlenül szükséges lenne. Így pl. a területileg szervezett családsegítők is így tudnának igazán hatékonyan dolgozni. A családokkal való érintkezés, és különösen a foglalkozás új kihívást jelent a pedagógusok számára, *itt ismét igen nagy tere van a pedagógus kommunikációs képességeinek, interperszonális személyiségerőinek*. A felkészületlen pedagógus a kihívás, a lehetséges sok frusztráció és a kényszerű, szinte konfrontációszerű önszembemérés miatt általában kerüli a családokkal való behatóbb kapcsolatot, inkább kitér a családok felől jelentkező igények elől.

Az elmondottak még nagyon sok összefüggéssel lennének kiegészíthetők, nagyon sokféle iskolatípus és iskola-környezet viszonyforma létezik. Csak a gyakoriság, ill. a gyakorlati jelentőség miatt említendő, hogy a zárt vagy féligzárt nevelőintézetekben a szervezeti rendszerhatás nagyon fontos, ezért az ilyen intézmények szervezetfejlesztési, ill. rendszerkonzultációs segítése a leginkább szükséges. Ha kitágítottuk az iskola fogalmát az óvodákra és a felsőoktatási intézményekre is, akkor említést érdemel, hogy az óvodákban speciálisan nagy lehet a pedagógus-gyerek kapcsolat jelentősége, ez szülőpótló, ill. átmeneti tárgyat nyújtó lehet. Az óvodában nagyon nyíltan előkerülnek a szeparáció-individuáció fejlődéslelektani folyamatának sajátos dilemmái, ezek persze a későbbi iskolai formákban is jelen vannak, és pl. a családokra gyakorolt hatások egyszerű, de nagyon fontos formái lehetnek, hogy az iskola segít a túlkötő családdal szemben a gyermek leválásában, önállósodásában. A felsőoktatási intézményekben ez a leválás már előrehaladt vagy megtörtént, ill. ha itt vannak is problémák, már mint intézményi feladat ez nem érvényesül, itt már felnőtt személyiségek vannak, itt a mentálhigiéné lehetőségei két vetületben nyilvánulnak meg. Egyrészt a felsőoktatással kapcsolatos létforma stresszei felszínre hozzák a személyiség különféle zavarait, ezeknek korai kezelésbevétele, ill. a felsőoktatási léttel kapcsolatos stresszek feldolgozása fontos másodlagos prevenció feladat. Másrészt az olyan ágazatokban, amelyekben a munka emberek befolyásolását jelenti (pedagógia, orvoslás, stb.), ott a professzionális szerep elsajátítása nehéz, és általában a felsőoktatási intézmény ezt nem könnyíti meg, ezt magától értetődőnek tartja, vagy postgraduális feladatnak minősíti, és a pályakezdésre hagyja. Nemzetközi, de már szaporodó hazai tapasztalatok szerint a felsőoktatási intézményekben kellene nyújtani a megfelelő szereptréninget, kommunikációs és önismereti gyakorlást, ez nagy mentálhigiénés értékkel bír, többek között azért is, mert stresszcsökkentő és érlelő hatása a személyiség számára, amellett, hogy annak professzionális hatékonyságát is nagyon megnöveli a pályakezdés idejére, tehát közvetett mentálhigiénés érdekeket is szolgál.

Rózsa Endre versei

Varázsoló

Itt a kezem, nem disznóláb,
 kutya, aki bele nem vág,
 hanem, aki belevágott,
 éjjel lásson napvilágot,
 nyíló hajnalt alkonyattájt,
 egy nap hármát meg egy fertályt,
 itt a kezem, nem disznóláb —
 szóljon, aki még nem jól lát!

Zebegény

Úgy hírlík, hogy Zebegényben
 nincsen hiány zabigényben;
 lóleány, lólegény
 zabrakolni mind serény.

Pontban délben Zebegényben
 zebra sétál kék kék zekében.
 arra jön egy kanca: „Ó,
 megbocsát... Hm... Ön a Ló?"

Csoda-e, ha Zebegényben
 must csikland a venyigében?
 bor zubog majd tréfaképpen,
 nyerítik a nyihahát,
 összerúgják a patát,
 úgy ropják a tyuhahát,
 kiverik a
 karót!

Az ördögöcske

Én vagyok az Ördögöcske,
 ki a kulcslyukon köszönt be,
 kulcslyukon át, ha hamis —
 kópé volnék magam is.

Én vagyok az Ördögöcske:
a nagy Belzebúbnak öccse,
sátánfajzat Belzebúb —
a fejedre kell-e búb?

Én vagyok az Ördögöcske,
ki karóval dörömböl be,
nektek adom a karót —
élek eztán basamód.

Én vagyok az Ördögöcske,
aki a kulcslyukon jött be,
szarvaim, mint ő-n a két pont,
örökkön ördögöcskét mond!

Aludni ment a kenyér

Aludni ment a kenyér,
elment lefeküdni.

Ne zavarjuk most szegényt...
(Volt egy egész vekni!

Volt egy egész vekni, és
van tán még belőle,
érte vígan szállt a füst,
hamu lett a rőzse.

Hamu lett a rőzse, és
ott állott sugárzón,
oly rendkívülien, mint
nyáron jött karácsony,

rendkívüli ünnepek
közepében jászol —
úgy válunk meg tőle, mint
Gáspár, Menyhért, Boldizsár
élő igazától.)

Aludni ment a kenyér,
elment lefeküdni.

Helyette és nélküle
tűz a forró vekni,
mit kéne kisütni?

Iluh István versei

Szikrázik a hajnal

Ébrednek a dombok
A hegyek a völgyek
Madarat röptetnek
Világgá a tölgyek

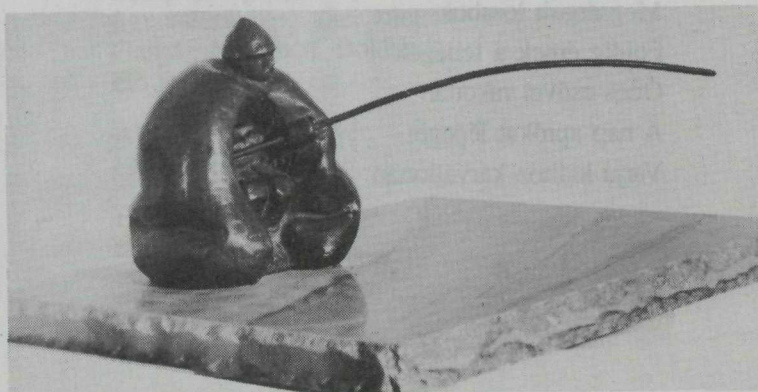
Szikrázik a hajnal
A mindenség lángol
Útra indul a Nap
A fény kapujából

Ősz van

Neked is menni kell szép Nyár
Rozsdálló tájak felett
Őszi köd sétál
Késnek a reggelek
Melengetik tört gerincüket
Összébb bújnak a dombok
Zizegve jelzik röptüket
Megsárgult lombok
Földig érnek a fellegek
Ónos-esővel rakottan
A nap aprókat lépeget
Varjú kiáltoz kárvallottan

Ez a hazám

Ez a hazám
Ez a kert ez a ház
Ez a város ez a Tabán
Ez az utca
Ez a völgyes
Ez a puszta
Ez a hegy ez a dombos
Ez a tölgyes
Ez a lombos
Ez a hazám Ez a hazám
Ez a rózsás
Nefelejcses
A rozstáblás
A szántásos
A kunságos a jázságos
Ez a kertés
Ez a napos ez a fényes
Ez a széles
Ez a tágas
Csillag-nap-gyönyörűséges
Hazám
Ez a világ-mindenséges
Ez a hazám

Radnay Mária

„Megátkoztál, meg is vertél...”

Mottó: „morzsák” a nyomorúságról...
(öt tételben)

Az első „morzsa”...

Elegem van, érti, elegem van ebből az egész rohadt életből... úgy, ahogy van... teszek rá, érti, teszek rá... mindenre és mindenre és mindenkire... magára is... meg azokra is, akik itt vannak... egytől-egyig mindre... mit tudnak maguk az életről? na mit?... semmit, érti, semmit... az a keszhajú is jobb lenne, ha inkább kijönne a telepre, taposná a sarat meg a latyakot, ahelyett, hogy teszi-veszi itt magát, meg fújja a füstöt... van maguknak fogalmuk arról, hogy tizenegy kölyök sivalkodik körülöttem, mert éhes... de már csak az összegyűjtött kenyérhéjat meg amit találok, azt adom nekik... mit tudják ezt maguk?... fene egy rohadt világ ez... hallja, hogy sípolok? húz a tüdőm... hát nem bírok elmenni dolgozni, nem érti, nem bírok... dolgoztam, amíg tudtam... nézze, itt vannak a papírok... voltam állandós is, vagy hogy is mondják, meg csak úgy, szerződésen... de most már nem tudok eljárni... a lélek is inkább kifelé akar költözni belőlem... érti... az sem akar már bennem maradni, mert olyan gyenge vagyok...

...édes istenem, versz engem, mint a kutyát... miért?... a biztosítótól is most küldtek el... onnan jövök... mondták, kimerült a keret, vagy mi, meg aztán nem jár semmi, mert nincsenek meg az évek... hát milyen évek?... szűz anyám, milyen évek?... meg hogy az évek között is sok az idő... hát az sok... bele is öregedtem... hát honnan tudhattam volna én ezt, jó istenem, honnan?... nem mondta ezt nekem senki... nekem csak a gond jutott... meg a baj, meg a betegség...

...átok ül rajtam, érti, súlyos átok... mondja meg, mit adok a gyerekeknek, mivel fűtsek?... na, mivel, ezt mondja meg nekem!... lopjak, vagy betörjek valahova?... ezt soha nem csináltam, akármilyen nyomorúságban is voltam... nézze meg, na nézze, ebben a papucsban járok... decemberben... nincs mit felhúznom, még egy likas cipőm sincs... érti?... a fenét érti, mikor magának melegben van a lába... hogy is érthetné... meg ha hazamegy, van mit ennie... de mit csináljak én, én édes istenem?... mit?... most mondtam magának, hogy elküldtek a segélyezőktől... abban volt minden reményem... én nem jártam oda, se a tanácshoz, se sehova kérni vagy kunyerálni egy kis alamizsnát, de most már nem bírtam... megalázkodtam, kértem és nem adtak... érti ezt? ...megalázkodtam, hogy kértem és nem adtak, elküldtek... az isten meg még a betegséget is rámküldte a nincstelenség mellé... mit csináljak én most?... legalább maga segítsen!... nincs senkim... csak a kölykök... hát nem érti?... nincs senkim, nincs emberem, nincs támaszom...
...maga meg, maga meg... tudja mit?... a fenébe is... adjon egy kötelet, hogy felkössem magam... fel akarom kötni magam... érti!... fel akarom kötni magam és kész... köd előttem, köd utánam... volt, nincs... kinek mit számít ez...

...nem bírom tovább... érti... elegendem van... e l e g e m ... n e m b í r o m tovább...

A második „morzsa”...

Egyezerkettőszázötven forintot kaptam egész hónapra... tessék, itt van... nézze meg!.... Egyezerkettőszázötven forintot... mit csodálkozik?... itt van a cetli, tessék... egy pillanat, jól eltettem, hogy meg tudjam magának mutatni... teljesen kétségbe vagyok esve... nem tudom, mi lesz velem, a gyerekekkel ebben a hónapban... jön az ünnep... ne haragudjon - van egy papírzsebkendője? -, hogy így elsírom magam... pedig nem akarom... nem akarom...

...ezt a kabátot is, ami most rajtam van, az egyik munkatársnőm adta... amit magától kaptam az ősszel, már vékony... abba jártam be, de megsajnálta... nem mondták, csak ma reggel azzal állított be az egyik asszony, hogy neki ez már úgysem kell... próbáljam csak meg, ha jó, ideadja... hát így van most „új” kabátom... ez lett az én karácsonyi ajándékom...

...adjon még, legyen szíves, egy zsebkendőt!... borzasztó, hogy így nem tudok uralkodni magamon, hogy ne sírjak... (zokog)...meg tudja, azért is vagyok talán ilyen gyenge, mert állandóan az zakatol az agyamban, hogy éhen halunk... az óvodát ki kellett fizetnem... ott legalább esznek a gyerekek... ahol meghúzzuk magunkat, oda is adnom kellene, mert máskülönben kitesznek... ennyivaló kellene, meg aztán itt a karácsony... lehet, hogy a Tiszának megyek... a gyerekekkel együtt... már ki is néztem, hogy hol... csak eljöttem megmondani magának... maga ismeri az életem, hát t u d j a meg ezt is...

...nem, nem kérek teát, inkább egy kis vizet innék, ha hozna... köszönöm...

...ez, ez itt a szatyromban egy kis ételmaradék a konyháról... jók hozzám, nem néznek oda, ha egy kis maradékot összekaparok az üvegbe... most meg jót is főztek... viszem haza a gyerekeknek, ezt nagyon szeretik... ez lesz a vacsoránk... lehet, nekem nem is marad... nem baj...

...jó volt ez a kis hideg víz... meg az is, hogy kisírhattam magam egy kicsit...

...de a Tiszának nekimegyek... teljesen kilátástalan minden!!... mondja meg, mi lesz velem, meg a gyerekekkel?... mi lesz velünk?.....beleőrülök ebbe a nincstelenségbe.....hát akkor i n k á b b a Tisza...

A harmadik „morzsa”...

A drótot?... a drótot, azt könnyen le tudtam nyelni... kezdő koromban még kutya nehéz volt, de megtanultam... az asszony miatt, hogy bosszantsam, meg hogy aztán sajnáljon egy kicsit... mert engem, tetszik tudni, csak akkor sajnáltak, meg törődtek velem egy kicsit, ha valami ilyesmit csináltam... hát ki szeret engem?... kérem szépen, ki?... tessék rám nézni!... hát szeretnivaló lehetek én még?... vagy voltam?... lehet, hogy soha sem voltam... de most piszokul kivagyok... az a drót, kérem szépen, amilyen könnyen lement, most úgy megkínoz... fel akarnak vágni, de nem hagyom... nem én!... megérdemlem, hogy szenvedjek... az istenit neki!... hát mire való az ember a világra?... arra, hogy szenvedjen, vagy arra, hogy szeressen?...

...nekem pedig mindig csak a szenvedés jutott... hogy ezt most miért tettem?...

hát mondtam, hogy amiatt a riherongy asszony miatt... hát mit tudom én, hogy most hol van?... én már napok óta a városban lődörgök, meg ami igaz, az igaz, iszok is... a drótot is néhány pohár után nyeltem le... mondtam is annak az istenátkának, te, most megtalálalak, hát ide nézz! ...na, és lenyeltem azt a vacak drótot, hadd ijedjen meg... meg a többiek is, ott a kocsmában... hogy melyikben?... hát a fene tudja már... le akartak fogni, de nem bírtak... mert én megmutattam, hogy nem vagyok egy gyenge legény!... de nem ám!... nyeltem én már mindenfélét, mi ez nekem, gondoltam, tetszik tudni, hősködni akartam... de az a piszok néember - már bocsánat, hogy így mondom - szóval az a gyalázatos, hát nem azt mondta, hogy nem tudja, ki vagyok... csak molesztálni akarom... akarta a fene!... igaz, benne is volt már néhány pohárral... de én csak azt akartam, mondja már, menjek vissza, mert visszafogad...

...ehelyett, tetszik tudni, mit csinált?... a pofámba nevetett, már bocsánat, de így volt... tessék nekem elhinni... hogy most is ittam?... ittam, kérem szépen, nem is tagadom... ez a drót, itt a gyomromban... dehogy megyek a kés alá!... jó lenne, ha adna egy százast... csak egy százast... nem kérek többet... nem, nem a kocsmába akarok menni... elég, ha csak ennyit ad.....vennék egy kis k e n y e r e t, meg az asszonymakvalamit... fene a fajtáját... hátha v i s s z a f o g a d n a ...

A negyedik „morzsa” ...

Igen, én telefonáltam tegnap... nem volt kihez vagy hova fordulnunk... teljesen tanácstalanok vagyunk... sokat vívódtunk mind a ketten - a férjem is, én is - s aztán végül is csak felemeltük a telefont... legalább ötször lementünk, mire elszántuk magunkat, hogy telefonáljunk... hát így volt... magunkkal hoztuk a gyerekeket is, nem volt kire hagynunk őket... nem rég jöttünk ide az ország másik részéből... senkink nincs itt... meg amúgy sem... amúgy sincs senkink... igen, ezt úgy tessék érteni, ahogy mondom... én is, a férjem is magunkra maradván nőttünk fel... a férjem egyedüli, kései gyerek, nincs testvére... a szülők betegségben haltak meg... egy év alatt... egyik elment a másik után... én meg?... hát egyedül csak én maradtam életben... a baleset... ott halt meg az anyám, az apám, két testvérem... nem, nem sírok, nem akarok, csak valahogy az a könnycsepp...

...jaj, ez a gyerek, szétrakja itt a mesekockákat - ne tessék haragudni! - még jó, hogy a pici alszik... nem, amúgy nincs velük baj... mindketten imádjuk őket... a férjem is, én is... ő, a nagyobbik... minden érdeklő... mindenhova megy, leránt mindent... inkább tessék elvenni a terfőt az asztalról!... otthon is ezt csinálja...

...nem, nem nagyon tud kárt csinálni... alig van valamink... egy-két bútordarab... az életkezdési segélyből vettük... használtan... meg van egy kis hűtőnk... a gyerekszoba meg a kis szoba?... az üres... abban nincs semmi... csak a könyvek... a földön... a segélyből?... a segélyből nem tudtunk mást venni... kellett a lakásba... meg arra, hogy ide költözzünk... a fuvarra... a férjem itt kapott munkát... meg szőrnő volt, nekem, állandóan minden emlékeztetett arra a rettenetes balesetre... gondoltuk, valahol messzebb próbálunk élni... hát most így vagyunk itt...

...tetszik érteni, nincs senkink itt, akitől valami támogatást is kaphatnánk... nagyon kivagyunk anyagilag... nem, nem tudjuk, hogy mihez kezdjünk... napok óta alig alszunk... nem tudom, hogyan húzzuk ki a következő fizetésig... ha

megszakadok, akkor sem... rettenetes... s így vagyunk hónapról hónapra... ez az igazság... nagyon nehéz erről beszélnem... valahogy szégyellem is... mert a férjem dolgozik, én meg gyeseen vagyok... s alig bírjuk... egyáltalán nem bírjuk... amióta meg ide költöztünk, azóta még kilátástalanabb... a költségek, amit fizetnünk kell... igen, igen, elhoztuk a papírokat, amit a telefonba tetszett mondani... itt vannak a hivatalosak, meg azok is, amiket mi számoltunk... napok óta... tessék megnézni!... ez itt a lakásra az OTP meg a bankkölcsönök... ezek meg a közös költségek meg a szolgáltatások... most emelték mindet... igen, mindig kifizettük... ezek meg a villanyszámlák... nincs gáz, nagyon sokba van... a gyerekeknek naponta többször is meleget kell adnom... nem, mi alig eszünk főtt ételt... a héten is már harmadjára volt szalonna a vacsoránk...

...tessék figyelni!, a feleségem még nem mondta, hogy muszáj voltunk a gyerekeknek meleg holmit venni... ez a hirtelen bejött hideg... ez is ellenünk dolgozik... nem, magunknak már régen nem vettünk új holmit... ezek itt a számlák... tessék összeadni!...

...a részleteket mindig rendezzük... nem szeretünk tartozni... de most... ez szörnyű... ha nem fizetünk az egyik hónapban, ránszakad a következőben... akkor nincs ö s s z e s e n annyi pénzünk, ami részletekre elég lenne... meg az egyéb kifizetésekre kellene...

...itt vannak a csekkek a befizetésekről... mind itt van... igen, ez meg amit számoltunk... kilencszáz forintunk maradt... már annyi sem... jó pár forintot elnyelt a készülék, mikor önnek telefonáltunk... ennyi pénzünk van négyőnkre... most meg még csak hetedike van... s mikor lesz még jövő hónap harmadika???... mikor?... istenem.....tessék mondani, mi l e s z v e l ü n k ?.....m i b ő l élünk a következő fizetésig?.....m i b ő l ???...

Az ötödik „morzsa”,

„Zöld az erdő, zöld a hegy is
a szerencse jön is, megy is,
megátkoztál, meg is vertél:

örök csavargóvá tettél...” - no, hallotta-e már ezt a dallamot?... nem?... nem baj!.. meg aztán lehet, nem is igen énekelt magának senki még ilyet... ilyen bánatosat... nyugodtan elmondhatja, hogy éntőlem hallotta... ha akarja, újra eldúdolom... ezt a fájdalmat... írja le, mert elfelejti... az asszony nép már mind ilyen!... mind... amit akar, azt megjegyzi, amit nem akar, azt nem... de maga biztosan megjegyzi... látom én... érzem... no, azért csak hozzon egy ceruzát meg egy kis papírt, majd diktálom...

...látja, ilyen csavargó lettem én is... hej, pedig de sokszor kértem az én istenemet, ne tegyen azzá!... de kérhettem én!... ne, ne nézzen így rám, ilyen kérdőn!... legalább maga ne... meg aztán ne is kérdezzen semmit!... elmondom én magának magamtól is... azért jöttem ide... de csak magának... magához van bizodalmam... de jó, hogy itt van!...

...tudja, mindenhol csak kérdőn néznek rám, meg kérdőre vonnak... ezért ne tegye ezt maga!... mert már elegendem van belőle... a sok kérdezősködésből meg a kérdőre vonásokból... segíteni meg senki nem akar... csak jobbra-balra kérdegetnek... a hivatal meg mindent tudni akar - hogy mi volt a múltam, mit vétettem

- hát legalább maga ne tegye ezt... legalább maga ne legyen hivatal... az istenit neki, hát szóljon már egy szót!... én csak mondom itt a magamét, maga meg hallgat... persze, én kértem rá... bocsásson meg - látja, már el is felejtettem, hogy én kértem erre... de nagyon ideges vagyok... kiszaladt a lábam alól a talaj... meg annyira bennem van, hogy elmondjam valakinek az én csavargó életem... mert tudja, nemcsak test, a lélek is lehet csavargó, ha megnyomorítja az élet... hát nekem a testemet meg a lelkemet is megnyomorította... nézzen rám!... kivetett lettem én, én uram, kivetett...

...mindig is az voltam... annak születtem, oda a Szélső utcába... ezt tették velem a szélső utcák... mert mindig csak ott jutott hely nekem... a szélső utcákban, meg az asztalszéleken... tudja-e maga, hogy milyenek a szélső utcák?... amelyeknek a neve is az: Szélső utca... tudja-e maga, milyenek a mindig csak asztalszélek? az odavetett szavak... a megalázások... az odadobott kenyérvégek? tudja-e, hogy vágat a szél a szélső házak között?... hogy süvít éjszaka... megfagy tőle még az ember szíve is... hej, lehet, hogy az isten ilyenkor küldi a földre olyan sebbel-lobbal a haragját... hogy megfagyjanak tőle az emberek... nemhogy megmelegítene bennünket... az egész emberiséget... mert mindenkinek nagy szüksége lenne rá...

...csavargó lett az én életem... de sokat vándoroltam, istenem, de sokat bolyongott az én lelkem... s most egészen kilátástalanná lett körülöttem a világ...

...hát hová tűntek az én álmaim, vágyaim, reményeim?... hová?... hej, ha tudná, ha érezné, milyen keserűség van most bennem... elvesztettem a kenyérkeresésem... ide figyeljen!: hát mit hozhat az ember a szélső utcákból?... na, mit?... keserűséget, meg mélységes mély fájdalmat... ami aztán úgy, de úgy tud fájni, mintha kést forgatnának a szívbén!... a s z í v b é n !... ahol az örömegek, a vidámságnak, a szeretetnek, a szépségnek kellene lakoznia... ehelyett, hát mondja meg, ehelyett mi van?... de mély nyomorúság is van bennem, istenem, de mély... ..hallja, én nem is nagyon tudtam még erről senkivel se beszélni... nem hallgattak meg... nem is értem, önnek miért mondom mindezt... egyszer pedig már akartam... nem is egyszer... mondtam is, azazhogy csak el akartam kezdeni, de rám szóltak: fogjam rövidebbre, a lényegét mondjam, ilyesmire nincs idő... meg aztán minek játszottam a tűzzel?... tudhattam volna, hogy megéget... meg is égetett, az igaz, de levezekeltem...

...ott aztán megtanultam sokmindent: ha odavágták a szót, hát nem szóltam vissza, de ha megütöttek, akkor igen... isten teremtménye hogy emelhet kezek a másokra?... magyarázza meg ezt nekem, legyen szíves... miért, mivel különb egyik a másiknál?... ezt is, meg azt is anya dajkálta... vagy nem?... egyik az ítélkező, a másik a megítélt... akkor már az egyik üthet is?... ki érti ezt?... ugyanaz a nap süt egyikre is, másokra is... hát tehetek én arról, hogy hová születtem... hogy a nyomorúságot róta rám ki a sors... látja, férfiember létemre így el vagyok keseredve... ne haragudjon ezért rám, látja így el vagyok keseredve...

...hallja, hát türelmes egy ember maga... itt vagyok már egy jó ideje, panaszolom a fájdalmam, és még nem is mondtam: nincs tovább munkám... elküldtek... létszámfeletti lettem... most mihez kezdjek?... ezt mondja meg!... mihez?... hogy menjek én most haza?... hogy mondjam meg az asszonyomnak?... hét gyerek van otthon, meg két magatehetetlen öreg... és még három unokát is nevelünk...

magunkhoz vettük őket, tetszik tudni, nem hagyhattuk, hogy vándoroljanak a világban... elég, ha mi vándoroltunk... jobb sorsot szeretnénk nekik...

...segítsen, nagyon kérem **s e g í t s e n**, hogy munkát találjak... én dolgozni szeretnék továbbra is!... én dolgozni **a k a r o k**!... miért ver a sors, tessék mondani, miért?... hogy végül is nem mondtam el az én csavargó életem?... nem akarnám már tovább feltartani...

...most fontosabb, hogy pénzt tudjak keresni... meg kell élni valahogy... nagyon, nagyon kell, hogy munkám legyen ismét... hogy kenyeret tudjak venni... igen, holnap visszajövök... feltétlen... csak még egy pillanat!... ha meg nem sérteném... szívesen látnánk, ha eljönne hozzánk... ha átlépné a mi házunk, a mi otthonunk küszöbét... nagyon szegények vagyunk, de szeretettel várnánk...meg tudja, ha maga kenyeretadó munkát szerez nekünk, akkor mi virágot hintünk a maga lába elé... mert a kenyér meg a virág - tudja - az élet, a túlélés jelképei... aztán el ne felejtse a dalt, a mi dalunkat!... tiszta szívvel adtam magának...

...igen, **m i n d e n k é p p e n** jövök holnap... már reggel itt leszek.....még egyszer **n a g y o n** kérem, kérem,hogy **s e g í t s e n** rajtunk!...addig is áldja meg az isten...

Molnár Lajos

Gyökérmadár-sirató

Illés fiamnak

Már csak a fényképednek mesélhetek
üres lett a szobám
a felső s az alsó világ
elszálltak gyökérmadaraink
a földalatti ég
orgonaszín alkonyatából
már Tölgyfatündérke sem tudja
visszacsalogatni őket

Üres lett a föld
sarum alatt
csak szikkadt füvek
kövek és földszemek
sírják-ríják
száraz könnyeiket

Ki öltött fel
lyukas kalapot
rongyos kabátot
ki volt a gyökérmadár-ijesztő
cirokseprű-arcát
gyújtsa föl a szégyen
tűzlabdájával orkán
játsszon az égen
üszökké égjen
üszökké égjen

Ha gyökérmadaraink
egyszer mégis visszatérnek
máshová szállnak a tieid
és máshová az enyéme

Kiss Tamás versei

Ily emlékekkel telten

Volt idő, hogy hiába
mertünk szavazni „nem”-mel,
harmadnap minden újság
tele volt győzelemmel.

S adóban vittek párnát
mama hiába sírt;
lavór mellől a szappant,
a kis bögréből a zsírt.

Vári, a rendőrhadnagy
papát korbáccsal verte,
s utána négy komisszár
a padlást leseperte.

Papa az *Égbe* tért meg
- requiescat - az *Úrban*,
Vári később jobb helyet
talált fenn a *Mercur*-ban.

Ily emlékekkel telten
nézek az őszi fákra,
tamáskodom, de várok
alkalmasabb világra.

Messzilátó

I

A sárkány a hét fejével
vérengző fenevad.
Legyőzheti a bajvívót,
de az Szent György marad.

II

„Gömb alakú az, és forog,”
súgta Galileink;
mert lám, a Jupiter körül
négy holdacska kering.

III

Lóg a panel, a fal ledől
tatarozgatod máris,
de hétszázötven éve áll
a Chartres-i katedrális.

Jenei Gyula versei

Őszi vers

mozdulatunktól megriad a langyos vízpart,
a mocskos habokon táncoló hold bevert arccal néz
a csillagokra. a bennem és a benned kavargó indulatokat
lassan magához emeli az elmúlás. hát így is lehet
boldognak lenni!? vágytalanná vásott szívvel hallgatni,
amint a parti köveknek nekiütődik az ősz, és egyszercsak
nem fáj már semmi. valahol sziréna szól. füledt
vágycat seper a szél a városból felénk.
arcomba halott lányok haja hullik. féltékeny kézzel
simítod ki szememből a múltat. az élet ennyi.
mozdulatunktól megriad a langyos vízpart...
szeretnünk kéne, amíg dideregve megjön a hajnal,
szeretnünk, de csak nézzük egymást fáradtan,
és végtelen hosszú árnyékot vetnek
a fák.

szenteste

bevérzett éjszaka.
fenyőillat.
egy múlhatatlan ránc
arcomon vagy homlokomon...
karácsonyest van.
rőt gyertyaláng
árnyékot játszik a falon.
Kisjézus jön.
halk muzsika.
boldog remegés.
mindent elföd a hó reggelre,
mire a kisfiú az ablakon kinéz.

éjszaka

fekszem álomtalanul.
a párna szívverését hallgatom.
valamit ígér.
hogy mit, nem tudom.

fekszem hanyatt.
éjszaka van.
csönd és történelem van.
fülemben zúg a vérem.
hány elnagyolt, letagadott
ígéret az élet?

fekszem.
a sunyin elosonó gondolatok
kiütik kezemből a jövőt.
ma vagy holnap - ugyanaz.

a vérem surrog és dobog?
fekszem álomtalanul.

nyár

a délelőtt ráolvadt az aszfaltra,
néha esőt ígért egy-egy alkonyat,
csukott szemünkben aludt el a város,
s hajnalonként öledből vert ki a nap.

Dorkovics Ágnes

„NEM VÁROK JÖVŐT?”

- Jenei Gyula: hátszágban -

/Jászkunság füzetek 1./

Jenei Gyula csendes, halk szavú kunsági ember. Jár-kei a világban szinte észrevétlenül. Történnék csak vele is a dolgok, mint megannyi ókkal, kiknek fejére nőttek az intézményrendszerek abban a korban, amikor a hivatalok, eljárások, intézések, tárgyak szolgálat helyett önmaguk céljává és értelmévé váltak. Mondom: jár-kei a világban, és történnék *vele is* a dolgok. Kompetensen szólhat hát gondjainkról, mindarról, amit elviselünk - s mindarról, amit közben álmodunk magunknak.

Szólhat, mert *szólni tud*, s nem mert X. vagy Z. úr előkészítette számára a terepet. Jenei életében nincsenek „ikszek és zék”, egyetlen ember „akadt” eddig az „útjába”, Körmendi Lajos, aki maga is író, költő, a Jászkunság főszerkesztője. Ő ismerte fel először, hogy mégis egyfűvásaúk. Ezt fontos hangsúlyozni, mert Jeneinek egy valamije van csak: a tehetség - és édes-szülőtte, a kristálylogika. Aki végiglapozta/olvasta „hátszágban” című kötetét, meggyőződhetett róla.

A ciklusrímek rendje s az utánuk következő versek értelmi-érzelmi együttállása nem kíván külön meggyőzést, magyarázatot. Jenei tudja, mit akar! Kifejezni egy korszak, *egy nemzedék életérzését*. S „mellékesen” felmutatni a követhető példákat: Kosztolányit, Sinkát, Simonyit, Ladányit... Visszatérve Jenei mozgatórugóra: a látszat ellenére a legkevésbé alanyi költő. Érzés, hangulat, gondolat dolgában bárki osztozhat vele nemzedékéből. Mindegy is, melyik versére hivatkozom, de a „reggelek” című számomra a legszuggesztívebb ebből a szempontból.

Ha úgy tetszik, egy helyzetképről van szó a reggeli fürdőszobában. Hányan vagyunk, akik átlépve az aznapi hajnalon, az előttünk álló robot gondolatán, egyetlen tükörbepillantással végigmérjük értelmünket, létünk vagy nemlétünk értelmét! *Jenei „játszik”*: játszik a borotvaéllal, amely - ha kell - fitté és alkalmassá teszi a borotás férfiarcot az aznapi „fölmutatásra”, de ha kell, be is fejezhet mindent... Félelmetes! És ez csak egy verse a sok közül.

Sokan a kötet szerzője szemére hányják: pesszimista! Én is. Mi az, hogy „nem várok jövőt”?! Versolvasó és -hívó lévén vallom: ilyet ne írjon le egy költő! A költő dolga nagyon sok közt az, hogy tartsa a lelket másokban. - Aztán eszembe jut két főiskolai évfolyamtárs, akik huszoneves fejjel önkézzel vetettek véget életüknek. Eszembe jutok magam is, tizenhét évesen, előttem kiszámolva a kétszer tizenhét tabletta. Persze, ezek szélsőségek. De kiviláglik belőle: *a költő „baja”* megint az, hogy igazat szölt. Hiszen Jenei *nem ma* írta ezeket a verseket! Engedjék meg nekem, hogy azt mondjam: ismerem a magyar könyvkiadás - s főleg a kötethez jutás - tempóját. Ezért nem is vitatkozok a szerző e - sokak által hangadónak tűnő - versével, címmel is azért választottam - szigorúan hozzátéve a kérdőjelet -, hogy megerősítem a *mai Jeneit!* Miért? Mert meg kellene

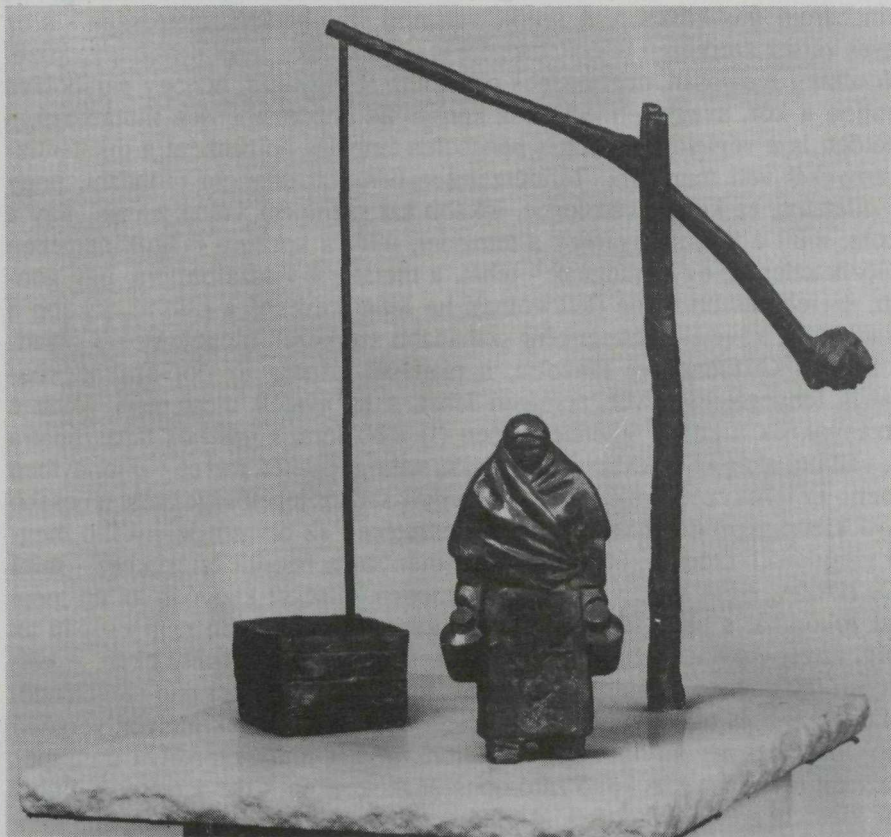

hallgatni öt *most*, meg kellene hallgatni a legutóbbi versét, mielőtt a „dekadens” jelzőt rásütnénk!

Ha maradandó verseket keresek, találok is e kötetben. Ha végre valaki a vidéki, most fölbukkanó tollforgatóra is odafigyelne, alighanem osztaná a véleményemet az alábbiakban: a kötet nyitó verse, a „szelmesvers a szabadsághoz” remek, hosszú emlékezésre méltó. Ugyanúgy a „van valami”, a *tíz szó* címűek is. S van egy, ami - úgy vélem - klasszikus mércével mérve is megállja a helyét. Ez a „ballada” című, mely úgy, ahogy van, gyönyörű, és remélem: halhatatlan. Ezért a versért érdemes volt Jeneinek megfírní a többi harminchármat! Lfránk méltó darabja e költemény. S egy gondolat az olvasónak: ne feledjék, szerzője meglehetősen fiatal...

Hadd zárjam ezt az értékelést a „ballada” utolsó négy sorával mintegy ösztökélésként Jenei olvasására:

„kedves, magadat bennem ne keresd,
s ha volt vétkem, azt most megbocsásd!
mindig van, aki vesztésként szeret,
sorsunk csupa mocsok, csupa sár.”

Bíró József

Várom a jövőt!

Jenei Gyula: hátszágban

(Jászkunság füzetek I. - 1990.)

A Szolnok megyei Jászkunság című társadalmi, művészeti folyóirat, 1989 szeptemberétől új küllemmel, a régihez képest, attól jelentősen eltérő koncepcióval, karakteres tartalmi változtatásokat eszközölve jelenik meg. Ennek az új - Körmendi Lajos főszerkesztő által támogatott és képviselt elképzelésnek a lap minőségivé emelésével egyértelműen azonos jelentőségű része a most újjá indított Jászkunság füzetek sorozat, melynek első kötete Jenei Gyula: hátszágban című könyve.

A füzetet nyitó - mintegy az egész anyag alaphangját / alaphangulatát előre sejtető - „szerelmesvers a szabadsághoz” című verset, négy ciklusra tagolva, harminchárom írás követi. - A szerkesztésmód szembetűnő sajátossága - s ez az egyes versek szerkezeti felépítettségére is vonatkozik - Jenei nem hagyatkozik *véletlenekre* - tudatosan, szinte kínos precizitással vigyázza, nehogy parabolává satnyuljon a kör, avagy tetraéderré a kocka. Ez a permanensen mutatkozó, s érezhetően is a végletekig-hajszolt pengeélen-táncolás helyenként a dilettantizmus árnyékát veti munkáira. Természetesen nem azt óhajtom mondani, hogy Jenei dilettáns, ez koholt vád lenne, inkább azt szerettem volna jelezni, úgy a parabola, mint a kör, s ugyanígy a tetraéder, mint a kocka a maguk nemében nélkülözhetetlenek, egyenrangúak - tehát, a metaforát visszafordítva, úgy gondolom, szerencsésebb lenne (lett volna), ha Jenei kevésbé a csfn'ra, inkább a mondanivalója követelte, esetenként szabadabb szerkezeti megoldásokra ragadtatná magát. Gúzsbakötve táncolni, s ráadásul mindig az épp-szakadékba-pottyanás fenyegetettségével, nemigen lehet, s ha avatott mestere is volna e mutatóványoknak a költő, feltételezhetően (!) több jóra, s hasznos tapasztalatra vezet, vállalni akár az eklekticizmus vádját, való-jelenlétét, mivel - amennyiben felismeri - ez lehet(ne) előrelépése záloga, egyik sajátos lehetősége lírája teljesebb érvényű kibontakoztatásának. - Jenei költészetének az olvasót leginkább megérintő tulajdona, kötődése, hűsége a hagyományosan becsült értékekhez - mint FÖLD, HAZA, NÉP, stb... - Hangütése, minden kétséget kizáróan az ún. népi frókkal rokonítja, s hadd tegyem hozzá rögvest, tételezhetően nem csupán az örökség, az elveszettnek vélt örökség újra-megtalálása, felélesztése okán. A költészetében feltalálható elemek azt mutatják, megélt és nap mint nap megéleendő, tehát környezete és maga-mindennapjai életeseményeit, a lélek mélyén vergődő hiátusokat nevezi néven, hitelüket megtartva, ihletét rájukszabadítva transzponálja azokat lírai verssé. A költő záró-opuszának soraként - megismételve a vers címéül kiemelt gondolatot - írja a költő: „nem várok jövőt”. Jómagam, mint társ a rögs taposásában, s mint olvasó is, erősen bízom egy, a mostaninál jócskán (!) bővebb és egységesebb Jenei-kötet mihamarabbi megjelenésében. - Tehát, más olvasóival egyetemben - VÁROM A JÖVŐT! -

Bíró József

Dada / az esztendő 365 napjára

- Tristan Tzara Úrnak - !

„Senki sem menekülhet meg a sorstól —
 Senki sem menekülhet meg a DADÁTÓL” —
 (Tristan Tzara -: Gyarmati következtetés)

EZ ! ... nem AZ ! ... / EZ! ... / már / nem / AZ! -
 mert még-egy-szer nem lehet ... / ugyanEZ meg / ugyanAZ ! -
 sem i-dő-ben / sem ... - ... -ben / semsemsemsemsemsemsemsem ... -
 talán / párhuzamok és ... / ... / ha volnának / ha vannak ! -
 „ ... és hogy nem vagyunk szabadok, és szabadságért kiáltunk; “ -

——hát / vannak ! / úgy tűnik ! / nem is lehet másként ! / ——
 sem i-dő-ben / sem ... - ... -ben / semsemsemsemsemsemsemsem .. -
 mert so-ha-sem ! / nem lehet ... / CSAK / „ ohi,hohó “ ... -

/ mert üres bugyellá -
 risodról eszedbe jut !
 enned kéne egy főtt? /
 nem! / egy sült! ——
 nem is EGY ! / hanem ?
 KETTŐ ! / sültkolbászt
 friss kenyérral —— és
 meginni / egy-két po-
 hár kőbányai sört az-
 tán eszedbe jut / ven-
 ned kéne ..... / azt is!
 / mit is ? / ? / ciga-
 rettát / gyufát ! ——
 majd / mert mást ten-
 ten nem lehet /: elin-
 dulsz hogy szétverd a
 hivalkodó / kényes ki-
 rakatokat /: és köpsz
 a normatívumokra / .....
 hisz éhes vagy ..... és
 nincs mit enned /innod
 ..... és nincs ! / az !-
 sincs ! - és amennyire
 - vissza az IDŐben - !

.....mindig.....mert !/
 .....
 MERT ! / így élünk ! /
 így élek ! / ..... !/
 .....
 .....
 s miután / EZ / nem AZ
 ..... lépj át dogmatiz-
 musod liánjain és pró-
 báld elfeledni törté-
 neted / történetem / -
 s jöjjön ! / .....
 jöjjön el valahára .....
 a várva-várt / ..... / -
 minden nyomorúságon / !
 / minden ..... -en / -
 felülkerekedő / a sza-
 badságodnak legalább
 illúzióját ? / nem ! /
 a SZABADSÁGODAT való-
 ban kinyilvánító / .....
 felmutató / ..... / DADA
 / „ DADA a mi erőssé-
 günk: mely következ -

mény nélkül fölemeli a szuronyokat, a német csecsemő szumátrai fejét; Dada a papucskok, sőt párhuzamok nélküli élet; mely az egység ellen van é érte, és a jövő ellen eltökélten; bölcsen tudjuk, hogy puha vánkossá válik majd agyunk, hogy "érkezzék meg végre .... a TEREMTŐ ..... ! / a m e g v á l t ó DADA!

zöld szemű / fekete / félfüggetlenített/—
jeles macskám !/ cipőtalp alá húzódó érdemjegyek hamuesőjében !/
- spanyolmeggyet majszol / mintha végigsöpörne EURÓPÁN a sörárpa-síncsere / pedig / !
nincs túloldali ing !/
heveny pázsit sincs !/
bizalomgerjesztő elegy mímél derifrőfürdőt / s a délre néző ablak bűgőcsigát kártol / ki árusít árvalányhajszálakat / bakugrást / és bal felől érkező ká - bító rohambrigádokat / ma nincs izzószál !/!
nincs jajvörös - kétágú kozákló / nincs ívrét alakban kaszáló hölgyválasz / nincs napkö - zi-állapotban pasztell napfoltmaximum-kotta / nincs örökös torpedó - naszád / nincs magánzó fánc-gyönyörhajhászat!
.....
.....

zöld szemű / fekete / ..... ilyen-olyan .... !/
macskám nyújtózkodik / morcog / s leheveredik az ágyra / mintha jobb felől - most - valami határ menti falu és egy jó fajtajú tánckar védené / tömény szusz!

/ vérnarancsokat okádó /
/kősbánya-lakó forgalmistákkal álmodik /
mert van / mert az ekrazit hajnalban elálló fülűvé varázsolja ama rokkant felsálszeletet /
mert van / mert van ! / fogzománcsérülés / s van hamis lelkű titok ! /
mert van / ideológiai harc / kekszfogó — csipeszt markoló osztályöntudat /
mert van / van osztálygögg / van / mert van / kéziipari készítményű / kétmotoros időjárásjelentés /
mert van / foltos ige és piperkőc / koncleső hetivásár /
mert van / kanál alakú nyelvtípus /
mert van / van / besoroló bizottságot tanúságtétel-csúsztatásra felszóllító hatalom ! /
van / mert van / körömlakkot szállító járulékos köhögési inger / van / van ! /—
uszályvontató köteleket ötemeletnyi magasságba emelő folytatásos paradicsommadársiratató csekk-könyv / van /
/ miért ne lenne ? / ?

kilencszáz éves / min-
tába öntött /középfir-
nom / közepes vízállá-
sú előőrparancsnok /!

.....
s mivel van EZ /! AZ
pedig iszonyodva /!
mossa a szennyest / ?
mossa ! / mossa / il-
ledelmesen / arcán ol-
csó / lelenc-mosoly /!
szóval / mossa / mint
őrségváltás előtt szo-
kás a zaccos testvérü-
zemet / parádésra mos-
sa / mert ..... / - és
újra benépesülnek / a
már-már elveszett / a-
zonban kökényszemű /!
madártej-illatú / sá-
pkóros / közhelyes / és
együttal /panama vá-
szonnal bélelt /máni-
ákus babaszobák / :—
áztatás / áztatá———:
és alighanem sebbenzin
járja át a pántlikás /
magát zsúrfiúnak álcá-
zó / hidász főtörzsör-
mestert / igen /! for-
rásértékű és fnycsik -
landó / négyrendbeli /
csapra ütött katedrá-
lisok emelnek szót / a
szavannák kapcsolási /
valamint / méret-terve
ellen / és szemrebbe-
nés nélkül gyomorszá-
jon rúgja idegenlégi-
ós /mozgalom szakos /
kőd-professzorrá ved-
lett / fércert szájú /
maszturbáló — : —
/ AMA -: KERTÉSZLÁNY /

AMÁL // AMÁLIA // AMÁL
vegyes lekvárt lékel /
k ö z b e n ! -
fonnyadt / cukroszacs-
kó-állagú / rózszaszín-
re paskolt csöcsét /!
- egyetlen IGAZI vész-
proletárkája - /: neu-
raszténiás mézeskalács
huszárkája /..... .....
púderpamacs-puccos hó-
na alá rejti / - pro-
vokál - / szentjeim!
- mondja / ÁDÁM / - ez
sem / AZ / ! / - és
ekkor színre kerül /!
maga készítette hárfát
állít a kandalló elé /
kisadag pörköltet ren-
del / sokablakos sétat
tesz / a történelmi /?
nem ! / inkább a nagy-
adag fagyalt / : és a
hólyagos hegeliánus i-
nas történelmietlen /!
napidfjas tükre előtt !
/ hárfa / kandalló / -
pörkölt / fagyalt / -
t ü k ö r ! / - mondja
/ ÁDÁM / — - KERÜL /!
ekkor kerül ravatalra !
/ nevelőnővé szürkül a
kávédaráló / nikkela -
célhá züllik a szere -
lemfélétség / fűzfabokor
nyaral helyzetdalban /
a meglopott ingerkü -
szöb gyöngybaglyot e -
tet / és hótörzslasz jó !
/ kerülő úton -:—
p r i b é k : - /

.....
.....
..... nota bene ! / -:

nulla poena sine lege
 / .....
 megsokszorozza sikkes-
 en istentagadó / ám! /
 kedélytelen tartozéka-
 it / itatóspapírba ! /
 fuvarlevél-másolatba /
 készülédfélben lévő te-
 veszőr szövetbe törli
 - kivételes tehetségű!
 / pillangósvirágú ! /
 önállótlan - szájko-
 sarát / kéz alatt ela-
 dó téglázóvasak / víz-
 rajzi térképek / minő-
 ségi ellenőrök romjain
 vergődik / - kéjesen -
 / s a kedvező széllel!
 / talajra talál a ház-
 mester / karján kótya-
 gos unokája — akár-
 ha strandkosztüm ková-
 szosodna / lehazaáru -
 lózza nemzőjét s a ki-
 kiáltóként profilíro-
 zott kispárnákat / —
 időközben horgonyt vet
 a viceadmirális és ős-
 lénytantanára szavala-
 tát idézi / fennhangon
 / ■ az ember zónázik
 / de a közönségszerve-
 zőnek ez is kevés / -!
 különvéleményét jelez-
 ve / leadja szavazatát
 / határátlépési kísér-
 letéhez főápolót jósol
 / kacagányát csempézi!
 _____

/ drót nélküli megol-
 dást keres a legfőbb /
 ill. / a pót / dudva-
 irtás-felelős / - gép-
 puskáját eperszemekkel
 / rizspálinkával ita-

tott hangyákkal / hí-
 náron hízlalt / ! finn
 rendszerű / ! parányi
 postagalambokkal tölti
 meg - / így halogat! /
 - óévi csatornaszellőt
 / ..... / ! dísztávira-
 tot küld a jelvényeket
 módfelett kedvelő pát-
 riárkának / aki e fi-
 gyelmességet jérceto-
 jássokkal / jelzalogle-
 velekkel viszonzza / !
 s ezzel le is zárul/na
 a nászinduló / HA nem
 szólna közbe a népbüfé
 öntevékeny csaposát a-
 lakító / kissé uniszex
 adóellenőr / követelé-
 seit a kalapszalonn WC-
 kagylójának peremén o-
 peralibrettókat ordító
 - a kiváló áruféléket
 láthatóan túlbecsülő -
 kadétiskolai növendék-
 nek adja elő / azaz /!
 óflamand nyelven rábe-
 széli ultramikroszkóp-
 ja tömegpárttá való i-
 domítására / ! a pász-
 tortüzek kultúratta -
 séja 5 kártyamutatvány
 birtokában társnőt fi-
 zet / túlbuzgósága im-
 potenciára vall / ! -
 .....

.....
 potens attasé nem les
 pászortüzet / nem fi-
 zet társnőt / 5 ! kár-
 tyamutatvány birtoká-
 ban / atamán se' lesz!
 / ..... /
 „ és hülyék vagytok ”
 „ és mindannyian hü-
 lyék vagytok ” .... /
 „ és mindannyian hü-

lyék vagyunk ” ... /
 „ és nagyon gyanúsak”
 / mert kulcsra zárt i-
 degvégződés tartanak
 munkaszüneti napot ! /
 szurokfáklya ölbeli e-
 bét kínozza kurta vas!
 / végül is száználmas /
 menhelyi-löttyre sóvár
 / éhező művész maradsz

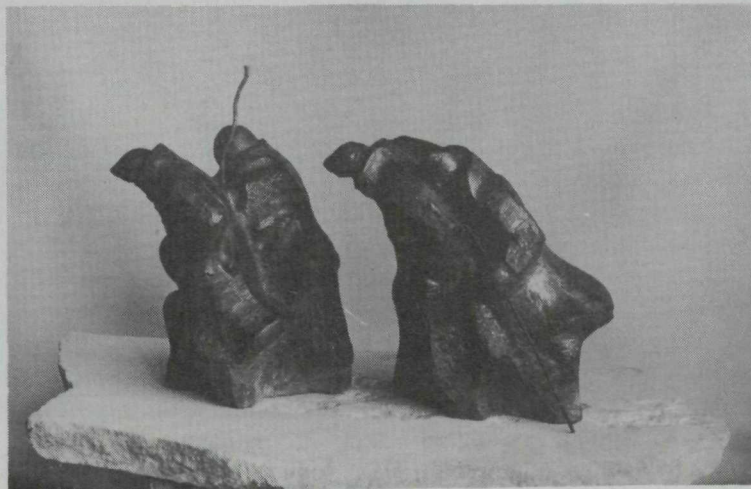
/ mert üres bugyellá-
 risodról eszedbe jut !
 enned kéne egy főtt? /
 nem! / egy sült ! /
 nem is EGY !/hanem ?

KETTŐ ! / sültkolbászt
 friss kenyérrrel — és
 meginni / egy-két po-
 hár kőbányai sört az-
 tán eszedbe jut / ven-
 ned kéne ..... / azt is!
 / mit is ? / ? / ciga-
 rettát / gyufát ! —
 majd / mert mást ten-
 ned nem lehet /: elin-
 dulsz hogy szétverd a
 hivalkodó /kényes ki-
 rakatokat /: és köpsz
 a normatívumokra / ...
 hisz éhes vagy ..... és
 nincs mit enned/ innod

EZ / ..... nem AZ / ..... / EZ ! ..... / már / nem / AZ ! -
 mert még-egy-szer nem lehet ..... / ugyanEZ meg / ugyanAZ ! -
 sem i-dő-ben / sem .... - .... -ben / semsemsemsemsemsemsem ....
 “ ..... és hogy nem vagyunk szabadok,és szabadságért kiáltunk ; ” -

———— hát / vannak ! / úgy tűnik ! / / nem is lehet másként ! / / —
 sem i-dő-ben / sem .... - ... -ben / semsemsemsemsemsemsemsem ... -
 mert so-ha-sem ! / nem lehet ..... / CSAK / “ ohi,hohó ” ..... -

/ a versben szereplő idézetek TRISTAN TZARA dadaista kiáltványaiból valók
 — : — PARÁNC S JÁNOS műfordításában — : — /

Dorkovics Ágnes

Aydoya^{1./} alszik

Aydoya, Aydoya!

László, a férfi hogy szeretett! Hogy szeretett a király! S Aydoya: te, a szép kun lány, szeretted-e őt? Vér és nász: ittak rád a kun nagyurak, aztán fejtetőre állították a keresztet. Aztán megvédték a hazát. A keresztényt. Kis-tura, tas-tura,^{2./} itt állt már, ezen a földön.

Október hava van, fáznak ilyenkor a gondolatok. Holdtölte - - fegyvertölte. Mikor? Melyiké? Hát mikor melyiké!

Hisz megnézted te is magadat Kína bronztükrén, láttad a Nflus partján. S ha a sztyepei szél vadul arcodba csapott, torlatlanul csak ő tehette. Lásd, majdnem mindig győzelem: hisz megdalták a farkasok a csata hajnalán! Hát röptetéskor szívedet dobtad a hajnali égre, nem is a sólymot. - És olykor a talpad alatti föld is elég volt. Olykor csak az élet. Hogy legyen genezis.

Mindent láttál, hallottál, Aydoya!

Nem László térdén, a tivornya elültén.

Még nem virrad, de a harmat már mossa a tájat, itt-ott mocskos fakupák, borfótt, baklábú padok, s a sátor nemezén a tücsök cirpelve kopogtat, hortyog a tábor, kihunyni készül az utolsó fáklya a félfán. Hát csak ilyenkor.

Elynúlsz farkasbőr takaródon, akkor súgja csak ordastestvér: "Aydoya lányom! Ilancukra^{3./} kérdlek: milyen morder^{4./} levél te itt?! Vár a kolpa^{5./}, vár Csortan^{6./} a kongur^{7./} loyon! Oda a köd, ayaz^{8./} alatt várni foglak a bugazban^{9./}." Mozdulnál, de a törvény felcsörren szigorú, vas szeretettel:

"Bontsd le a sátrad, szaggasd szét a nemezt is! Égesd el, hogy a hamva se látsszon! Ház legyen itt már, földhöz tapadó! Aydoya majd kelmét szó szerelemből, s dolga a várakozás lesz."

Így volt, Aydoya, így-e?

S vársz az időben azóta. Elzúgtak a századok is már.
De néha a Hold felemásan kormozza a tájat, vércse sikolt le
az égből, s lenn a kutyák a sáros utakra kitörnek, pusztai vad
rontja a szántót, fészülködnek a fák is, mint aki elfele készül.

Tudja a vén kun ilyenkor: Aydoya nyugtalan alszik.

1. 'Holdtölte': Kun László kedvese
2. téli ház, kőház
3. 'Kiskigyó': totemisztikus állat
4. piszok, kurva
5. kunyhó
6. eredetileg törzsi, majd személynév
7. pej, vöröses bama
8. derült ég
9. szoros

Lengyel Boldizsár

Érted hulló pillanatok

3.

Árnyékod jár az úton
Testünk nyomát őrzi a gát
Suhanc szél hozza felém
Tested párologó illatát
Várok nézem az utat
Makacs hit fűt a fény vakít
Lomha varjúhad repül
S a napra sötét gyaaszt borít

8.

Már rég csonttá aszott a föld
Porzik lelke az égre
Hívogató harang ha szól
Isten sajnáld meg végre

Szállunk mi is mint porszemek
A tér utunk sem állja
Szívünk utolsót dobban és
Föllángol mint a máglya.

11.

Kopott tükörben látom arcod
Szemed sötét fénye ragyog
Mint lecsapódott meleg pára
A hűs üvegre ráfagyok

Bezárlak őrzöm arcod mását
Aki vagy úgysem az enyém
Kihűlt Hold ül húsvéti égen
Feltámadásra nincs remény

Aztán felszikkázik aranylón
Lángba borul mit itthagytok
Arcod tükrével merre járok
Elsápadnak a csillagok

Rigó József

Bulvármagány a Váci utcában

Századunk irodalmi közelmúltjában jelent meg Gabriel Garcia Marquez Száz év magány-a, ez az irracionális elemekkel átszótt, ízig-vérig Dél-Amerikában gyökerező, de egyetemes világképű realista mítoszregény. Mexicóból Acapulcóba igyekező, az országúton, egy villanás alatt jelenik meg az akkor harmincnyolc éves szerző tudatában, annyira készen, hogy abban a pillanatban akár le is diktálhatta volna. Hazatérve tizennyolc hónapos magányba zárkózott, és megírta. Regénye olyan, mint egy gitárszólam, amely egyre öblösebben, dúsabban és fenségesebben szól, hömpölyög, mint a dűsvízű dél-amerikai folyók, és magával ragad. Az indián mítosztöredékekből táplálkozó hipnotikus próza teljes egészében epikus jellegű. Nyilvánvaló, hogy színpadra állításának nehézségei a regény ezirányúságából adódnak. Ez azonban „csak” dramaturgiai probléma, az előadás megoldatlanságai a szerző és a színpadra állítók világkép elmélyültségének különböző voltából fakadnak.

A Buendia család százéves története, magányuk mítosza, a magányosodás, a társtalanság, az elidegenedés és a természet mágikus, ősi történetének örök körforgó mítosza. A színpadra állítás alapanyaga, Márquez regénye formai szerkesztését tekintve is, egyenértékű üzenethordozó a tartalommal. Macondó megalapításának története, a Buendiák letelepülésének legendája mintegy archaikus időkre visszanyúló mítoszok példájára épít. A szerkezet polifónikusan hömpölygő, szövevényes és lomha. Hordozza az ősi mítoszok elemeit, a vérfertőzés, a szerelem mágikus, transzcendentális természeti erejének bemutatását. De az emberiség őstörténetét felidéző álmokör bemutatása, a kollektív álom-tudattalan mind része, ehhez tartozik a dolgok elfelejtése és újra megtalálása a nevükben, az írásbeliség megjelenésével. A humorral átítatott profán történeteket minduntalan átemelik ezek az elemek egy egyetemes szférába, jelként funkcionálnak, és a világegyetem egy lehetséges modelljét adják. A történet nem pszichologizál, a személyiség értéke nem jellembeli tulajdonságaitól függ, hanem a léthez való viszonya határozza meg, felmutatva a kollektív tudattalanra építő archetípusokat.

Az archaikus időkbe egyszer csak belép a civilizáció, és az elbeszélésfolyam is megváltozik. Monoton sűrűsödő ritmust követ, Aureliano Buendia ezredes két évtizedre kiterjedő háborúinak folyamatában. A sztrájk a regényfolyamban az a pont az elbeszélés kétharmada környékén, az „aranyföldben”, ahol befejeződik a civilizáció betörése Macondóba. A sztrájk emléke az álomhoz hasonlít, az aranykor elvesztésére, a holttestekkel megrakottan zakatoló vonatok többször visszatérő motívumában. Ezután jön a biblikus utalású, négy évig, tizenegy hónapig és két napig tartó, mindent elmosó, szétrohasztó eső, hogy Macondót és a Buendiákat visszaadja az enyészetnek.

Schwajda György szinte a lehetetlenre vállalkozott a regény színpadra átdolgozásával. A mítoszok és a színpad viszonya az európai kultúra bölcsőjéig, a görög színház létrejöttéig nyúlik. Az egyes elemek kiragadása, és ebből önálló színpadi mű megteremtése kétezer éves színházi gyakorlat. De a mítosz egészének egyetlen színpadi művé történő feldolgozása ritkán történik meg. Azért

is nehéz ez, mert más a regény és más a drámai mű esztétikai hordozója. Schwajda ezt a munkát részleteiben, elemeit tekintve mesteri fokon megoldotta, melyben bizonyára nem jelentéktelen segítsége van Szeredás András dramaturgnak. A határozottan találó tömörítések szinte hiányérzet nélkül hagynak bennünket. Elegáns ötlet, hogy a történet Ursula monológjává vált, és ezáltal a szétfolyó regényt a színpadon központozza.

A színpadi anyag szerkezetével azonban már kisebb problémák vannak, és ez abból fakad, hogy a színpadra állító a regény pontos olvasata mellett figyelmen kívül hagyta a formai-tartalmi elemek szoros összetartozását. Megoldatlan marad például a cigányok évenkénti visszatérésében annak a folyamatnak a bemutatása, ahogyan Melchíades José Arcadió Buendiára mágikus hatással bíró tudásából a cigányok cirkuszi mutatványa lesz, jelezve azt a folyamatot, ahogyan a mágia titkos ismeretei parlagivá válnak. De ennél talán nagyobb hiba, hogy a sztrájk szerkezetbeli helye megváltozik, és ettől a regénybeli kulcsfontosságának ereje a színpadi adaptációban gyöngül, ugyanakkor nem jelenik meg a leépülési folyamat egyre lassuló tempójú tükörritmus. A színpadi alapanyag azonban alkalmas arra, hogy a rendező kezében színjátékká válhassék.

A nehezen előbukkanó színpadi fényben homoksárgán izzó függönyök forrósodó hangulatú képével indul az előadás. A mozdulatlan, földbe tapadt, töpörödött Ursula (Törőcsik Mari) feláll, előre jön az előszínpadig, gesztusai, testtartása, hangkezelése magasan felütik az előadás alaphangját. A rendező, Taub János, ezzel az expresszív hatású komponált képpel azonnal bevon az előadásba. A hatás percekig tart. Minden figyelmünk a színpadé. Azt várjuk, hogy egy liturgikus hangszerelésű, hipnotikus gesztusszínházba vonnak be bennünket, ahol a színpadi rituálé válik fő elemmé, és a színpadi alapanyagban megjelenő archetipusok a színész személyiségével feltöltődve jelennek meg, már-már koreografálva. De már az előadás induló percei után nem sokkal csalódnunk kell. A színpadi hatásokat ismerő, mesterségét magas fokon művelő rendező ugyanis eladja az előadást a közönségnek, és nem akar többet, mint egy estére biztosított kellemes szórakoztatást. Ezáltal a gúny a Pesti Színház színpadán csupán humor marad, olykor vicc, mint például a polgárháború eseményeinek napi politikai aktualitássá való lefordítása. De ugyanígy válik a rendező kezében az égető vágyakozásokból megszülető szerelem szexus csupán. A rituális termékenység-szimbólumok élcelődő, viccelő hatáselemek maradnak. Kezdetben elszórakozunk ezeken, de az előadás haladtával, különösen a szünet után magányunk fokozatosan növekszik. Egy idő után a változások szcenikailag meglehetősen bonyolultnak tűnő, de egyre inkább monotóniába fulladó függönyjárásai sem adnak igazán élvezetet. A regény világképéhez sokkalta felületesebb világkép tárul elénk, amelyik érzetünk szerint nem az adaptációból fakad, hanem a koncepció teszi ilyenné. A rendező egy sikeres előadás megrendezésének vágyával dolgozott, ami önmagában nem probléma. A gond az, hogy mestersége kellő birtoklója ahhoz, hogy a néző érzelmeit és szellemét próbára tevő előadást rendezzen, de ezt nem tette meg. A könnyebb utat választotta. Ezáltal az előadás felhígul az eredeti műhöz viszonyítva. Úgy érezzük, ennek számonkérése - függetlenül attól, hogy elfogadjuk azt, hogy a színjátéknak önálló utakat kell befutnia - mégis indokolt. Az eredeti mű szellemisége a rendezésben nem marad csorbítatlan.

A színpadtechnikai elemek pontos működtetése mellett a színészek kissé ma-

gukra maradtak szerepfelfogásaik kidolgozásában. Ettől a színesi játék szórt és eklektikus.

A főszerepet alakító Töröcsik Mari Ursula szerepében minden eszközével bizonyítja felkészültségét, színesi intelligenciáját is. Megmutatja, hogy mivé lehetne formálni ezt az előadást, és milyen mélységekbe lehetne elvinni akkor, ha nem csak egyedül ő beszélné ezt a nyelvet. Ezáltal nemcsak szerepe szerint, de játék-módjában is egyedül marad. Önálló stílust hoz létre az előadásban belül. A José Arcadió Buendiát alakító Garas Dezső játéka egyszerű, nem kellően ámyalt, szinte majdnem civil. Melchiades szerepében jó karaktert formál Kézdy György. Kissé szélsőséges Meszléry Judit Pilar Ternera, először megdöbönt, de rövid időn belül meggyőző szerepfelfogásáról. Derzsi János José Arcadiója talán kissé robusztusabb a kelleténél, és így karikatúrisztikussá válik. Mertz Tibor Aureliánja egyszerre kegyetlen és feminin. Jó karaktert formál Bajcsay Mária Visitacionból és Egri Márta Rebeca szerepében. Kozák Ágnes Amarantája erőtlen. Színes, sokoldalú eszköztárral bír Horváth Lajos, az olasz Pietro Crespi szerepében. Töröcsik Mari mellett őt érezzük leginkább arra alkalmasnak ezen az estén, hogy egy meg nem született, de csíráiban megmutatott előadás nyelvét színesi eszköztárában birtokolja. Ifj. Újlaki László, Szerémi Zoltán, Mucsi Zoltán, Árva László, Császár Gyöngyi, Bellus Attila és Éliás Anikó kisebb lélegzetvételű szerepekben mutatták meg karakteresen magukat. Tóth József Második José Arcadiója egyetlen monológban belül jó egy felütéssel bár, nincs ideje képességei szélesebb skálán történő megmutatásának. A sokszereplős előadásban a villanásnyi epizódok is fontosak, Bakos Éva, Czákó Jenő, Ecsedi Erzébet, Gombos Judit, Horváth Gábor, Kaszás Mihály, Szalay Szabó István, Szöllösi Zoltán, Tóth István és Turza Irén feladataikat elvégzik.

Székely László függőyei az előadásban végül is technikailag funkcionálnak. A függönyök bonyolult járása nyitja és zárja a tereket, könnyedén megoldhatóvá téve a változásokat, bútorozásokat, képváltásokat. A plasztikus világításban színei hatásosak. Egyszerű eszközökkel létrehozott háttér ez, kár, hogy nem teremt igazán atmoszférát, csak a színpadi takarásokat, funkciókat látja el, és az előadás előrehaladtával a rohamosan ismétlődő függönyjárások jellegtelenné válnak. Németh Ilona jelmezei kicsit tolakodó egzotikummal vannak jelen, ami időnként zavar, de különösen eltalált Ursula, Pilar Ternera és Pietro Crespi karaktereihez. Sárosy László zenéje hangulatában segíti az előadás lebonyolítását. A rendező munkatársa Mózes István volt.

A színház épületének felújítási munkálatai miatt nehezebb helyzetű Szigligeti Színház társulatának sikere van a Pesti Színház színpadán a Száz év magánnyal. Találkozik a közönség ízlésével, az előadás nem tapad a szellemre és a lélekre, felvállalt könnyedségét szinte maradéktalanul teljesíti. Van ugyan néhány alakításban egy ezt is megőrző, de ennél többet is szándékának valló színesi lehetőség, amelyik megjelenik, de itt és most nem bontakozhat ki, mert az előadás egésze ennél többet nem akar. Nagyon fontos a siker, a színház egyik éltető eleme, de a biztonságra építő színházi előadás nem tud túllépni a mesterség pontos megmutatásán, és ezáltal lehetőségei alatt marad. A nem ismert keresése mindig izgalmasabb, mint a biztos tudás megmutatása, ami tagadhatatlanul rendkívül fontos. De mégis felmerül a kérdés: elég-e ennyi?

IRODALOM

Kulin Katalin: Mítosz és valóság. Gabriel Garcia Marquez. Akadémiai Kiadó. Bp. 1977. 228 p.

Kontra Ferenc

Skatulyajáték

hetet ütött a falóra
az inga aranykorongja meg-megvillanva járta
monoton útját a fabordák mögött
szokásos esti sétájára indult
repedt harangok jöttek elé
csengtek-bongtak a fülében erőszakosan
hangjuk ráfeketedett a görcsös fákra
törtek a gallyak a lába alatt
hiába nyitotta szemét a sötétre
nem lelt kapaszkodóra
úgy tett mint a kisgyerek
aki elindul a bűvös lámpát megkeresni
de aztán nincs bátorsága kézbe venni
csorgott róla a verejték
gőzölgött a háta akár a lónak
a kocsin egymáshoz ütődtek a tejesüvegek
szétömlött előtte a hold
tojássárgája a fekete tálban
csorgott lefelé a villanykarón
bokáig járt a sárban
valami madár csattogott fölötte
megtorpant
nem jött a cirenei ember hogy segítsen
a sötétség keresztjén egy emlék tárta ki szárnyait
vijjogott-rikoltott fölötte
amire gondolni nem akart
elindult a rácson túlra
ahol a kilincset vissza kell fordítani
felfedezte magában a kisgyereket
aki szarvasbogarat fogott a gyufáskatulya elé
harsogva araszolt a konyha kockakövein
nem ette meg az ételt

ami ott várt kihülve az éjjeliszekrényen
keresztbe tette mellén a kezét
mint aki jóllakott
lámpaüveg volt
melyre vizet freccsentenek
sorban feldarabolta a legyeket
a menhelyi gyerek
mikor elsül olyan mintha leharapták volna
másoktól tanulta szégyellni magát
mindig megtelik az ember szarral
kilométerekre
vagy csak két percnnyire járt
megtorpant
csikorgó hangot hallatott a szarvasbogár
a kifeszített emlék súgta
csak az boldog ki játszhat
öröklött terhét cipelte egy hatalmas skatulyában
benne minden összedobálva
fagyott krumpli
döglött liba
véres vatta
kicsorbult balta
keserű imádságok csikorogtak a fogai alatt
térdén állva hitte csak
hogy odaát majd hagyják játszani
térdén állva
mert a lámpaüveg széttörött
térdén csúszva
gőzfelhők fehér fodrai között
a gördülő semmi elé hajtotta fejét
hiszen csak játék
hideg fémszíve csattogott a síneken

Tasnádi Attila

Somogyi Árpád szobrairól

Somogyi Árpád művészeink azon csoportjához tartozik, amely *olyképpen híve vizuális kultúránk nemzetközi felzárkózásának, hogy ugyanakkor őrizni, sőt fejleszteni kívánja azokat a tartalmi és formai sajátosságokat, amelyek festészetünk és szobrászatunk nemzeti karakterét biztosítják.* Ez az elképzelés az egyetemes értékű mondanivalót kívánja korhoz és tájhoz kötődő szellemiség, regionálisnak mondható témák és motívumok révén tolmácsolni - mintegy kidomborítva azokat a specifikumokat, melyek a nembeli összetartozáson belül is *elkülönítenek* bennünket más nációktól. Voltaképpen történelmileg meghatározott másságunk (az esztétika ezt *különösségnek* nevezi) művészi bemutatásáról van szó, azon egyéni, személyes jegyek érzékeltetéséről, amelyek népünk lelkiségét, habitusát megszabják.

Nem kis feladat ez, mert az ilyen törekvésekhez tévedések, félreértések, szubjektívnek bizonyult, s így okkal kritizált tények is tapadnak. Mindazonáltal a jogosságát sem vonhatjuk kétségbe, hiszen a gondolatnak mindennapi életünk más tartományaiban, a gazdaság és a politika területén is fellelhetjük a pandantját. Mint ahogy nem lehet uniformizálni a társadalmi berendezkedés törvényszerűségeit sem - hisz ezek eltérő múltú és fejlettségű, különböző hagyományokkal rendelkező országokban érvényesülnek -, úgy a művészet sem uniformizálható.

Somogyi Árpád témakör és problematika dolgában népünk agrárius múltjából, illetve e múlt sok esetben még ma is eleven jelenlétéből indul ki; olyan kompozíciókat, figuraegyütteseket mintáz, amelyek a tiszántúli, alföldi mezővárosok atmoszféráját, erkölcsi hagyományait hordozzák. Kétkézi emberek, pásztorok, földművesek, tanyasi asszonyok lépnek eléink kemény formálású szobraiban, akik méltósággal hordozzák sorsukat, s akik számára a munka, a kötelezettség belső, etikai parancs.

Műveinek újdonsága a megfogalmazásmódban rejlik, amennyiben ezekhez a magyar művészetben jól ismert témákhoz nem naturálishan, leíró módon közeledik, hanem a szoborépítés *modern* eszközeivel. Nem hagyományos értelemben mintázza, hanem az erőteljes kontúrokkal határolt, vízszintes és függőleges léptékek rendszeréből szervezi, konstruálja meg szobrait, s ezúton olyan jelképes tömörséget ér el, amely *általánosítja* a kompozíciók középpontjában álló figurákat, tárgyakat és gesztusokat. „Parasztzsánerei” ennek megfelelően nem elsősorban egy múltóban lévő életforma külsőségeit, hanem ennek belső tartalmát, *etikai törvényszerűségeit* idézik fel szemünkben. Ennek az etikának az érvényesége túlmutat az őt „kitermelő” közegen.

Megszólítás

Egyszer az Épres = kertben, aztán Medgyessy Ferenccel, az öreg
 műtermében, a Lovas = szobrot néve, az agyag = test véres rongy =
 leple, mint becsomagolt hajnal, az agyag = lövedő = ragogása, az
 István = király agyag = test, aztán esküvő d = tanúként egy kicsi eszpresszó-
 ban pohár konyakkal ülve és gép fejjel = ropogásban és akna = zúho-
 gásban, aztán brükapótkött = evésben, gondolom jól bírjuk, aztán
 elvesve ősen és mindenféle tétben, mindenféle gomolyban, és mégis
 egy volt az élet, külön volt és együtt volt. És azt mondják a szobrok: az
 anyag keres téged, a tömb, tömeg, súly, arány, az ide = tét kristály,
 az esme = tétlen abban a tömés gömb = katalháiban. És azt mondják a
 szobrok, bronz = menüek, harang = poklok: mi vagyunk az anyagban
 a csöndde = műfolt ihlet, a csöndde gyűrt nehező ország, a láng = balzsam
 bizonyosság. A szobrok bánat = karak, ar = búx meingés = karak és
 fém = jai irratás = karak, és kezükben pántorbot és kalapjuk bronz =
 gomba. Azt mondják: nagy csizmájuk, hatalmas sáros csizmájuk, subájuk,
 mint az égből, sáros subájuk földig, mint esővizet felhő, bejöttek a
 konyhába, brókál nélkül álltak, féltem tőlük, azt mondták, kalapjuk
 alól néstek. Mit akarsz Somogyi Árpád? Er is egy Magyarország. Er a kö-
 nép kö = bajusszal, a csönd puha oxya vör fény, az ott föld arany = kulcsal,
 a kútáras, a kútgém, a vörhordó aranyoké ökle, mint Arany Felső Környe,
 erek a gubás, kendő, tő millió extendő magányok, fűraktagok, thonia
 Esigmond = virágok, mint virágok gyors szőrtől, is tükre = kecskék
 Földből, véres Péter = erőből, Szent Ádám = öbölből. Akikben a hű láng,
 mint csontban a milárdoság, akikben a sírás, mint föld = púp vakond-
 túrás. Mit akarsz Somogyi Árpád? Megkérded a mértanút? Előz
 titkolja, ne lássák: csak tejték a test = milárdoság. S a villások is arányt.
 Mit akarsz arany = fehérén eliben a fény = süllésben, a fény = alvadás köiben
 s vör hervad a tudásban. A purita a te telked, titok = karlaigondok.
 S a töprengés = test csilog, mint vörös = sejt ég = gomolyban. Hír ur anyag
 is abból van amit a titok orjed. A titok: madárdal lombban, amit a
 lomb = vastag elfed. Eltűnik. Így volt? Így is volt. Látod: egy Bolond Istóké
 szőlő most ember = fehérén, akiknek urnei kisebb Jupiter = nagy vesecygo:
 Krisztus = nagy vörök kövően törzülku = tal ujj = rögzés tenyerében.

Fuhász Ferenc.

Cseh János

Egy kelta lakóház a Közép-Tisza-vidékről

/Tiszafüred-Tiszaszőlős - Adalék az alföldi késő-vaskori farmok ismeretéhez/

“A bessosok meg, akik a Haimos hegység nagy részét lakják, s akiket még maguk a rablók is rablóknak neveznek, kunyhókban maghúzódva nyomorúságosan élnek; ...”

/Strabón: Geografika. Hetedik könyv. V. 12. C 318/

Bevezetés

A Kárpát-medence keleti térségéből, gondolva itt elsősorban az Alföld szívére, nem áll rendelkezésünkre túlon túl sok, a prehisztória /protohisztória alkonyáról való, késő-vaskori település, közelebről ház. Ám ez nemcsak a hazai, hanem a területet érintő /cseh-/szlovákiai, szovjetunióbeli, romániai és jugoszláviai arheológiára is vonatkozik, habár kisebb mértékben. Különösen akkor szembeszökő az elmaradás, ha példának okáért a morvaországi és a csehországi kutatásokkal-publikációkkal tesszük összevetést.

Tallózásszerűen előbb a Nagy Magyar Alföld peremterületét vesszük szemügyre, s említünk meg néhány, az i.e. III. századtól az i.sz. I. századig terjedő időszakra helyezhető lelőhelyet. A Felvidék keleti részén, a Bodrog mentén, a Sátoraljaújhely térségében fekvő Zemplént /Zemplin/ idézzük, egy oppidumot - erődített települést - és környékét, ahol két ponton ástak ki földbe mélyített házakat. Hasonló települési körzet /ún. Siedlungskammer/ található egy gorodiscse - úgyszintén földvár - körül Kiskupánynál /Malaja Kopanja/, az Ukrán-Kárpátok lábánál, ahol a nagy Tiszakanyarulat van, Nagyszőlős /Vinogradov/ vidékén - a sáncon belül többek között kunyhóalapokkal. A szilágysági dombvonulatok előterében, az Ér vidékén, Nagyároly /Carei/ mellett leljük Csomaközt /Ciumesti/ és Berét /Berea/, ahol - talán még székita s kelta földházakat tártak föl, nyílt telepen /open settlement/. Délebbre, Arad környékén, a Marosnál a pécskai /Pecica/ földvárból - a romániai régészeti irodalomban dava típusú megerősített helyként szerepel -, valamint /Maros/Csicserről tudunk La Tene házyomokról; az utóbbi lelőhely “eine Hüttensiedlung dakisch-keltischen Charakter”. Ha végigtekintünk az Alföld déli részén, a szkordiszkusok lakta területeken, megint csak az előzőekhez hasonló késői oppidumokat - closed settlement - említhetünk, honnan gödörlakások ismertek. Az egyik Zsidovár /Zidovar/ a Karas folyónál, Versec /Vrsac/ térségében - ez a Delibláti-homokpuszta -, a másik Ószalánkemen /Stari Slankamen/ a Duna és a Tisza egybeszakadásával szemközt, s a harmadik Gomolava, ugyancsak a Szerémségben, nem messze Száva-szentdemetertől /Sremska Mitrovica/, a Száva partján.

Az Alföld központi területeire visszatérve sem törekedhetünk teljességre. A Tisza közelebbi-távolabbi mellékén a Hármaskörös torkolatával szemben Csongrád, a névadó folyó alsó szakaszánál Tápiószéle s Tiszafüred az a néhány

lelőhely, ahonnan kelta házalaprajzokat publikáltak, és telepanyagot is részben. Cikkindító mottóinkban, Strabón szöveg helyében szereplő egyszerű trák kunyhókkal - amennyiben azok gödörházak voltak - összevethető kelta építményekkel gazdagodott a Közép-Tisza-vidék a szolnok-zagyvaparti feltárásokkal. A Kiskunság területéről is vannak adatok talajszint alá süllyesztett aljú hajlékokról az időszámításunk kezdete előtti évszázadokból.

Dolgozatunkban, amely 1989 szeptember-novemberében készült, az alföldi La Tene kor házainak, az antik világ frásaiból is kitűnő vicus-ainak /aedificia privata-inak, lényegileg tanyáinak/ tanyacsoportjainak, farmjainak /Gehöft/ ismeretéhez nyújtunk adalékokat egy fölthetően ilyennek részét alkotó Tiszafüred környéki telepobjektum bemutatásával.

A ház föltárása

Az a kunyhó /Hütte, Grubenhau, /semi-/subterranean building, sunken hut, stb./, melyet jelen alkalommal közlünk, 1987 szeptemberének végén került elő a Damjanich Múzeum leletmentő ásatása során, illetve a szerző saját munkája révén, Tiszaszőlőstől - ma Tiszafüred-Tiszaszőlős - délre, úgy 1 km-re, az Aszópart /Nagy-Aszaló/ északi részén /1. kép/. A földmunkákhoz kapcsolódó augusztus-szeptemberi ásatás - melyet Tárnoki Judit végzett - La Tene leletanyaga az előzetes, s így semmiképpen sem végleges értékelés alapján négy lakóépítmény maradványát foglalja magában. Megfigyelt, ám időhiány miatt ki nem ástott objektumokra is utalnunk kell. Mindezek a telepjelenségek egy viszonylag nagyobb sávon elszórtan helyezkedtek el. Az általunk föltárt objektumszámot nem kapott.

A lakóépület nyoma a szkrépertől meghúzott partrészen már a humusz alsó rétegében mutatkozott világos szürke, laza hamus fölttal, némi kerámiával, kevés állatcsonttal. Ebből és az elszíneződés hosszánégyszög/téglalap formájából sejtendő volt, hogy itt egy késő-vaskori építményről lehet/van szó. Közbevetve jegezzük meg, hogy nemrégiben - 1989 októberében - hasonlóképpen sikerült lokalizálni adekvát korú épületmaradványokat Kunszentmárton környékén az MRT-terepbejárások során - tudniillik a leletek és a föltok nagysága-formájatájolása-jellege alapján. A tiszaszőlősi ház pontos kontúrja egy ásonyom /úgy 20-25 cm/, a maradék humusz-szubhumusz eltávolítása után rajzolódott ki az agyagos-homokos sárga szűzföldben. A gödör körül 30-40 cm szélességben figyeltük meg a környezetet, a keleti oldalon - a szorító idő miatt - azonban nem volt lehetőségünk ilyen padkát, kvázi "biztonsági sávot" kialakítani. A kunyhó-alap négyyszögén kívül nem észleltünk semmiféle jelenséget /például külső oszlophelyet/. Ezt a tényt azért szükséges hangsúlyozni, mivelhogy éppenséggel a La Tene világban fordult elő gyakrabban, így a Dunántúlon és Csehországban, de másutt is, hogy az ágakat kívül helyezték el. Eddigi ismereteink szerint ez a megoldás nem jellemző, illetve nem mutatható ki a Nagy Magyar Alföldön. A beásás mesterséges-természetes töltelékanyaga porhanyósabb, helyenként igen hamus, máshol tömörebb kevert föld volt, melyben a leleteket viszonylag egyenletes szóródásban találtuk.

A házba, annak déli oldalán, közelebb a keleti sarokhoz, a római korban egy sírt ástak be /szuperpozíció/. A dél-északi tájolású szarmata női temetkezés csontváza szinte teljesen elenyészett. A leletek tükör, gyöngyök és edény voltak. A

sírnak csupán a kelta hajlék területére eső részét tártuk föl - alja annak padlójával egyezett. /A házrajzon nem jelöltük, de a fotón az oldalfal elszíneződése mutatja a temetkezés helyét./

A telepítmény leírása és rekonstrukciója

A gödör téglalap alakú volt, sarkai ívelődtek, az északnyugati markánsabban, mint a másik három. Nagyságára - a nyugat-keleti és az észak-déli tengelyben mérve - 495x285 cm-t rögzítettünk, területe ennek megfelelően 13,5-14 m², a padló szintjében természetesen valamivel kevesebb, úgy 13-13,5 m². Elhelyezkedése a hossztengelyt és az északi irányt alapul véve nyugat-keleti, 20 fok eltéréssel délnyugat és északkelet felé. Az oldalfalak egyenesen húzódtak, függőlegesek voltak, illetve néhány helyen valamelyest rézsűsek /a házrajzból ez nem tűnik ki/. A gödör mélységét az altalaj jelentkezési szintjétől a nyugati falnál 55 cm-nek, a keleti falnál pedig 50 cm-nek mértük. A padló vízszintes, egyenes, néhol kissé "hullámos", kemény, letaposott volt; fölötte tömörebb réteget észleltünk. Az északi oldal középső részén - körülbelül 80 cm hosszán s 35 cm szélességben - a járószint emelkedett, ahogyan pregnánsabban az északkeleti és délkeleti saroknál is 30 cm és 35 cm mélységnyire, az ásatási rajzon látható kiterjedésben. A ház alján csupán egyetlen beásást, egy oszlophelyet bontottunk ki, amely a mértani középponttól délnyugatra, a nyugati földfaltól 190 cm-re, a délitől pedig 110 cm-re helyezkedett el. Elég szabályos, talán kissé szögletesedő ovális formájú, 35x40 cm nagyságú, összetartó falú, egyenes aljú volt, s a padlótól számítva 25 cm /az altalaj jelentkezési szintjétől 75 cm/ mély /2-3. kép/.

A Tiszaszőlősen feltárt kelta lakóház hajdantól szerkezetét /fölepítését többféleképpen képzelhetjük magunk elé; rajzos összeállításunk a két leginkább valószínűt szemlélteti. Az egyik /A változat/ háromoszlopos-szelemenés, asszimetrikus-nyeregteretűs váz, melynél számoltunk külső, általunk meg nem figyelt, az egykori terepszinttől csekély mélységre, a szűztalajt el nem érően beásott ágasokkal. Ebben az esetben tehát a belső cölöp csak kiegészítő/járulékos funkciót töltött be, hiszen az oromgerendát alapvetően nem ez vette fel. A másikonban /B változat/, amely az objektum hosszúkás alakjára való tekintettel tán kevesebb súllyal esik a latba, ez a fő tartóelem. A tető négyszekű, sátorformájú lehetett. A bemutatott agyagtapasztás/patics - amennyiben egyáltalán házzal hozható összefüggésbe - az első változatnál a rövid oldalak falazatára utal /4. kép 1-3./.

A tárgyi emlékegy és értékelése

Megjegyzés. A leletek leírásánál alkalmazott rövidítések az alábbiak: Á - átmérő, HÁ - hasátmérő, M - magasság és méret, SZÁ - szájmérő, TÁ - talpátmérő, V - vastagság.

1. Jól iszapolt anyagból fazekaskorongon kialakított, sötét szürkésbarna színű tál töredéke. A perem kifelé és lefelé hajló, lekerekített. A nyakrész ívelődő, a váll/has élesebb törésű - aze dény öble valószínűleg félgömb, ill. gömbsüveg /a német szakirodalomban kalottenförmig az ezt jelölő kifejezés/ alakú volt. A külső felületen, ám a peremnél a belső oldalon is, pregnáns vízszintes polírozásnyomok

látszanak, közvetlenül a szájrész alatt matt sáv fut. A cserép falának színe jóval világosabb a felszínnél. Itt hármastagolódás figyelhető meg: középen keskeny sötét barnásszürke réteg húzódik. Az edény igen jó égetésű, mintegy csengő hangú, amelyből két, össze nem illő darab maradt ránk. M: 9,3-5,2 cm és 6,1-5,3 cm. V: 1,2 cm /a peremnél/ és 0,6 cm. A tálé rekonstruálható SZÁ: kb. 25 cm.

/5. kép 1./

2. Gondosan iszapolt, természetes kvarcos-csillámos tartalmú nyersanyagból gyorskorongolt, közép szürkésbarna színű tál töredéke, kiváló égetéssel. A perem valamelyest kihajló, kissé duzzadt. A legnagyobb kiszélesedésnél az edény kettős csonka kúp alakú volt. Kívül vízszintes fényezés nyomait lehet megfigyelni. A belső oldal fakó, jól kivehetőek a korongolás finom barázdái. A fal belseje színében csak kevéssé tér el a felszíntől. M: 9,5-4 cm. V: 0,9 cm /a peremnél/ és 0,5 cm. A tál helyreállítható SZÁ: úgy 22 cm. /5. kép 2./

3. Jól ülepített, kövér, kvarcos-csillámos tartalmú agyagból lábbal hajtott korongszerkezeten fölhúzott, közép barnásszürke árnyalatú, föltehetően csupor/bögre darabja. A szájrész enyhén tölcéses kiképzésű, maga a perem vastag, fölül majd' egyenesre vágott. Alatta a nyakrészen átfúrás van, amely vízszintes, 0,4-0,5 cm átmérőjű, szabályos kör alakú. A felület kívül és belül vízszintesen polírozott, utóbbi részen tompa fényű csík is megfigyelhető. Az edény kiégetésénél a falon eltérő árnyalatú rétegek keletkeztek, így középen széles szürke sáv, kívül és belül pedig keskeny világos barna réteg, s ettől megint eltérő a felszín színe. Az alkalmatosságból két összeillő töredék maradt meg. M: 9,4-3,5 cm. V: 1,2 cm /a peremnél/ és 0,7 cm. A készítmény rekonstruálható SZÁ: kb. 17 cm. /5. kép 3./

4. Finom agyagból gyorskorongolt, jó égetésű, közép barnásszürke árnyalatú, az előzőhöz hasonló csupor töredéke. A szájrész kifelé ívelődő, a perem duzzadt s lekerekített. A nyakrész kónikus, a vállnál kifelé megtörő és sekély barázdával tagolt. A felszín a szokásos módon polírozott, matt foltokkal; ez a felületkezelés a perem körüli részen belül is észlelhető - alább már a jellegzetes korongolási nyomok vannak. A perem alatt a nyakon megkezdett, de be nem fejezett kerek átfúrás helyezkedik el, átmérője 0,3-0,4 cm. A törés hármastagolódású: középen széles, szürke réteg van, kétoldalt keskeny világosabb barnás csík, ennél némileg sötétebb a felület. A lelet két darabból összeragasztott. M: 9,1-5,6 cm. V: 1,2 cm /a peremnél/ és 0,8-0,4 cm. Az edény rekonstruálható SZÁ: kb. 17 cm. /5. kép 4./

5. Jól iszapolt agyagból gyorskorongolt, világosbarna színű tál része, gondos égetéssel. A száj tölcéses, hosszan-fokozatosan megvastagodó és lekerekedő. A nyak/váll és a has találkozási enyhén profilált, ívelt törésű. Az egész külső felület vízszintes fényezésű, belül simított és fakó sávok váltakoznak. Ugyanitt a váll magasságában és az alatt vízszintesen helyezték el a fazekas, besimított hullámvonalat és párhuzamos vízszintes vonalakat. A perem törésfelületén középen szürke réteg található. Az edényből két össze nem illő darab maradt ránk. M: 7,8-5,5 cm és 7,7-4,4 cm. V: 1 cm /a peremnél/ és 0,3 cm /az öbölnél/. A fazekasmunka eredeti SZÁ: úgy 26 cm. A rekonstrukciós összeállításban kétféle, egyenes és ívelt oldalú változatban szerepel. /5. kép 5./

6. Gondosan ülepített, tiszta agyagból gyorsforgású korongtányéron kialakított, közép barnásszürke színű, tálnál öblösebb alkalmatosság, csupor/csésze darabja.

Az edényből a középső rész maradt meg. A nyakrész kissé fvelődő, a váll és a has lekerekített törésű kettős csonka kúp alakú, az öböl félgömbös lehetett. A nyak és a váll találkozásánál vízszintes horony fut körbe. A felület a hagyományos módon polírozott, az alsó részen kopott. A törés hármastagolódást mutat: középen sötétszürke sáv húzódik, kétoldalt világosabb barna réteg van - más a felület színe. M: 9,4-5,9 cm. V: 0,6-0,3 cm. A fazekaskészítmény helyreállítható HÁ: hozzávetőleg 19 cm. /5. kép 6./

7. Kövér, természetes kvarcos/csillámos tartalmú agyagból korongon készített, közép szürkésbarna színű edény, valószínűleg tál vagy csupor töredéke, alsó része. Az oldal és az alj széles tompaszögben fut össze. A fenékrészen omfalosz található - az alj befelé türemkedő. A külső felszín polírozott, belül koromtól foltos. M: 10,8-6,3 cm. V: 0,9-0,5 cm. Az edény rekonstruálható TÁ: úgy 8 cm. Az omfalosz Á: kb. 3 cm. /5. kép 7./

8. Jól iszapolt nyersanyagból korongolt, kívül középszürke színű, belül barna, nagyméretű tároló alkalmatosság, hordószerű hombár töredéke, oldalrész. Fölül, a vállon erőteljes borda húzódik. Markánsak a korongolás, ill. a felületkezelés vízszintes nyomai. A belső oldal sávokban függőlegesen és vízszintesen eldolgozott. Kívül koromfolt figyelhető meg. Három darabból lett összeállítva. M: 21,5-14 cm. V: 0,9-0,8 cm. Az agyagveder rekonstruálható HÁ: 40-45 cm. A rajzon technikai okokból torzíva szerepel. Fölvetődik római kori datálása, mivel helye pontosan nem ismert - esetleg a ház fölötti rétegből való /6. kép 1./

9. Jól iszapolt, de néhány nagyobb kavicssal kevert/keveredett agyagból korongolt, sötétes szürkésbarna színű utenzília darabja, vállrésze. Középen borda fut körül. Felszíne lepattogzott, ami agyagbevonatra /slip/ is utalhat egyben; belül kormos. M: 6,1-5,5 cm. V: 0,9-0,7 cm. A fazekastermék formája/típusa nem rekonstruálható. /6. kép 2./

10. Gondosan ülepített, természetes kvarcos tartalmú nyersanyagból gyorsan forgó korongon fölhúzott, sötétes barnásszürke árnyalatú edény, valószínűleg tál töredéke, öbölrésze. A külső felszín polírozás nyomait viseli. A belső oldalra besimított hullámvonalat, e fölé és ez alá vízszintes-párhuzamos vonalakat vitt fel a gölöncsér. M: 7,5-6,5 cm. V: 0,9-0,8 cm. Az edény pontosan nem rekonstruálható. /6. kép 3./

11. Jól iszapolt agyagból korongolt, sötét árnyalatú szürkésbarna színű fazekastermék peremtöredéke. Kifelé megvastagodó, mintegy D alakú. A felület kívül és belül vízszintesen polírozott, s kopásnyomok is észlelhetők. M: 3,8-2,5 cm. V: 1 cm /a peremnél/ és 0,5 cm. A kis méret miatt a hajdani edény formájára nem következtethetünk. /6. kép 4./

12. Kavicssal/homokkal dúsan soványított nyersanyagból korongtányéron fölhúzott, közép szürkésbarna színű fazék nagyobb darabja, száj- és oldaltöredéke. Az egykor gömbös testű edény felső része befelé fvelődő, a kissé szögletes perem alatt mélyedés fut körül. A külső felületen a korongolás közben elcsúszott kavicszemcsék karcolatai figyelhetők meg, belül mintha utólagosan el lenne dolgozva. Az agyagtermék kiégetésénél a fal hármastagozódásává vált: középen széles, sötétszürke sáv, kétoldalt igen keskeny világosbarna réteg található, míg kissé vastagabb a külső felszíni réteg. Az edényből két összepasszítható darab maradt meg. M: 11,3-6 cm. V: 1,2-1,1 cm /a peremnél/ és 0,7 cm. Az alkalmatosság

rekonstruálható SZÁ: kb. 15 cm, esetleg 20 cm. A rajzon az előző értéknek megfelelően látható. /6. kép 5./

13. Homok- és kavicszemcsékkel dúsan kevert agyagból korongolt, közép barnásszürke színű edény, fazék vagy csupor száj- és oldaldarabja. A felső rész befelé hajló, a perem kifelé megvastagodó, és tompa élben záródó. M: 7,5-4,9 cm. V: 0,9 cm /a peremnél/ és 0,5-0,4 cm. Az edény SZÁ pontosan nem rekonstruálható. /6. kép 6./

14. Apró szemcsés kavicssal dúsan soványított nyersanyagból korongon kialakított, kívül közepes árnyalatú szürkésbarna, belül világosbarna színű agyagú, az előzőhöz hasonló edény töredéke, perem-, nyak- és vállrésze. A száj összeszűkülő, a perem duzzadt, lekerekített. M: 3,8-3,5 cm. V: 1,1 cm /a peremnél/ és 0,5 cm. /6. kép 7./

15. Durvább agyagból szabadkézzel formált, világosbarna színű, kisméretű edény fenék- és oldaltöredéke. A fal kissé befelé áll és elvékonyodik. Számolhatunk azzal, hogy nem töredékről, hanem teljes edényről, tálkáról van szó. M: 5,3-5 cm. V: 1 cm /az alj és az oldal találkozásánál/ és 0,6 cm /a fenékrésznél/. Az alkalmatosság helyreállítható TÁ: 6,5-7 cm. M: 2 cm. Külön rekonstrukciós rajz nem készült róla. /6. kép 8./

16. Kavicssal/homokkal bőségesen kevert agyagból korongolt, közepes árnyalatú barnásszürke színű utenzília, föltehetően fazék darabja, alj- és oldalrésze. Meredek falú, az aljrész valamelyest profilált. A törésfelület kettős tagozódású: belül szürkésbarna, kívül élénkebb barnászörös árnyalatú réteg van. M: 5,5-5,5 cm. V: 1,8 cm /az alj és az oldal szögletében/ és 1,4-0,9 cm. A kerámia rekonstruálható TÁ: úgy 12 cm. /6. kép 9./

17. Homokkal/kavicssal soványított nyersanyagból korongtányéron kialakított, középszürke, fémes hatást keltő edény, dolium/pithos töredéke, peremrésze. Ferden befelé áll, vaskos, mintegy D alakú. A felület kívül vízszintesen polírozott, belül matt. M: 10-5 cm. V: 2,2 cm /a peremnél/ és 1,2 cm. A hombár rekonstruálható SZÁ: 25-30 cm. Torzított-összenyomott formában került táblára. /7. kép 1./

18. Szemcsés agyagból fazekaskorongon kialakított, kívül világos szürkésbarna, belül sötétebb szürkés árnyalatú fazék, situla oldaltöredéke. A felületen függőlegesen futó, erőteljes seprős díszítés látható, a belső oldalon pedig - ugyancsak függőlegesen - eldolgozás halvány nyoma figyelhető meg. M: 8,4-7,3 cm. V: 1,3-0,9 cm. /7. kép 2./

19. Edénytöredék. M: 4,5-3,7 cm. Az előző fazekaskészítmény része lehetett, vastagsága is annak megfelelő. /7. kép 3./

20. Grafittal és apró kavicssal kevert agyagból korongolt, sötétszürke színű edény, fazék oldaldarabja. A felszínt függőlegesen, sekélyen - kopottan - befésülés /Kammstrich/ borítja. M: 5,2-4 cm. V: 0,5 cm. /7. kép 4./

21. Kavicssal/homokkal dúsan soványított nyersanyagból korongolt, világosabb árnyalatú barnásszürke színű fazék töredéke, nyak- és vállrésze. Rajta nem túl erőteljes függőleges seprős felületkezelést találunk. A törésfelületen középen mintha sötétebb réteg futna. M: 5,7-3 cm. V: 0,7 cm. A közelebbi forma nem állítható helyre. /7. kép 5./

22. Szemcsés agyagból korongtányéron fölhúzott, sötétszürke színű, situla formájú fazék oldaltöredéke. A vállon vízszintes simított csík fut körbe, alatta

függőleges seprőzött díszítés vehető ki. M: 7-3 cm. V: 0,7-0,6 cm. Az edény a vállnál úgy 20 cm átmérőjű lehetett. /7. kép 6./

23. Apró kavicsos soványítású agyagból korongolt, kívül sötétebb, belül világosabb árnyalatú szürkésbarna színű edény, fazék alja és oldala. A két edényrész találkozása lekerekedő, a fal kissé ívelődő. Ezen függőleges fésült felületi megmunkálás igen halvány nyoma látszik. A törésen egy középső sötétes árnyalatú réteg vehető észre. M: 4,6-3 cm. V: 1,2 cm /az edényrészek csatlakozásánál/ és 0,8 cm. /7. kép 7./

24. Pelyvás-törek agyagból készített nehezek /szövőszéknehezék, esetleg tűzikutya/, amely foltosan világos barnáspirosra, helyenként szürkére égett ki. Az eredeti tárgynak hozzávetőleg alsó harmada vagy fele maradt ránk. Szabálytalan négyzetes keresztmetszetű, homorú aljrészsel, tompa sarkokkal és éllel. Csonka gúla alakú lehetett, középen, ill. a felső harmadban vízszintes átlukasztással. Alapjának M: 10-10 cm. M: 7,3 cm. Hajdan úgy 15 cm /max. 20 cm/ nagyságú volt. /7. kép 8./

25. Laposabb kődarab. Egyik oldala sima. Funkciója kérdéses, esetleg őrlőkő vagy malomkő volt - ám a szokásostól eltérő, kemény, tömör kőzetvolta ezt nemigen támasztja alá. M: 11,8-6,5 cm. M: 3,2 cm. /7. kép 9./

26. Patics darab. Pelyvás-törek keverésű agyag tapasztástöredék. Egyik oldala lapos, kiemelkedő résszel. Itt keskeny sávban világos barnáspirosra égett ki, máshol barnás árnyalatú. M: 6,5-4-2,5 cm. /4. kép 2./

A kerámia közül kiemelésre érdemes még egy töredék. Jól iszapolt agyagból korongolt, kívül-belül azonos, közepes árnyalatú barnás színű, polírozott oldal-töredék, tál darabja. Az edény öble kónikus, enyhén ívelt, a legnagyobb kislepedés élesebb törésű volt /M: 5,2-4,8 cm. V: 0,6-0,2 cm. Mérete közelebbről nem rekonstruálható/. A ház tárgyi emlékeiben még négy darab kisebb követ, három darab kisebb paticst, valamint kevés, apróbb állatcsontot találunk.

Az edények sorában az anyagot - az agyag minőségét, finomabb vagy durvább összetételét, a kialakításnál alkalmazott technikát, úgymint a korongolást és a szabadkézzel formálást, részben a kiégetést is, ezzel összefüggésben a színárnyalatot -, továbbá a formát alapul véve lényegében három nagyobb csoportot különíthetünk el. Az első két kategória /finom és szemcsés korongolt fazekasárú/ néhány darabját analógiák nyomán rekonstruáltuk /8. kép 1-8/. A minőségi asztali, tálaló edények között laposabb és zömökebb formákat/típusokat, tálakat és csuprokat lelünk. A tálak ún. S profilú, ívelt öblű, 8-12 cm magas, 22-26 cm szájátmérőjű, és átlag 8 cm talpátmérőjű készítmények voltak. Általános a polírozás - két edénynél a gölöncsér belül simított hullám- és vízszintes vonalakat vitt föl. Megfigyelhető a horizontális, egyetlen vonalból álló barázdálás is. Külön kell itt utalnunk arra a tálra, amelyet alternatív módon állítottunk helyre. Ez időrendi szempontból érdekes; amennyiben öble ívelődő volt, úgy a La Tene kor középső, ha kónikus, akkor annak késői időszakára jellemző forma. A csuprok, illetve a csészék a tálaknál zömökebb, alacsonyabb súlypontú agyagtermékek voltak, 8-12 cm-es magassággal, 17 cm körüli szájátmérővel, és azokhoz hasonló talpátmérővel. Fölfüggesztésükre vallanak a perem alatti átlukasztások. A technológiai szempontból idetartozó hombárt csak feltételesen említjük, minthogy szarmata is lehet. A szemcsés keramikában fazekak, csuprok és tárolók, doliu-mok/pithosok fordulnak elő. Rekonstruálható egy körülbelül 20 cm magas, 15

cm /esetleg 20 cm/ szájátmérőjű, és úgy 10 cm talpátmérőjű, gömbös testű edény. A kisebb csészék hasonló formájú, úgy 12 cm magas, közel ugyanily szájátmérőjű, és hozzávetőleg 8 cm talpátmérőjű asztali edények voltak/lehettek. Az ún. situla formájú, széles szájú, fésűs-reprős díszítésű/felületkezelésű, csupán egyetlen esetben grafitos alkalmatosságoknál 15-20 cm-es magassággal és szájátmérővel, s olyan 8 cm-es talpátmérővel számolhatunk. Mellesleg jegyezzük meg, hogy a grafitos konyhai edények melegítésre/fűzésre igen alkalmas termékek voltak. Egyetlen hombár/dolium, nagyméretű agyaghordó került csak elő - ezek egyébként 50 cm vagy gyakran még ennél is magasabb, víz, bor stb. elhelyezésére szolgáló alkalmatosságok voltak a kelta háztartásokban. Az igen kevés, majdhogy' elhanyagolható durva, szabad kézzel formált kerámia különlegesebb darabja egy tálka /?/. Az emlékanyagban előforduló egyéb leletekre /nehezék, őrlőkő-malomkő/ jelen esetben részletesen nem térünk ki. A házból napfényre került tárgyak megoszlásáról táblázatot állítottunk össze /9. kép/.

Az Aszóparton föltárt kelta konyhó kerámiája legtágabban a késő-vaskor közepeire és végére, a La Tene II-III - Tischler, 1885 - illetve a La Tene C-D - Reinecke, 1902 - időszakra, az időszámításunk előtti három évszázadra utal. Ez természetesen egy meglehetősen tág intervallum. Úgy gondoljuk, döntően-súlypontosítottan a közép La Tene világ második fele, a pontosított kronológia szerinti C2 kor, abszolút értelemben az i.e. II. század jön számításba, nem zárva ki ezzel a III. század második felét és az I. század első felét sem.

Irodalmi tájékoztató

A bevezetőben említett peremvidéki és alföldi kelta településekre/házakra ld. Benadik /1965/, Kotigorosko /1989/, Zirra /1971/ és /1980/, Glodariu /1983/, Todorovic /1974/, Jovanovic-Jovanovic /1988/, Goldman /1971/, Dinnyés /1985/, Laszlovszky-Kriveczky-Cseh /1985/, Kriveczky-Cseh /1986-1987/, Horváth-Tóth-Székely /1988/. A Közép-Tisza-vidékre még - Szolnok-Zagyvart kapcsán - Cseh /1986/, ehhez kiegészítésként egy további lelőhelyre /Tiszaföldvár-Téglagyár/ Vaday /1986/.

A /zömmel/ dunántúli késő-vaskori lakóházakra összefoglalóan Horváth /1978/. Párhuzamok az egyetlen középső oszlophelyes konyhóalapra: a legközelebbi térben-időben Tiszafüred-Morotvart, ld. Laszlovszky-Kriveczky-Cseh /1985/, valamint Gomolava a Szerémségben, ehhez Jovanovic-Jovanovic /1988/. Csehországban Bolesiny /Saldova, 1984/, esetleg még Lovosice /Hrala, 1978/. Ez a belső cölöp a téglalap formájú objektumoknál gyakran az ágasokat egészítette ki, pl. szintén Csehországban Vikletice /Drda, 1974/, Radovesice /Waldhauser, 1977/, Morvaországban Strachotin /Cizmar, 1987/. A kelta településmódra ld. Waldhauser-Holodnak /1984/. La Tene házrekonstrukciók: Acsa /Patay, 1959/, Lébény /Pusztai, 1967/ és Nagykanizsa /Horváth, 1978/.

A tárgyi emlékanyagnál a standard tálakra ld. Hunyadi /1942, 1944 és 1957/, Bónis /1969/, Jovanovic-Jovanovic /1988/; a csupokra-csészékre Hunyadi /1942, 1944 és 1957/; a szemcsés fazekakra és csupokra Hunyadi /1942, 1944 és 1957/, Bónis /1969/, valamint Jovanovic-Jovanovic /1988/; a hombárokhoz-doliumokhoz Hunyadi /1942, 1944 és 1957/, Bónis /1969/; a részben grafitos fazekakra/situlákra ld. Hunyadi Ilona korpuszköteteit, valamint Bónis É. /1969/

és K. Horedt /1979/ munkáit. A közép La Tene telepkerámiára még Windl /1972/, Zirra /1980/, Eizmar /1987/. Az - egyébként késői - fazekasáruk frappáns csoportosítása technológiai vonatkozásokkal Jovanovic-Jovanovic /1988/. A csonka gúla alakú agyag szövőszék-nehezékekre/tűzikutyákra ld. többek között Bónis /1969/, Budinsky /1972/ és Windl /1972/; az esetükben problematikus őrlőkövekre-malomkövekre Bónis /1969/ és Jovanovic-Jovanovic /1988/, s Kotigorosko /1989/; a háztapasztásra/paticsra Bónis /1969/ és Saldova /1984/.

- Benadik, Blazej: Die spatlatenezeitliche Siedlung von Zemplin in der Ostslowakei. Germania, 43. /1965/ 1. 63-91. o.

- Bónis, Éva, B.: Die spatkeltische Siedlung Gellérthegy-Tabán in Budapest. Archaeologia Hungarica, XLVII. Budapest, 1969.

- Budinsky, Peter: Vyzkum v severnej casti Hostomickej teheini v r. 1968. Die Ausgrabungen im nördlichen Teile der Hostomicer Ziegelei im J. 1968. Archeologicke rozhledy, XXIV. /1972/ 6. 615-628. o.

- Cizmar, Milos: Latenske sídliste ze Strachotína, okr. Breclav. Eine latenezeitliche Siedlung aus Strachotín, Bez. Breclac. Památky Archeologické, LXXVI-II. /1987/ 1. 205-229. o.

- Cseh János: Kelta települések Szolnok határában. /Szolnok, 1987. Kézirat az Élet és Tudomány számára/.

- Dinnyés István: A táj, a természet hasznosítása a régészeti leletek alapján. Tápíó mente néprajza. Szerk. Ikvai Nándor. Studia Comitatus, 15. /1985/ 11-66. o.

- Drda, Petr: Príspevek k datování latenských sídlistních objektu s mladšími keramickými příměsími. Eine Beitrag zur Datierung latenezeitliches Siedlungsobjekte mit jüngeren Keramikeinstreuungen. Archeologicke rozhledy, XXVI. /1974/ 6. 603-613. o.

- Glodariu, Ioan: Arhitectura dacilor - Civila si militara - /sec. II. i.e.n.-I. e.n./ Die Architektur der Daker - Zivil- und Militarbauten - /2. Jh. v.u.Z.-1. Jh. u.z./ Cluj-Napoca, 1983.

- Goldman György: Késő La Tene-kori település Csongrád határában. Eine spatlatenezeitliche Siedlung in der Stadtumgebung Csongrád. A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, 1971. /1974/ 2. 53-61. o.

- Horedt, Kurt: Moresti. Grabungen in einer vor- und frühgeschichtlichen Siedlung in Siebenbürgen. Bukarest, 1979. 35-52. o.

- Horváth A.-H. Tóth E.-V. Székely Gy.: Elődeink a Duna-Tisza közén. A Kiskunság és környéke története a régészeti leletek tükrében. Kecskemét, 1988. 28-29. o.

- Horváth László: Késő-vaskori lakóház Nagykanizsán. Wohnhaus aus der Spät-Eisenzeit in Nagykanizsa. Zalai Gyűjtemény, 8. /1978/ 11-22. o.

- Hrala, Jiri: Prosmky u Lovosic. Vyzkum polykulturního naleziste pred Ceskou branu /2. cast/. Prosmky bei Lovosice. Ausgrabung auf dem mehrkulturellen Fundplatz vor der Porta bohemica /2. Teil/. Archeologicke rozhledy, XXX. /1978/ 2. 150-164. o.

- Hunyadi Ilona: Kelták a Kárpát-medencében. Die Kelten im Karpatenbecken. Dissertationes Pannonicae, Ser. II. No. 18. Táblakötet. Tafelband. Budapest, 1942.

Szövegkötet. Textband. Budapest, 1944. Leletanyag. Fundmaterial. Régészeti Füzetek, 2. Budapest, 1957.

- Jovanovic, Borislav-Jovanovic, Marija: Gomolava. Naseelje mladeg gvozdenog doba. Late La Tene settlement at Gomolava. Gomolava 2. Novi Sad-Beograd, 1988.

- Kotigorosko, Vjacseszlav Grigorevics: Gorodiscsa ruezsa nasej eri v Verh-nem Potiszje. The hill-forts of the turn of the new era in the upper Tisza region. Slovenska Archeologia, XXXVII. /1989/ 1. 21-67. o.

- Kriveczky Béla-Cseh János: Tiszafüred-Morotvapart. A késő-vaskori település. /Szolnok, 1986-1987. Kézirat a Tiszafüred-monográfia számára/.

- Laszlovszky József-Kriveczky Béla-Cseh János: Településnyomok és temetkezések az őskortól a későközépkorig a tiszafüredi Morotvaparton. Múzeumi Levelek, 47-48. /1985/ 4-8. o.

- Patay Pál: Késő-vaskori ház Acsán. Une maison du deuxieme du fer a Acsa. Folia Archaeologica, XI. /1959/ 39-45. o.

- Pusztai Rezső: Késő-vaskori házak Lébényben. Spateisenzeitliche Hauser in Lébény. Arrabona, 9. /1967/ 5-11. o.

- Saldova, Vera: Casne latenske sídliste Bolesinach, okr. Klatovy. Eine frühlatenezeitliche Siedlung in Bolesiny /Bez. Klatovy/. Památky Archeologické, LXXV. /1984/ 2. 304-330. o.

- Strabón: Geógraphika /hypomnémata/. Ford. dr. Földy József. Budapest, 1977. 334. o.

- Todorovic, Jovan: Skordisci. Istorija i kultura. Skordisci. History and culture. Monumenta Archaeologica, 2. Novi Sad-Beograd, 1974.

- Vaday Andrea, H.: Ásatások Tiszafüred-téglagyáron. 30 éves a tiszafüredi Tiszazugi Földrajzi Múzeum. A Szolnok Megyei Múzeumok Tudományos Tanácskozásai. Szerk. Tóth László. Szolnok, 1986. o. nélkül /saját számozásban 14. o./.

- Waldhauser, Jiri: Keltske sídliste u Radovesic v severozapadnich Cechach /Prehled vyzkumu a stav hodnoceni/. Die kelteische Siedlung bei Radovesice, Bez. Teplice in Nordwestböhmen /Übersicht der Ausgrabungen und Stadt der Auswertung/. Archeologicke rozhledy, XXIX. /1977/ 2. 144-177. o.

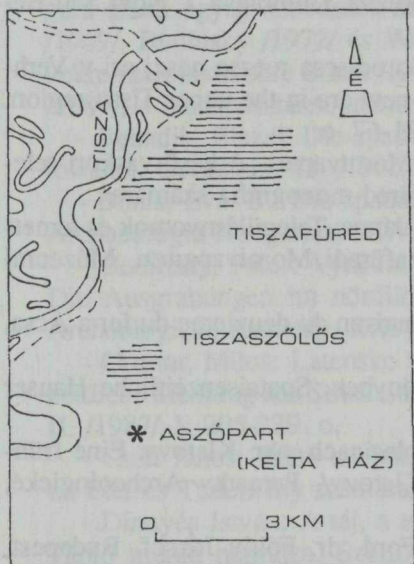
- Waldhauser, Jiri-Holodnak, Petr: Keltské sídliste a pohrebiste u Biliny, o. Teplice. Památky Archeologické, LXXV. /1984/ 1. 181-216. o.

- Windl, Helmut: Eine spatlatenezeitliche Siedlung in Herzogenburg, p. B. St. Pölten, NÖ. Archaeologia Austriaca, 51. /1972/ 58-96. o.

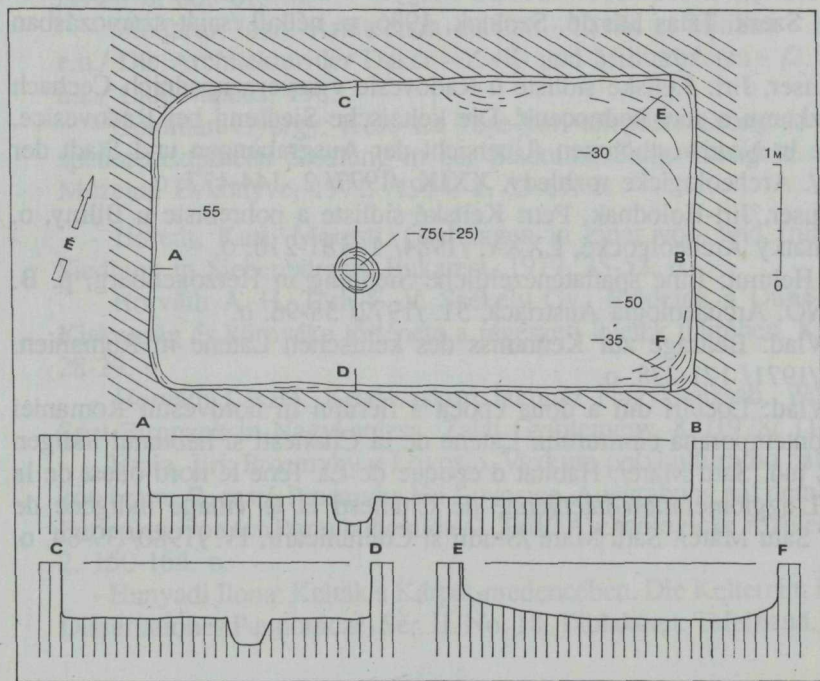
- Zirra, Vlad: Beitrage zur Kenntniss des keltischen Latene in Rumanien. Dacia, XV. /1971/ 171-238. o.

- Zirra, Vlad: Locuiri din a doua epoca a fierului in nordvestul Romaniei /Asezarea contemporana cimiturului Latene de la Ciurmești și habitatul indigen de la Berea, jud. Satu Mare/. Habitat d'epoque de La Tene le nord-ouest de la Roumanie /L'agglomeration lateniene de Ciurmești et le village indigene de Berea, Dép. Satu Mare/. Satu Mare /Studii și Comunicari/, IV. /1980/ 39-84. o.

1. kép.

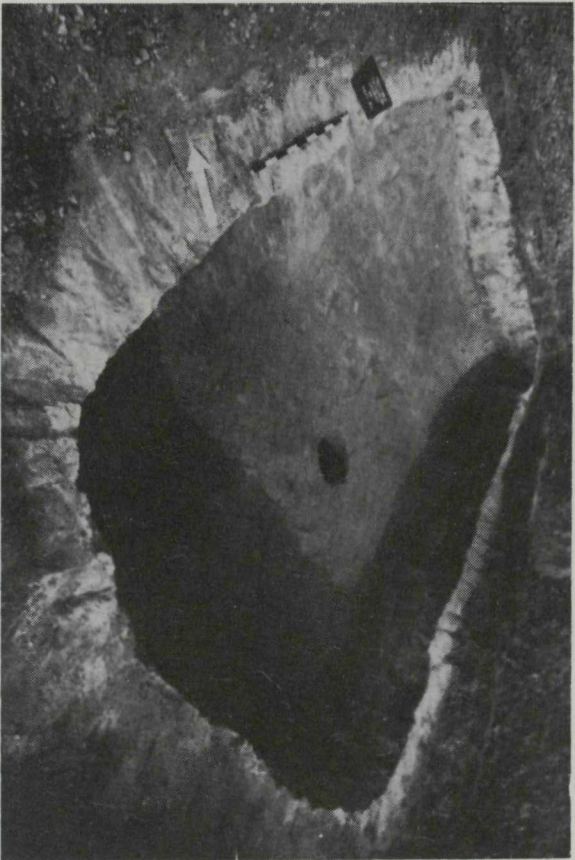

A kelta ház helye
Tiszaszőlős határában.

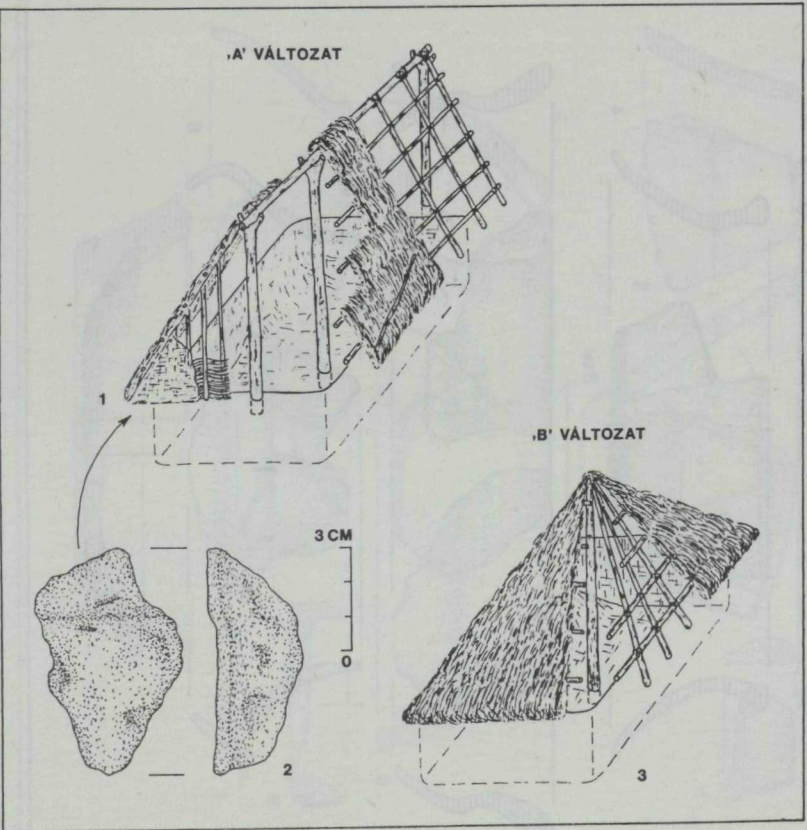

2. kép.
A kunyhó alaprajza és három metszete.

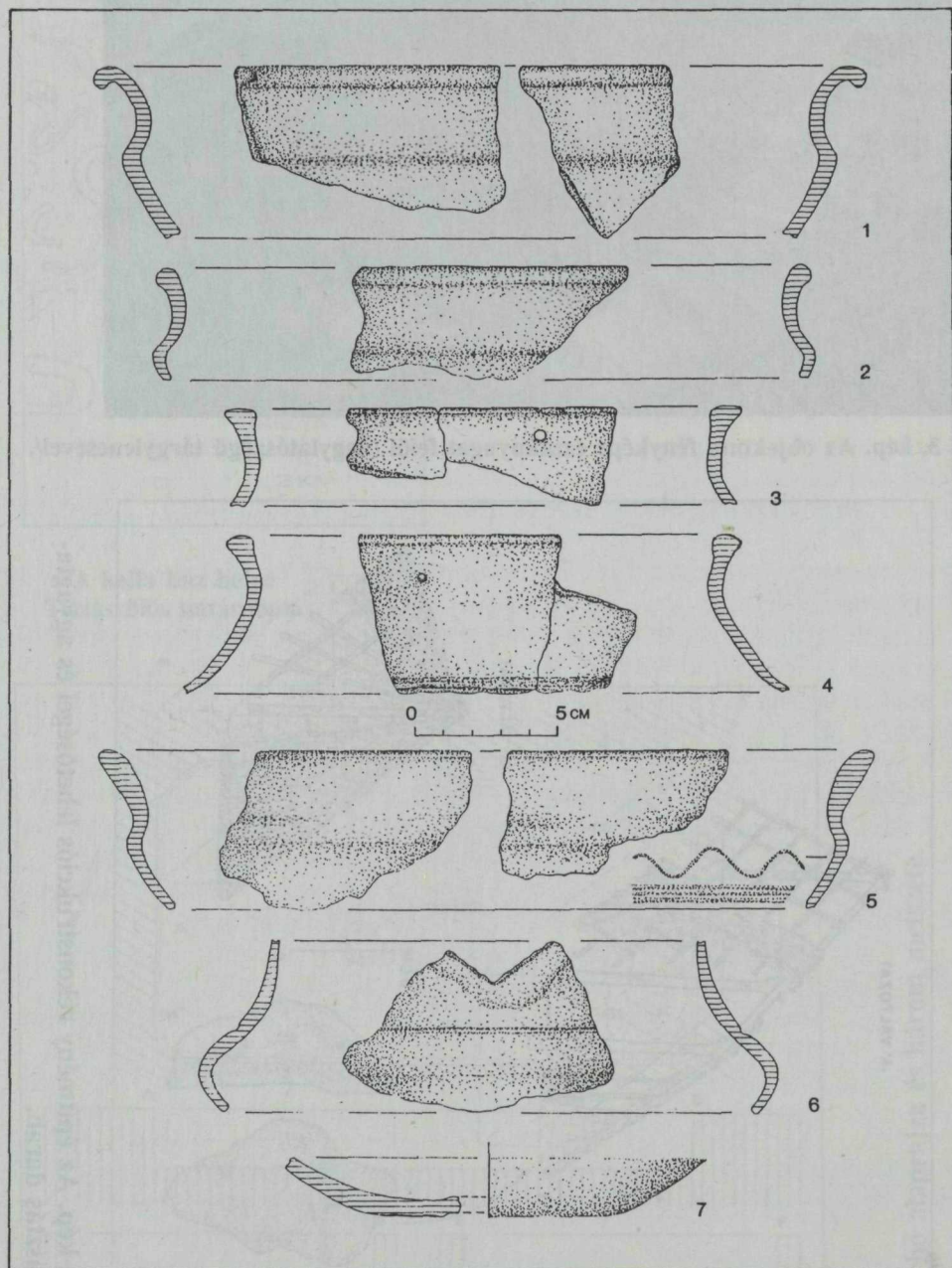

3. kép. Az objektum fényképe északnyugat felől /nagyítószerű tárgylenccsével/.

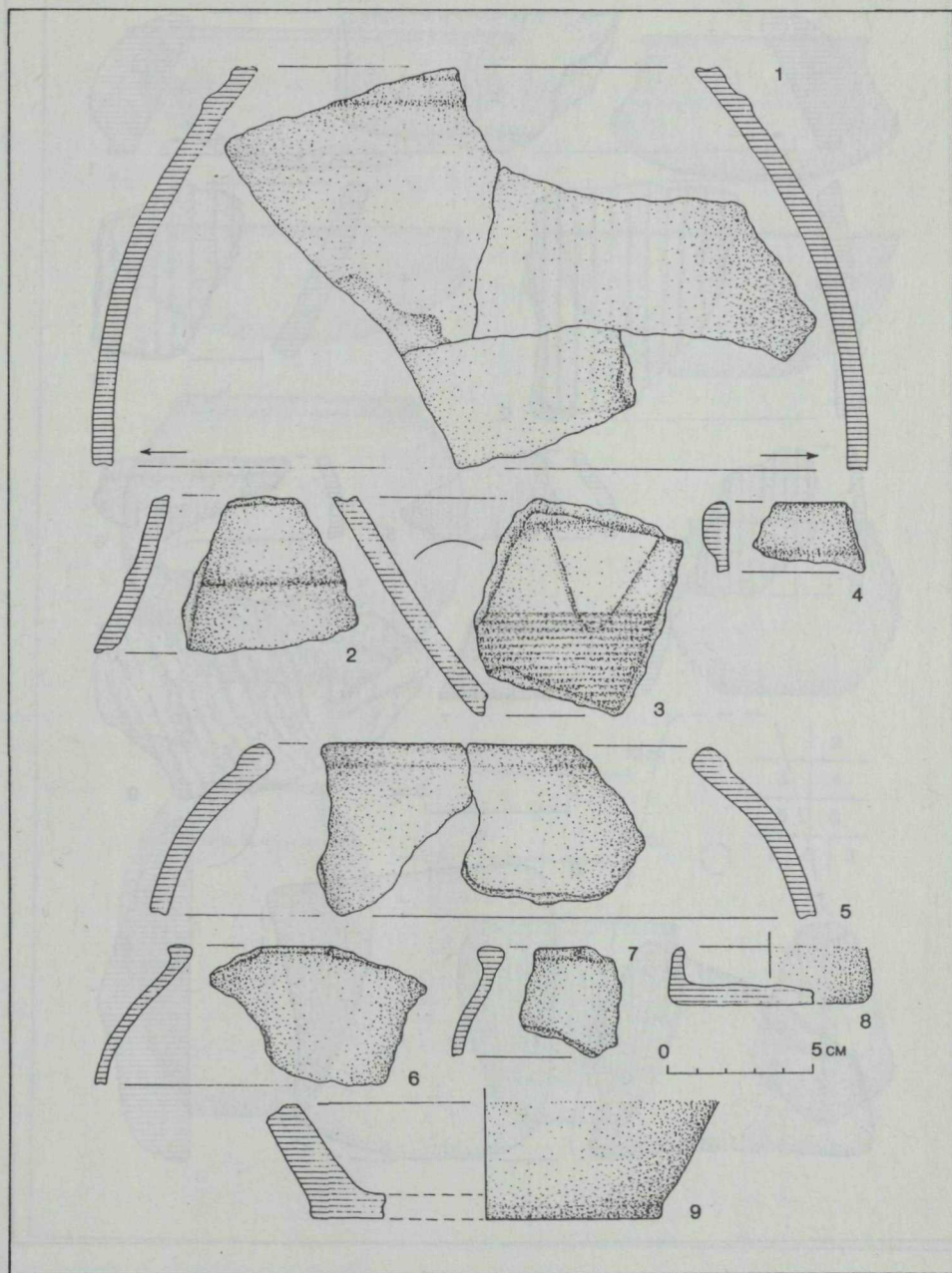

4. kép. Az építmény rekonstrukciós lehetőségei és agyagtapasztás darab.

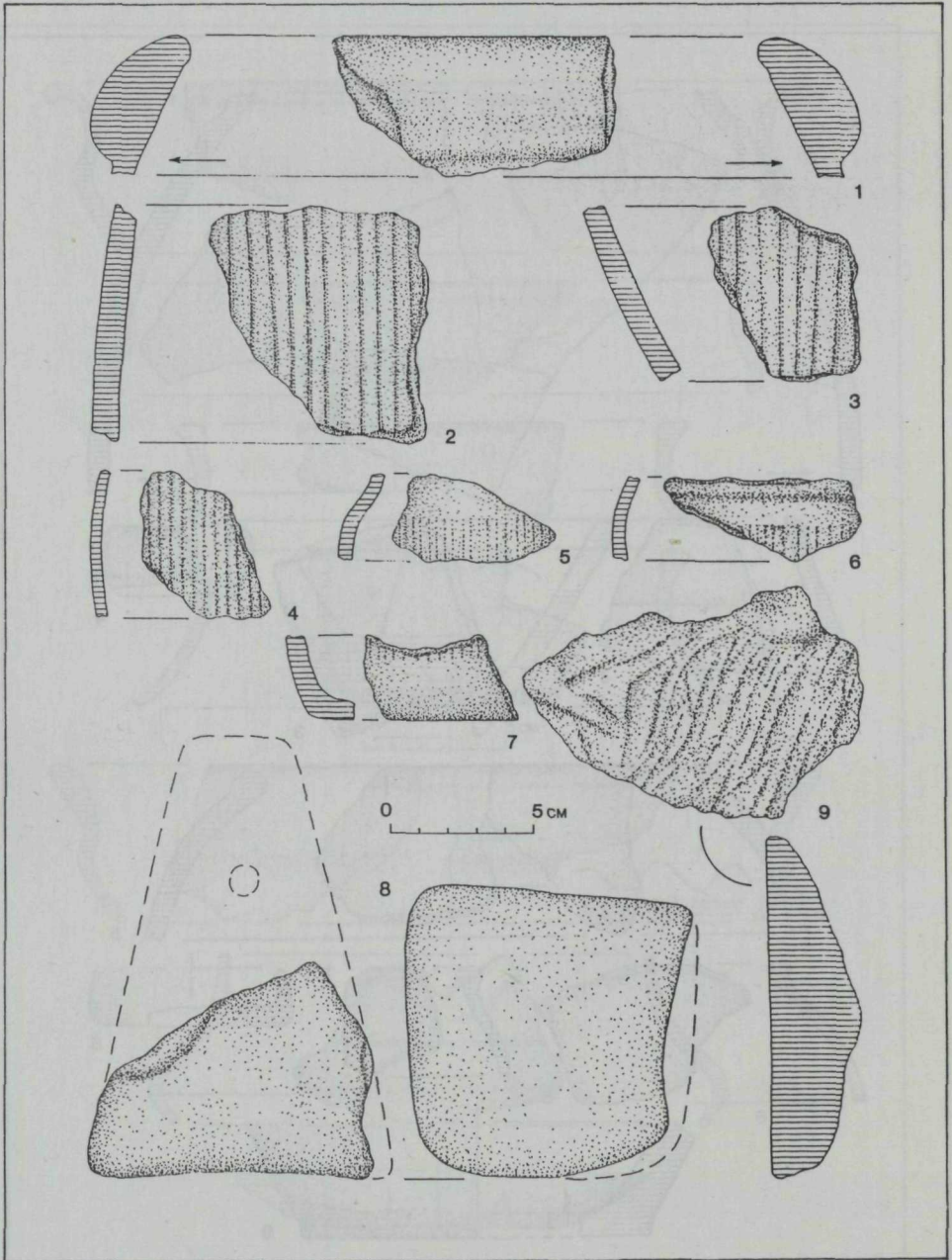

5. kép. Finomkerámia, asztali edények /tálak és csuprok/.

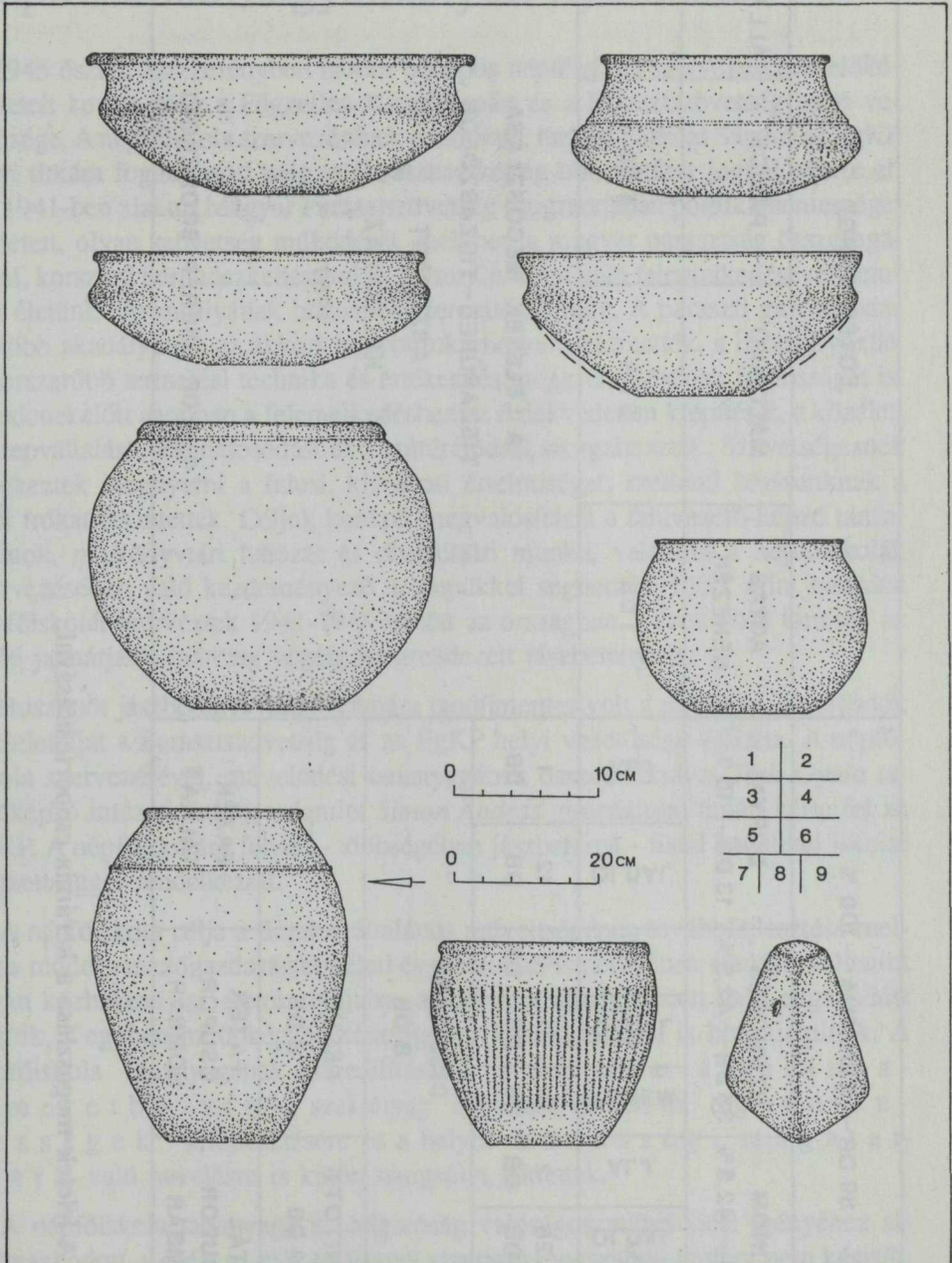

6. kép. Különböző típusú edények /hombár?, tál, fazék, csupor, tálka?/.

7. kép. Tároló és konyhai agyagtermékek /dolium és situlák, továbbá agyagnehezék?, őrlőkő/malomkő?/.

8. kép. Egy kelta paraszti gazdaság használati tárgyai /edények és szövészeknehezék vagy tűzikutya/ - rekonstrukció.

89 DB — KERÁMIA — 100 %								EGYÉB TÁRGY			
FINOM 38 DB — 42,5 %			SZEMCSÉS 38 DB — 42,5 %			DURVA* 13 DB — 15 %		AGYAG NEHEZÉK	MALOMKÖ ?	PATICS	ÁLLATCSONT
PEREM	OLDAL	ALJ	PEREM	OLDAL	ALJ	OLDAL	ALJ	1 DB	5 DB	4 DB	9 DB
8 DB	28 DB	2 DB	4 DB	31 DB	3 DB	12 DB	1 DB	A LELETEK MEGOSZLÁSA TISZAFÜRED-TISZASZÖLŐS ASZÓPART KELTA HÁZ 1987 *4-5 DB CSERÉP BRONZKORI			
DÍSZÍTETT 8 DB											
SÍMÍTOTT 2 DB			FÉSÜLT 6 DB			—					
TÁL CSUPOR HOMBÁR ?			FAZÉK CSUPOR HOMBÁR			FAZÉK TÁLKA ?					

9. kép. A leletek megoszlása a kerámia csoportosításával.

Turóczy Istvánné

Népfőiskolai hagyományok nyomában

1945 őszén, Jászberényben három hónapos népfőiskola szervezésének előkészületeit kezdte meg a Független Kisgazdapárt és a Parasztszövetség helyi vezetősége. A népfőiskola szervezésének gondolata, melyet Sárközi Sándor az FgKP helyi titkára fogalmazott meg, a Parasztszövetség támogatását joggal nyerte el. Az 1941-ben alakult Magyar Parasztszövetség programjában politikamentességet hirdetett, olyan szövetség működését, melyben a magyar parasztság összefogásával, korszerű berendezkedésével és kulturális téren való felemelkedésével nemzeti életünk egyensúlyának biztosítéka teremthető meg. A paraszti gazdálkodás legfőbb akadályának az akkori nagybirtokrendszert tekintették, s hangsúlyozták a korszerűbb termelési technika és értékesítés megszervezésének fontosságát is. Mindenekelőtt azonban a felemelkedéshez az érdekvédelem kiépítését, a közéleti szerepvállalást, öntudatosodást és a kultúrálódást szorgalmazták. Szövetségesnek igyekeztek megnyerni a falusi, kisvárosi értelmiséget, szellemi bázisunknak a népi frókat tekintették. Céljuk konkrét megvalósítását a faluvezető-képző tanfolyamok, népkönyvtári hálózat és olvasóköri munka, valamint a népfőiskolák szervezésében való kezdeményező szerepükkel segítették. Több, mint harminc népfőiskolát szerveztek 1941-1948 között az országban, s ezek közé tartozik az 1946 januárjától március végéig megrendezett jászberényi is.

Huszonöt jászberényi fiatal számára tandíjmentes volt a részvétel, az előadók tiszteletdíját a Parasztszövetség és az FgKP helyi vezetősége vállalta. A népfőiskola szervezésével, művelődési tananyagának összeállításával *Tóth Gyula* tanítóképző intézeti tanárt, valamint *Simon András* gimnáziumi tanárt kérte fel az FgKP. A népfőiskolára felvett - többségében jászberényi - fiatal hat elemi iskolai végzettséggel rendelkezett.

A népfőiskola célja a fiatalok általános műveltségének továbbfejlesztése mellett a modern mezőgazdaság elméleti és gyakorlati ismereteinek átadása, valamint olyan közhasznú ismeretek nyújtása, amelyek a közügyekben való eligazodást segítik, s egyben az önképzés készségének kialakulásához is hozzájárulnak. A népfőiskola tananyagának összeállításánál a szervezők az általános ismeretbővíető szakanyag beépítése mellett az egyéniképesítésre és a helyes közösségi magatartásra való nevelésre is külön hangsúlyt fektettek.

A népfőiskola tananyaga a hallgatóság valóságos művelődési igényéhez alkalmazkodott, s ezért az előkészítésnél szorosan megszabott tanterv nem készült. A tájegységre jellemző földrajzi, etnikai sajátosságokkal való megismertetésre azonban nagyobb figyelmet fordítottak az előadók. A népfőiskola előadóinak többsége a Tanítóképző Intézet tanára volt, vagy gimnáziumi tanár, valamint

néhány gyakorló orvos, jogász, ügyvéd és egy iparos mester a gyakorlati foglalkozásokhoz.

Hogy mit jelentett a népfőiskolán való részvétel a 18-22 éves, többségében földműveléssel foglalkozó fiataloknak? A következőkben olvasható sorokat azokból a dolgozatokból emeltük ki, amelyeket a hallgatók a tanfolyamzárásra készítették negyvenhárom évvel ezelőtt, s *Tóth Gyula* ma már nyugdíjas tanítóképző intézeti tanár, a népfőiskola akkori vezetője megőrizte napjainkig.

S hogy ugyanők - Fülöp Béla és Szabó Antal nyugdíjasok, volt népfőiskolások - ma miképpen emlékeznek az együtt töltött három hónapra, előadóikra, tanáraikra, az ott kapott ismeretekre, s azok értékére, kiderül a velük való beszélgetésből.

„Egészen másképpen látok és nézek most mindent, mint három hónappal ezelőtt, amikor még nem jártam ebbe az iskolába. Sok olyan tudománnyal foglalkoztunk, amiről eddig semmit, vagy nagyon keveset hallottunk... Belepillantottunk a tudományba, alapismeretekre tettünk szert, amelyek alapján továbbképezhetjük magunkat az önképzés útján... Nagyon sokat köszönhetünk az előadó uraknak, akik a lehető legegyszerűbben adták le egyes tananyagukat... Részemről ideális volna, ha rendszeresítenék ezt az iskolát... A mi célunk és az előadó uraké is az volt, hogy olyan tudományokra tegyünk szert, melyet az életben hasznosítani tudunk a közösség számára, példát mutatva mindenkinek. Ha ezt el tudjuk érni, akkor nyugodtan kimondhatom, hogy igenis érdemes volt népfőiskolára járni!”

(Fülöp Béla hallgató 20 éves)

„A múltban a KALOT-nak voltam tagja, ott találkoztam először a népfőiskola nevével. Igen nagy érdeklődéssel voltam iránta... Így valóra vált régi vágyam, mert lehetőség nyílt arra, hogy hallgatója legyek a népfőiskolának. Szorgalmasan jártam a tanításokra, mert láttam, hogy amit ott tanítanak, kell hogy tudja egy magyar ember. Meggyőződésem, hogy előadóinknak sikerült a három hónapos iskolában fakadásra készíteni azokat a nemes gondolatokat bennünk, amelyeknek helyes gondozásával és továbbfejlesztésével hazánknak hasznos polgárai lehetünk...”

(Szabó Antal 19 éves)

B e s z é l g e t é s Fülöp Béla és Szabó Antal volt népfőiskolásokkal 1989 márciusában.

- Önök jászberényi lakosok, sőt 1945 őszén is ugyanott laktak, ahol ma. Hogy emlékeznek vissza: ki szervezte és mikor azt a népfőiskolát, amin résztvettek?

Szabó A.: - Ez a népfőiskola a Kisgazdapárt és a Parasztszövetség szervezésében már 1945 őszén elkezdődött, és 1946 tavaszán fejeződött be.

- Milyen úton szereztek tudomást arról, hogy lesz népfőiskola? Hogyan lehetett jelentkezni, milyen feltételekhez volt kötve a jelentkezés?

Fülöp B.: - A Parasztszövetségen belül volt egy olyan elgondolás, hogy ez az ország csak akkor állhat talpra, ha művelt parasztjai lesznek, és egy ilyen mozgalom indult el a Parasztszövetségen belül. Ezt az eszmét többen magunkévá tettük, érdekelt, hogy milyen jövőt építünk. Sokat beszélgettünk erről, s elfogadtuk, hogy csak ez az út lehet számunkra, s így - persze a város gimnáziumában tanító tanárok biztatásával, támogatásával - a Parasztszövetség vezetésével elkezdődött a népfőiskola szervezése.

Szabó A.: - A Parasztszövetség mellett a politikai támogató a Kisgazdapárt volt, hisz abban az időben, a többpártrendszer időszakában, minden párt igyekezett a fiatalokból magának utódokat nevelni. Részben talán ez is motiválta a Kisgazdapártot, hogy felkészült gazdaemberek legyenek, akik egyben eléggé tájékozottak a világban, mert gazdasági ismereteken túl általános ismereteket is tanítottak.

- Milyen családból kerültek a népfőiskolára?

Fülöp B.: - Sokgyerekes parasztcsaládba születtem, szüleim korán elhaltak, így kerültem „örökbe” egy gazdálkodó családba. Tizenhat hold földön gazdálkodó kisparaszti családnál nőttem föl. A többség ilyen környezetből jött, habár volt közöttünk földnélküli is, meg olyan is, aki alkalmazásban állt. Azonban zömmel paraszti származásúak voltunk.

Szabó A.: - Én négygyermekes földmunkás családnak a gyereke vagyok, mind a négyen fiúk voltunk. Szüleim szegények voltak, 1,5 hold földjük volt. Hat évig gazdasági cseléd voltam, utána kertészetben dolgoztam, majd a Tejszövetkezethez kerültem munkásként. A Kisgazdapárt Ifjúsági Szervezetének szervező tagja voltam Jászberényben, mondhatom, hogy kezdeményezője. Sárközi Sándor volt akkor az FgKP jászberényi titkára és ő hívott el egy alkalommal. Akkor megbeszéltük - ez még 1945 tavaszán volt -, hogy a Kisgazdapárt mellett megalakítjuk az ifjúsági szervezetet. Így egészen közel voltam a népfőiskola szervezéséhez, így kerültem a népfőiskolára. Mindenképpen tanulni szerettem volna, mivel az elemi iskolában elég jó tanuló voltam, csak hát tudvalévő, hogy négy gyermek mellett abban az időben nem volt könnyű taníttatni valamelyiket is.

- Helyileg hol működött a népfőiskola, milyen volt egy napjuk?

Fülöp B.: - Az akkori V. kerületi kör, a Gazdakör helyiségében, az Alkotmány úton. Nem bentlakásos iskola volt, az a néhány jászszági fiú, aki

jelentkezett, jászberényi gazdáknál lett elszállásolva. Voltak ilyenek, ha jól emlékszem hatan. A terem, ahol a foglalkozásokat tartottuk, nagyon vegyes képet mutatott. A padokat úgy kéregettük össze, ki honnan mit tudott hozni. Táblát az egyik iskolából kértünk, hogy a tanár szemléltetni tudjon. Egyébként mi szorgalmasan jegyzeteltünk. Reggel hét órakor kezdődtek a foglalkozások, s ebédszünet után délután öt óráig tartott. Óratervünk volt, így előre tudtuk, melyik tanár melyik órában milyen témáról tart előadást.

- Milyen tantárgyak voltak? Kikre emlékeznek a tanárok közül?

Szabó A.: - A tanárokat a Kisgazdapárt és a Parasztszövetség szervezte be az iskolához, az itt lévő gimnázium és tanfőképző tanáraiból, valamint jogászokból. Voltak olyanok is, akik vagy a bíróságon, vagy magánpályán tevékenykedtek, s előadók voltak.

Fülöp B.: - Tóth Gyula személye meghatározó volt, ő volt az iskola leglelkesebb támogatója, lélektant tanított. Aztán Simon András, aki a gimnáziumban magyar irodalmat tanított. Az ő előadásai nekem valójában nagyon nagy élményt jelentettek. Irodalmi érdeklődésű gyerek voltam, s nagyon sokat jelentett nekem Simon tanár úr előadása egy-egy vers, novella értelmezéséről. Mert nem mindegy, hogy egy verset vagy novellát hogy olvas az ember, azt meg is kell tudni érteni, annak van belső mondanivalója! Ezt én ott tanultam meg. Addig én nem foglalkoztam ilyesmivel, amikor szántottunk, vetettünk, az állatokkal bibelődöttünk, nem ez foglalkoztatott. De ez az iskola, ezek a nagyszerű előadók úgy felráztak, hogy érezzem, még ez is kevés a tudásból, többre van szükség. Nem elég, ha jól tud dolgozni az ember, a lélek épségére is kell figyelni, s hogy az emberi élet teljes legyen, a kultúrával is kell tudni foglalkozni. Az ügyvédek közül dr. Bojtos Gyula ügyvéd - sajnos már nem él - nagyszerű ember volt. Vaczek Béla társadalomtannal, szövetkezeti jellegű dolgokkal foglalkozott, kitűnő előadó volt ő is, nagyon sokat tanultunk tőle, valamint Jancsik Bélától és a bíróságról Feczko Ivántól. Emlékszem még a szociológiát tanító dr. Magócsra. A gazdasági gyakorlatokat egy ácsmester, Martos Balázs tanította. Itt mezőgazdasági eszközök, gépek, szerszámok kezelése, javítása, gondozása volt a tananyag.

- Jogászok, ügyvédek neve hangzott el. Előadásaiikkal felkészítették Önöket a közéleti szereplésre? A jogi ismeretekben való eligazodás mennyire könnyítette meg a későbbiekben mindennapi munkájukat?

Szabó A.: - Jogi alapismereteket valóban tanítottak, lényeges és szükséges

dolog volt. Másodsorban pedig közéleti levelezést, kérvények, kérelmek megfogalmazását a hatóságok felé. Ezek hasznosak voltak. A jogi alapfogalmak ismeretéből én nagyon sokáig éltem, mert dr. Bojtos Gyula ügyvéd nagyon jól tanított. Nem volt gyakorlatom az írásban, de tudtunk nála jegyeztetni, mert olyan szabatosan adott elő. Nagyon sokáig megvolt ez a jegyzetem, sokszor elővettem, elolvastam, hogy mit is jelent egy-egy jogi fogalom... Többek között megtanították velünk, hogy a bírói függetlenség mit jelent, erre nagyon jól emlékszem.

Fülöp B.: - Emlékezetes maradt számomra is ez az előadás, mert onnan indult ki, hogy a jog, a törvény hogyan, miként védi az embert már akkor, amikor még meg sem született. Valójában onnan indult ki, hogy mit jelent az emberi jog, a jogok és kötelességek. Azoknak az egyszerű parasztgyerekeknek, akik mi voltunk, nagy szükségük volt arra, hogy ilyen közvetlen hangon próbálják megmagyarázni, mert a jogi nyelv igen nehéz, de ő olyan egyszerűen adta elő, hogy valami mindenkiben megmaradt.

Szabó A.: - Az alkotmánytant és az állampolgári ismereteket dr. Feczkó Iván tanította. Ennek nyelvezete sem könnyű, így kiemelném egy szakását, mert amikor látta, hogy nehezebb a tárgy, elfáradtunk már, akkor elővette a hegedűjét, népdalokat hegedült, mi pedig énekeltünk. Voltak kedvenc dalai - Késő ős van, száraz levél mind lehullott a fáról... -, még most is a fülemben cseng. Sajnos Ő is meghalt, most a napokban volt a temetése. Persze Őt is megviselte a sors, a nagy átalakulás, az élet...

Fülöp B.: - Mind kivétel nélkül nagyszerű előadó volt. Vaczek Béla társada lomtant és közgazdaságtant tanított, de nem csak azzal foglalkozott, ami neki tananyagként következett, hanem mindig arra volt kíváncsi, hogy mi mire vagyunk kíváncsiak! Sokszor olyan szépen elbeszélgetett velünk, még most is emlékszem a szavajárására - „Hej a szent csókáját, fiúk! Már megint eltértünk a tárgytól!” -, mert ugye sokszor olyan dolgokról is beszéltünk, ami nem órá tartozott, de ő nagyon készségesen megmagyarázott mindent. Nagyszerű ember volt, csak ezt tudom mondani!

- Huszonöt fiatalember ült tudásra, új ismeretek befogadására nyitottan az előadásokon. Az elmondottak alapján nagyon demokratikus légkörben zajlottak az órák. Miben látják ennek a közvetlen légkörnek, a beszélgetőtársi kapcsolat kialakulásának fő okát?

Fülöp B.: - Tanáraink tényleg akarták és önként vállalták, hogy elindítsanak egy olyan mozgalmat, amellyel felrázzák ezt a fiatalságot. Ők

tudták, hogy ami elmúlt, azt le kell zárni, de az már nem mindegy, hogy milyen lesz a jövő, és milyen emberek fognak a jövőben felnevelkedni. Ők ezt tényleg hivatásból tették, majdnem baráti alapon próbáltak bennünket tanítani. Nem volt könnyű nekik, mert ugye le kellett ereszkedniük az alapokra, hisz ők felsőbb iskolákban tanítottak, másabb diákjaik voltak, mint mi. Nagyszerűen megoldották a feladatukat.

Szabó A.: - Talán az is segítette, hogy ilyen tanárok voltak, hogy ezt a feladatot ők önként vállalták, és már maga a Parasztszövetség és a Kisgazdapárt is úgy válogatta ki az előadókat, akikről gondolta, hogy ők ennek a színvonalnak, ennek a gazdasági és politikai irányzatnak megfelelnek.

- A népfőiskolán hogyan készítették fel a hallgatókat a közéleti szereplésre, az egyéni képességek fejlesztésére milyen módszerek voltak?

Fülöp B.: - Előadóink elvárták, hogy érdeklődéssel vegyünk részt a munkában, számon is kérték, hogy magunkévá tettük-e az elhangzott gondolatokat.

Szabó A.: - Kiselőadásokat tartottunk, hogy a közszerepléshez hozzászokjunk. Bizonyos témakörökben ki mit választott, abból készült fel önállóan, s tartott kiselőadást. Utána kiértékeljük közösen, jó volt-e, vagy mit kellett volna másképp.

Fülöp B.: - Amikor a népfőiskolának vége lett, a Kisgazdapárt helyiségében nyilvános beszámoló volt. Mindenki az önként választott témából tartotta a beszámolót, amit az előadó urak segítségével készített el. Ünnepélyes keretek között volt ez az úgynevezett évváró, amin jelen volt a város polgármestere is! Beszédében hangsúlyozta a népfőiskola szükségességét és a tanultak hasznosításának fontosságát. Az évvárón jelen voltak még a Parasztszövetség és a Független Kisgazdapárt helyi vezetői, a főplébános, tanáraink és a hallgatók hozzátartozói. Nagyszerű volt! Nekem a jogról kellett beszámolnom, ami elég száraz téma volt, de jól sikerült. Népitánc bemutató is volt.

Szabó A.: - Úgy emlékszem, nagyon családias volt a légkör, teljesen megtelt a Kisgazdapárt helyisége. Jó érzés volt látni, milyen érdeklődéssel hallgatják az idősebb parasztemberek, amit mondunk, szinte leolvastuk az arcukról, hogy nahát ezek a gyerekek azért mégis tanultak ott, azon az iskolán!

- Ezt követően szerveződött-e újabb népfőiskola Jászberényben vagy a környéken?

Szabó A.: - Sajnos nem, szándékunk ellenére. S hogy miért nem, az kiolvasható

az alábbi dokumentumból, amit szintén Tóth Gyula tanár úr őrzött meg, és látott el még akkor magyarázattal.

Népfőiskolások nyilatkozata

A jászberényi népfőiskolások az iskola befejeztével együttesen határoztuk el, hogy a következő télen a paraszt ifjúság művelődésének céljával a népfőiskolai mozgalmat megszervezzük.

Mi, akik részt vettünk egy ilyen három hónapos tanfolyamon, tudjuk, hogy mit jelent egy ilyen tanfolyam a tanulni vágyó paraszt ifjúság számára. Ennek tudatában sajnálattal kell közölnünk, hogy a vállalt kötelezettségünket teljesíteni nem tudjuk. Egy ilyen tanfolyam anyagi áldozatokkal jár. Éppen azért, mert a múlt tanfolyam anyagi fedezete is rendezetlen maradt ^(x), és mi, fiatalok az anyagi áldozatot vállalni nem tudjuk, így vállalt kötelezettségünknek eleget tenni nem tudunk. 1946 augusztusában a Parasztszövetség helyiségében, tehát jóval előbb a téli hónapoktól, egy gyűlést hívtunk össze, ahol jelen voltak a volt népfőiskolások, Tóth Gyula és Simon András népfőiskolai előadó urak. A gyűlés egyöntetűen úgy határozott, hogy a városban lakó népfőiskolások az iskolával kapcsolatos dolgokat rendezik. Mi ezt el is vállaltuk. A gyűlés után azonnal kéressel fordultunk a Parasztszövetséghez, hogy anyagi támogatást tud-e adni. Ugyanis mi az iskolát a Parasztszövetség keretén belül akartuk megszervezni, mivel az párton kívül álló szervezet, mely a parasztság érdekeit szolgálja. A kérésünkre még a mai napig választ nem kaptunk. Anyagiak hiányában az iskolát megszervezni nem tudjuk.

Ezen nyilatkozatot azért írtuk meg, hogy tudomására hozzuk az érdekelteknek, hogy nem egészen rajtunk múlott az iskola elmaradása. Nem akarnánk, hogy szeretett tanár uraink, kik oly sokat fáradtak érdekeinkért, rossz véleményt vonnának le tanítványaikról.

Jászberény, 1946. november hó 24.

Népfőiskolások

Tóth Gyula őrizte meg azt a hallgatói névsort is, melyből a népfőiskolára felvett huszonöt fiatalember neve, lakcíme, születési adatai, iskolai végzettsége kiolvasható. A névsort végignézve beszélgetőtársaim emlékeznek egykori iskolatársaikra. Az eltelt negyven év az egyéni életutak változatosságát mutatja.

A névsorban szereplő néhány fiatalember - aki nem jászberényi lakos volt - ideiglenesen, néhány arra vállalkozó gazdaembernél kapott szállást az iskola idejére. Így ismert, hogy Mizsei Jánosnál lakott a Rét utcában Burka Mihály és Kerék Béla.

^(x) A Kisgazdapárt vezetősége - tekintve az infláció nagyméretűségét - természetbeni (élelmiszer) javakkal vélte az előadók tiszteletdíját honorálni. Ez a honorálás hosszadalmas huzavona után elmaradt, így az előadók, szervezők semmiféle tiszteletdíjban nem részesültek.

A népfőiskola befejezése után a fiatalok többsége ugyanúgy folytatta a paraszti munkát, mint azelőtt. Az elsajátított ismereteket alkalmazták úgy a gazdálkodásban, mint a közélet területén. Így kire hogy, de felfigyelt környezete. Az egyéni gazdálkodás után a termelőszövetkezeti tagságot nem mindenki vállalta.

Kónya Sándor, Kiss Károly, Turóczy János és Seregházi Sándor termelőszövetkezeti tagként dolgozott, Nyitrai József az 1960-as években néhány évig az egyik jázsági tsz elnöke volt, úgyszintén Kövér Kálmán, aki a jászberényi Lehel Tsz elnöke volt néhány évig.

Nyitrai József anyagbeszerzőként dolgozott a helyi tsz-ben, míg Sass Béla munkahelye a Terményforgalmi Vállalat volt, onnan is ment nyugdíjba. Ő azonban mindig kertészkedett, most is komoly konyhakertésze van, éppúgy, mint Kerék Bélának, aki főliakertészettel foglalkozik, s igen eredményesen. A jászapáti Jásztejnél volt alkalmazásban Csillik József, helyileg a jászszentandrászi tejgyűjtő állomáson, onnan is ment nyugdíjba. Szabó Antal, a beszélgetőtárs szintén a Jásztej nyugdíjasa, sokat próbált ember. Az 1950-es évek politikai visszasságai egyéni életében is mély nyomot hagytak. A Jászapáti Tejszövetkezet története című pályázatot még az 1970-es évek első felében elkészítette, bevonva a gyűjtő, feldolgozó munkába a helyi szakirányú szakiskola növendékeit. Így került a dolgozat az akkori honismereti szakkörvezetőhöz, Szikszai Gáborhoz.

Fülöp Béla, másik beszélgetőtársam, 1953-tól 1987-ig dolgozott a Tejipari Vállalatnál Jászberényben, mint pasztőrös. A mezőgazdaságtól, gazdálkodástól nem szakadtak el azok sem, akik ipari vállalatoknál vagy a Terményforgalmi Vállalatnál helyezkedtek el. A megélhetéshez szükséges fedezetet az üzemi munkából származó jövedelem mellett kukorica-, cukorrépaföldek részesművelésének vállalásával pótolták. A Hűtőgépgyár nyugdíjasa Besenyi Demeter, aki ott gépkarbantartói területen dolgozott, s ismert még Vass Péter munkahelye, a jászberényi Posta, de sajnos ő néhány éve autóbalesetben meghalt.

Az emlékezet többnyire megőrizte a három hónapos együttlét személyekhez köthető eseményeit, mindössze három név viselőjének alakja maradt homályban.

Szabó A.: - Miután végignéztük a névsort, s elidőztünk kinek-kinek emlékénel, látható hogy eléggé szétszóródtunk munkahely szempontjából. Ezt az akkori helyzet hozta magával, mert a kisparaszti gazdaság, amit akkor elképzeltünk, a „dán mintájú” vagy „kert Magyarország” a nagyüzemesítéssel csak álmok maradtak.
- A népfőiskolán a dán szövetkezeti formáról is hallottak?

Szabó A.: - A dán népfőiskolák mellett a dán szövetkezetekről is. Ez természetes volt akkor.

Fülöp B.: - Sőt, volt róla szó, hogy kis országokban is nagyszerűen működnek, s elég jó életmódot biztosítanak az ott élő parasztembereknek. Viszont azok is nagyon sokat tanultak, mert a műveltség elengedhetetlenül szükséges ahhoz, hogy a belterjes gazdálkodásra lehessen áttérni a hagyományossal szemben. Ezt akarták belénk

sulykolni, hogy a jövő útja csak ez lehet. A szövetkezés gondolata is felmerült, de önkéntes alapon, ők is dán és svájci mintára alapozva magyarázták el nekünk, hogy csak az a szövetkezet lehet életképes, amit önkéntes alapon, egyforma érdekeltséggel, egyformán gondolkozó emberek hoztak létre, nem pedig ráerőszakolva, ami sajnos be is következett.

Szabó A.: - A dán mintájú szövetkezetek voltak elképzelve a Parasztszövetség programjában is, s erről valóban sokat beszélgettünk a népfőiskolán. Sajnos nem ez lett. Amikor népfőiskolás voltam, a mezőgazdasághoz közel, a Jászberényi Tejszövetkezetnél dolgoztam, és ott gyakorlatból tudtam, hogy milyen az igazi szövetkezet. Az érdekeltség éppúgy fennáll a tagoknál, mint az igazgatóságánál. Ha nem ment volna olyan jól a szövetkezet, akkor a részjegyünk is veszélyeztetve lett volna, de talán nem is tudtunk volna olyan árat biztosítani a tejért, mint amit tudtunk így, a szövetkezéssel.

Egyébként a Jászságban az állattartást, illetve azon belül a szarvasmarhatenyésztést a Tejszövetkezet lendítette fel 1934-ben, amikor megalakult. Utána volt biztos piaca a tejnek, s így nagyon szépen fejlődött az állattenyésztés. Sajnos ez már a múlté. A mezőgazdaság erőszakos nagyüzemmé fejlesztését ma már túlhaladta az idő. Bár most felelevenítik az előbbi gondolatokat, de a visszakanyarodás nagyon nagy energiát és pénzt igényelne. A leglényegesebb azonban hogy nincs ember, aki ma vállalná a földet, vállalná azt a munkát, azt a lelkesedést, hogy megint újat kezdjünk. Sajnos az egész magyar mezőgazdaságnak az a nagy hibája, hogy állandóan újakezdünk és kísérletezünk. Nem fogadjuk el azt, amit már máshol kikísérleteztek, és bevált. Igaz, volt olyan is, hogy elfogadtuk Keletről a nagyüzemi gazdálkodást, de sajnos ez hibás lépés volt. És most megint újat akarunk kezdeni, ez pedig sok pénzbe fog kerülni, mint minden újakezdés.

Fülöp B.: - Lassan már nincsenek is olyan emberek, akik földműveléssel foglalkoznak, akik abban nőttek fel. Megöregedtek, elhaltak. A fiatal generáció elkerült az iparba, más környezetben dolgozik. A föld művelését nem látta, nem is láthatta családon belül, pedig a legjobb példa a család lett volna. Az utánunk jövő generációk többsége a múzeumokból ismeri, hogy hogyan éltek apáink, nagyapáink. Nagyon nehéz lenne ma ezeket a fiatalokat a föld művelésére megnyerni. Én a családok szerepét nagyon fontosnak tartom, a nevelés a családban kezdődik. De ha megnézzük a mai családokat, akkor azt látjuk, hogy mindkét fél dolgozik. Nem

is családban nő fel az a gyerek. Ha erre figyelnénk! Hiszen a nevelés a családban kezdődik, s ha sok egészséges, jó szellemű család van, akkor olyan lesz a társadalom is. Itt is tenni kellene valamit! Azt viszont nem engedhetik meg a családok, hogy csak az egyik fél dolgozzon, lassan már kettőjük jövedelme is kevés a megélhetéshez. De megint megerősítem, ha erős és erkölcsös a család, olyan lesz a társadalom is!

- Napjainkban országszerte szervezik újra a népfőiskolákat, természetesen a kor követelményeinek megfelelő tartalommal. Mi a véleményük ennek a művelődési formának a felélesztéséről?

Szabó A.: - Az igyekezet és akarat a népfőiskolák felélesztésére jó, bátor kezdeményezés, segíteni kell azokat, akik ezen fáradoznak. Gyors változást ettől nem lehet remélni. Gyors változást az általános iskolai nevelés tudna hozni, ott kellenének olyan tanítók, tanárok, akik valóban hazaszeretetre, a falu viszonylatában földszeretetre nevelik a gyerekeket. Ehhez viszont a közéletünknek, történelemtanításunknak kell megváltozni, hiszen nem tudjuk, hogy mit tanítsunk a gyerekeknek. Itt a negyven év alatt annyi mindent tanítottak már, másként értékelték az '50-es években egy-egy történelmi folyamatot, s másként értékeltünk most. Így nem lehet egy határozott nemzettudatra nevelni. Még a tanár sem hibás ebben, neki is leírják, mit kell tanítania. Itt a politikusok, a felső vezetés gondolkodásában kell elsősorban rendet teremteni. A nevelést ne a politikai aktualitások befolyásolják, hanem egy stabilabb nemzeti értékre, történelmi valóságra tanítsák a gyereket - és emberségre, mert az erkölcstannal is van probléma, itt is értékálló erkölcsi normáknak kellene érvényesülni.

- A közéletre való felkészítés ma is éppúgy aktuális program a népfőiskolákon, mint az 1946-os jászberényin volt. Hogy látják ezt a kérdést, fontos ez ma?

Fülöp B.: - Az elmúlt negyven évben a hitet kiölték az emberekből, oda jutottunk, hogy már senki sem hisz a jövőben. A népfőiskolákra ezért is szükség van szerintem, de nagyon is képzett és tényleg akaró, hitet átadni tudó előadókra, hogy a hitetlenségből felrázzák az embereket, hogy igenis van még jövőnk! Igaz, hogy majdnem az utolsó órában vagyunk, de még nincs veszve semmi, szükség van a népfőiskolákra, persze nem ez az egyedüli út, de ez is egy mozaikja lehet annak, hogy végre elinduljunk valamerre, amikor kiegyensúlyozott, szabad és tényleg demokratikus országban fogunk élni.

Szabó A.: - A közéletre való nevelésnek, a közéletbe való bekapcsolódásnak

talán nagyon nagy hibája a monopolisztikus hatalom hosszú jelenléte társadalmunkban. Nem engedett ellenvéleményt egyáltalán. Az emberek nem mernek véleményt mondani dolgokról, mert nem tudják, hogy mi lesz. Bennük él még az '50-es évek kényszerhelyzete, és félnek. Nehéz lesz kimozdítani őket, nem törődnek a közélettel, politikával. Ez a tapasztalatom. A másik nagy hiba, hogy nem volt vezetőképzésünk egyáltalán. Négy polgárral nagyon sok ember komoly vezető állást tudott elérni, most meg rengeteg egyetemi végzettségű ember van, aki nem a végzettségének megfelelő munkát végez. Természetesen itt nemcsak az iskolai oktatásban van a hiba, hanem a kiválasztásban is. Az lenne a kívánatos, hogy száz egyetemet végzettből kilencven alkalmas is legyen a vezetésre. Nemcsak szakmailag, hanem emberileg is, hogy az embereket magával tudja ragadni. A legnagyobb baj ma, hogy kineveznek egy vezetőt, ott van hivatalból, de az embereket nem tudja magának megnyerni. Ezek a vezetők hiányoznak!

- A népfőiskola szellemiségét felidéző beszélgetésünkből úgy ítélem meg, szívesen találkoznának volt népfőiskolás társaikkal. Milyen érzés lenne résztvenni egy találkozón?

Fülöp B.: - Azt az ember szinte el sem tudná képzelni, milyen érzéseket váltana ki belőle, mindenesetre nagyszerű lenne! Olyan lenne, mint amikor egy szétszóródott nagycsalád a közös ünnepségen összekerül, ki-ki tele élményekkel. Mindenki elmondaná a saját életét, és visszaemlékeznenk azokra a dolgokra, amikor az embert tényleg az hevítette, hogy mi mégis hivatottak vagyunk valamire, valamit csinálni, valamit tenni kell magunkért és az egész társadalomért! Nagyszerű érzés lenne!

Berta Ferenc

Műkedvelő fotografusok Szolnokon

Alapvetően abból a tényből kell kiindulnunk, hogy Párizsban, 1839. augusztus 15-én Daguerre találmányát közhírré, közkinccsé tették. A fényvel való írás elindult hódító útjára. Ahhoz azonban, hogy a szolnoki műkedvelő fotografusokról beszéljünk, először ismerkedjünk meg az iparszerű fotográfia helyi kezdetével.

A városban 1852-53-ban jelent meg az első fotografus, aki megélhetését oly módon biztosította, hogy településről településre járva, utazva fotografálta az azt megfizetni tudókat. Ez az úgynevezett utazófotografus Becker Z. Soinló lotharingiai lakos volt. Az első szolnoki fényképészeti műterem 1857-58-ban nyitotta meg kapuit, az akkori Weisse Resselgasse 420. szám alatt. Tulajdonosa Chrystel Ignatz, szolnoki lakos. Az előbbieken említett két évszám a viszonyítás alapjául szolgálhat, mivel pontos évszámmeghatározással szinte lehetetlen megmondani, hogy mettől számítható az amatőr fotografusok megjelenése, működésük a városban. Ám ha mégis évszámban kell gondolkodnunk, akkor a századfordulót megelőző éveket kell megjelölnünk. Létszámuk gyorsan növekedhetett, és a XX. század elejére már igencsak tevékenyek lehettek, mivel Szigeti Henrik, a kiváló fényképész és üzletember, felismerve az amatőrizmusból rejlő piaci lehetőségeket, fényképészeti műintézete mellett megnyitotta a fényképészeti cikkek üzletét is.

A helyi lapban - már 1903. augusztus 28-án - így hirdette:

“A fényképészethez szükséges vegyszerek, lemezek és eszközök állandó nagy raktára!”

“... a sötétkamerát t. vevőim díjmentesen használhatják. Műkedvelő fényképezőknek mindenféle kézi és állványos fényképezőgépek... részletfizetésre is kaphatók. Oktatás díjmentes!”

Ebből a hirdetésből megtudhattuk azt is, hogy akkor egy 9x12-es lemezes fényképezőgép /12 felvételes, lemezváltóval/ egyéb tartozékokkal 100 korona volt.

1903. május 31.

“Kézpénzfizetésnél 2 százalék engedmény.”

Ekkor vezette be a városban először és elsőként új szolgáltatását, miszerint:

“Elvállalom a fényképek teljes kidolgozását...”

1903 júliusában egy 9x12-es kamera teljes felszereléssel már csak 85 koronába került. A vételkor 6 koronát kellett kifizetni, a többi havi részletekben törlesztette a műkedvelő fotografus. 1905-ben már aranyfürdőt kínál az amatőröknek. Még ez év márciusában tudatta, hogy:

“Fényképezőgépek 7.50 fillértől feljebb.”

Tehát a kezdőktől a haladóig gondol a vevőkre. Természetesen érdekes a felvételezéshez használt lemezek gyártmánya és ára is, mert ebből becsülhetjük fel, hogy mennyit fotográfálhatott egy korabeli amatőr.

“1 tucat Germania lemez /9x12/ 75 korona

1 tucat Helios lemez /9x12/ 65 korona”

Természetesen nemcsak Ő ismerte fel az üzleti lehetőségeket. Kőhalmi Miklós drogériája is forgalmazott fényképészeti cikkeket. Utóda, Szabó Ferenc /ekkor már SAS drogéria/ 6 és 90 korona között árusított kamerákat. A folyamatos ellátás a '20-as években sem szűnt meg, sőt 1926-ban a Köves /Baross u./, 1927-ben az Aranykereszt /Fehér László tulajdona/ drogéria is bekapcsolódott e tevékenységbe. Sajnos eleddig Szolnokon a műkedvelő fotográfusoknak nem volt egy, a terület fotóéletét átfogni tudó, sem nyitott, sem zárt szervezete. A '20-as évek végén, pontosabban 1928-ban - hatósági engedély nélkül - létrehozták a Szolnoki Fotóklubot, az első szervezetet a helyi fotóéletben, amelyik aktívan és nagy odaadással vetette bele magát a munkába. Tagjai: Balássy György, Botta László, Dobos István, Fábry Dezső, dr. Farkas József, Hegedűs Lajos, Perjési Károly, dr. Soós Gyula, Szekeres Ferenc, Tabák Lajos.

Már a következő évben kiállítást rendeztek a Lőrinczi-féle vendéglőben. 1930-ban csatlakoztak a Magyar Amatőrfényképészek Országos Szövetségéhez, és létrejött a MAOSZ szolnoki csoportja. 1931-ben törvényesen is megalakult a szolnoki amatőrfényképészek egylete. A helyi sajtó a 2. oldalon adta híről, hogy mi is történt 1931. május 1-jén, vasárnap délelőtt a vármegyeháza kistermében.

“Megalakult a szolnoki amatőrfényképészek egylete. Vasárnap délelőtt a vármegyeháza kistermében tartották Botta László vezetésével a szolnoki amatőrfényképészek alakuló gyűlésüket. Az új egyesület elnökévé egyhangú lelkesedéssel Alexander Imre alispánt választották meg, aki elfogadta az egyesület vezetését, és körvonalazta feladatát. Vígh Gyula az egyesület alapszabályait olvasta fel, majd megválasztották a tisztikart:

Társelnökök: Rácz Kornél és dr. Kerecsy Jenő

titkár: Balázs György

pénztáros: Lantos István

háznagy: Kormos Jenő lettek.”

/Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Lapok, 1931. május 7. 2. o./

Sokáig váratott magára egy ilyen átfogó és irányító szervezet. Az igény minden bizonnyal már előbb is megvolt rá, hiszen 1929-ben /május 25. - Hírek/ a Nerfeld Bank műszeráru osztálya így hirdetett:

“Nem játék az amatőr fényképészet. Szórakozás ugyan, de kulturális értékű szórakozás...”

... A Nerfeld Bank műszeráru osztályának vevőközönsége... a képzés szempontjából is előnyös helyzetben van, mert ott több évtizedes fotóamatőr tapasztalatok alapján kaphat mindenki készséges felvilágosítást,..."

A létrejött egyesület nem télenkedett. Még a '31-es évben nagyszabású fényképképzést szervezett meg, melynek kiállítási anyagát a Nemzeti Szálloda éttermében állították ki. A kiállítás 1931. szeptember 27-én nyílt meg. A helyi sajtó dícséretére válik, hogy a Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Lapok már 24-én, a 3. oldalán így vezette be:

"Az amatőrfényképezők kiállítása. E hó 27-én, vasárnap kerül bemutatásra, illetőleg nyílik meg az amatőrfényképezők csoportja által rendezett kiállítás, melyben alkalma lesz a közönségnek gyönyörködni. ... 300 felvétel érkezett be, ezekből a zsűri 200-at alkalmasnak talált a kiállításra. A szenzációt keltő kiállítás 200 fényképéből a 10 legsikerültebb fényképet a zsűri díjazásra méltónak, és ezek közül Tabák Lajos, cukorgyári tisztviselő Plakátnéző képét az első helyre jelöli. A második és harmadik díjak Balázs György, Pfeitter Károly, Hegedűs Sándor és Botta László között oszlanak meg. De a zsűri ezeken kívül is több sikerült felvételt fog jutalommal kitüntetni."

Megjegyzem, hogy ezek között volt Hauk Antal egy képe is, ami ausztriai tájat ábrázolt. A MAOSZ 1931-es budapesti országos kiállításán a csoport kollektíván vett részt. Tabák Lajos visszaemlékezéseiből tudjuk, hogy Botta László, dr. Soós Gyula és Tabák Lajos munkái érdemelték ki díjat. A teljes kollekció különdíjat kapott. 1933-ban Faragó Sándor nyomdász és tulajdonos segítségével megjelent a Szolnoki Tükör című képes folyóirat. Sajnos csak négy szám jelent meg összesen, de így is bemutatkozási lehetőség volt az akkori amatőrök számára /Halász László, Homoki Miklós, Mandel István, Valis István/. A lapnak - dícséretes módon - volt diák-fotó rovata is, így gondolt az utánpótlásra. Az egyesület 1940-ig működött és vett részt hazai és külföldi kiállításokon.

Ők és a csoport munkájában részt nem vevő amatőr fotográfusok 1938-tól 1946-ig

Csernus Mihály/Horthy M. u. 46./, Szabó Ferenc/Batthyány u. 20./, Ábrahám István/Szapáry u. 1./, Izsák József/Kossuth tér 8./, Klein Dezső/Baross u. 2./ és Tornyos Vilmos/Baross u. 20./

kereskedéseiben szerezhették be az igényeiknek és anyagi helyzetüknek megfelelő fotográfiai eszközöket, vegyszereket, esetleg dolgoztathatták ki felvételeiket.

A MAOSZ szolnoki csoportja a háború alatt megszűnt, szétesett. Ennek ellenére az önállóan, a maguk részére fotográfálók dolgoztak tovább. Emlék és dokumentív értékű felvételek születtek.

Mindezeket Tabák Lajos, id. Szekeres Ferenc, Nagy József visszaemlékezései, Hauk Antal szíves közlése és egyéni kutatása alapján jegyeztem le.

Pálné Kovács Ilona

Az önkormányzatok múltja és jövője

(Gondolatok egy tanulmánykötetről)

Nem hiszem, hogy van kurrensebb téma manapság a társadalomtudományokban, mint az önkormányzatiság. A választások idején olvasható, hallható megnyilatkozások számtalan illúziót, ballasztot, téveszmét tartalmaznak, s lassan úgy következik be a közvéleményben a csömör, hogy az új rendszer még életre sem kelt. Az önkormányzatiság olcsó választási szlogenné vált, s bizony kevesen néznek szembe azzal, hogy a változások ténylegesen mit is jelentenek majd. Sok tekintetben a tudományos közelítés is megmaradt az önkormányzati törvény „glosszálásánál”. A Szolnok megyei szerzőgárda vállalkozása szándékaiban mindenképpen túlmutat holmi divatok követésén. A történész, néprajzkutató szerzők hosszú, ezirányú kutatási tapasztalataikat összegezték azzal a szándékkal, hogy - mint a kötet címe sugallja - *példákat szolgáltatassanak „haladó önkormányzati hagyományainkból” a jövő önkormányzati politikusainak és szakembereinek*. A szerzők másik része viszont a jelen, illetve közelmúlt megélt, gyakorolt közigazgatási gyakorlatából mérte, s próbálja az idealizált modelleket a valósággal összekötni, a tényleges „lehetőségeket” számbavenni.

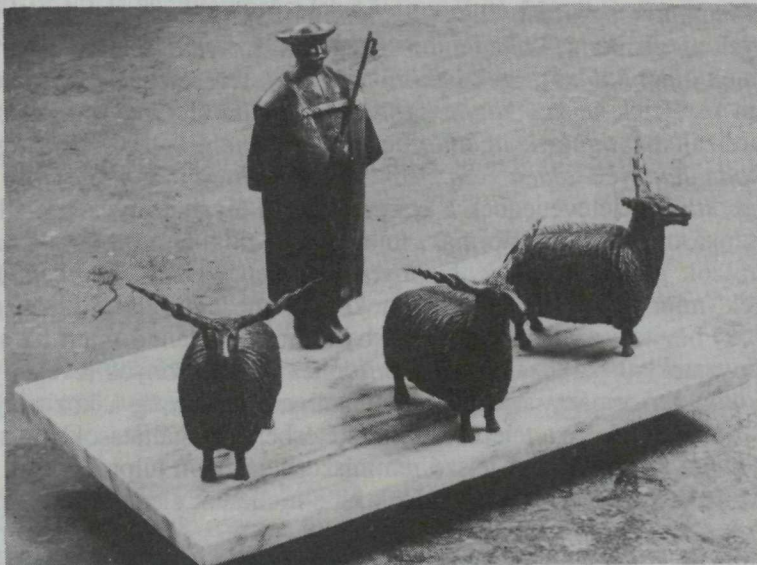
Az önkormányzati modell egyik leglényegesebb sajátossága, hogy működése formáját és tartalmát tekintve is - a szükségszerű standard elemeken túl - a „helyhez” idomul, a hely sajátosságait, a helyi gazdaság és társadalom törekvéseit tükrözi vissza elsősorban. Éppen ezért fontos és tanulságos egy történelmét, etnikumát tekintve egyaránt jellegzetes térség, a Jászkunság önkormányzati hagyományait megismerni. Ebben a térségben voltak olyan specialitások, amelyek megjelentek a helyi közösségek önkormányzati szervezetében is (pl. redemptio, a Jászkon kerületek sajátos helyzete). A másik oldalról viszont működtek azok a standardizált önkormányzati intézmények is, *amelyek közül nem egy az új, napjainkban hatályba lépett önkormányzati törvényben is megjelenik (jegyző, iskolaszék, stb.)*. Felelevenednek a könyv oldalain olyan szervezetek, illetve közösségi szokások, magatartásformák, amelyek a közjogi önkormányzatok közegét alkották, azok partnerei voltak, bizonyos munkamegosztási rendben. Ezen intézmények (mint az ipartestület, közbirtokosság, mezőgazdasági bizottság, presbiteriumok) bevitelére a mai gondolkodásba azért üdvözlendő, mert ha a közjogi önkormányzatokkal párhuzamosan nem jönnek létre bizonyos tevékenységeket vállaló külön önkormányzatok, akkor óhatatlanul is túlteng a közigazgatásilag szervezett funkciók köre a településüzemeltetésben, szolgáltatásokban, s a „minden hatalmat a szovjeteknek” jelszó reminiszcenciájaként túlpuffasztott, helyben központosító önkormányzatok alakulnak ki, s mellettük elsorvadnak a helyi társadalmak.

A tanulmánykötet azon fejezetei, amelyek a tanácsrendszer működési tapasztalatait, illetve a formálódó önkormányzati törvényt elemzik, olyan szerzők tollából születtek, akik láthatóan tisztában vannak a modellváltás tényleges társadalmi-gazdasági feltételeivel. Különösen kiemelendő a tisztánlátás a megye te-

lepüléshálózati - infrastrukturális és gazdasági problémái vonatkozásában, az errodált, leépülő helyi társadalmak és a leendő önkormányzatok közötti viszony kérdésében. Érdekesek azon tanulmányok is, amelyek inkább elméleti igényekkel közelednek az önkormányzati rendszer olyan minősítő, alapvetően befolyásoló faktoraihoz, mint a helyi közösségek és a politikai közösségek fogalma, egymáshoz való viszonya, az átépülő kormányzati - és közigazgatási rendszer, illetve az önkormányzati szféra kapcsolata, az önkormányzati modell bevezetésével prognosztizálható társadalmi hatások.

Összeségében tehát e tanulmánykötet széles spektrumon elemzi az önkormányzati modellváltással kapcsolatos alapkérdéseket, de ugyancsak realista, józan megfontolásból nem vállalkoznak a szerkesztők egyfajta szintézisadásra, vagy a mérleg megvonására. Erre a recenzens sem vetemedik, ugyanis annyi nyilvánvaló, hogy a területi irányítás fejlettebb, demokratikusabb, hatékonyabb modelljének kell az önkormányzatot tekintenünk. Azt is tudnunk kell azonban, hogy az önkormányzatiság pusztán egy szervezési elv, ami számtalan tartalmat hordozhat, s „kiszolgálhat” bármilyen kormányzati politikát, de alkalmas lehet a Nyugat-Európában reneszánszát élő, s új „államépítési” elvként hatni kezdő regionalizmusnak is. A kötet szellemisége, a szerzők tárgyilagossága, ha uralkodó sajátja e megye társadalmának és a leendő önkormányzati vezetőknek, akkor optimistán indulhatnak az önkormányzattá válás hosszúnak és rögösnek ígérkező útján.

(Dr. Jenei Bálint és dr. Pethő László (szerk.): Példák és lehetőségek. Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Tanács Tudományos Koordinációs Bizottsága. 1990.)

Gulyás Éva

Kamill testvér kalandozásai a XX. században

Fr. Kovács Kamill ferences testvér önéletrajza című munkájáról (Bp. 1989.)

A jázsági származású ferences testvér és neves búcsúvezető Kovács Sándor, rendi nevén Kamill testvér visszaemlékezéseit olvashatjuk ebben a könyvben. Ezek a vallomások, levelek a vallásos népelet fontos dokumentumai, segítségükkel képet alkothatunk a magyar parasztság vallásos életéről, szemléletmódjáról, a búcsújárásokról, a különböző kegyhelyek tiszteletéről, a ferences barátok életéről.

Egy személyes emlékekkel kezdem. Amikor az 1970-es években a Vendel-kultusz emlékeit kutattam a Jázságban, adatközlőim a jázsberényi ferences templomba küldtek a Vendel oltár megtekintésére. A templom zárva volt, a templomkertben viszont egy idősebb férfi kapálgatott. Érdeklődésemre elmondta, hogy Kamill testvérnek hívják, és szívesen megmutatja az oltárt. Bevezetett a templomba, s közben - mint tőzsgyökeres jázsági - elmesélt mindent, amit szent Vendelről és a jázsági Vendel-kultusról, szobrokról tudott. Felhívta a figyelmet Szántó Konrád ferences templomról szóló, nemrég megjelent könyvére. Még ezután is egy darabig kapcsolatban álltam vele, adatokat szolgáltatott, könyveket ajánlott, nagyon készséges volt. Most, hogy évtizedek múlva kezembe került a könyve, ez az emlék villant fel bennem egy pillanatra. Rájöttem, hogy egy régi, ősi foglalkozás egyik utolsó képviselőjével hozott össze a sors annak idején.

A ferencesek jázsági működésének igen nagy múltja van. Fontos szerepet játszottak a jázsok keresztény hitre térítésében. Befogadásukat jelzi, hogy Berény lakossága a XV. században templomot és klostrot építtetett a ferencesek tiszteletére.

A ferences barátok a nép közé vegyülve hirdették isten igéit, puritán életfelfogást vallottak, természethez, istenhez való közelséget, s erre saját életükkel mutattak példát.

Kamill testvér jázsági gazdacsaládból (Pórtelek) származott, cipésmesterséget tanult, majd fiatalon, 1929-ben belépett a ferences rendbe (főbb állomásai: Pécs, Baja, Szécsény, Gyöngyös, Jázsberény, élete végén, illetve a könyv írásakor Pannonhalma). Kitűnő búcsúvezető volt, a jázságiakat különböző búcsújáróhelyekre elvezette: Mátraverebély, Máriagyüd, Máriapócs, Petőfiszállás stb. Hívei segítségével építtette fel az Angyalos Boldogasszony jázsberényi kápolnáját, ahol

a híres Porciunkula (a franciskánus rend három ágának: a ferencrendieknek, minoritáknak és kapucinusoknak legnagyobb ünnepe, augusztus 2.) búcsúkat, a Jászság egyik legismertebb búcsújárását rendezik meg. A könyv folklór szempontból sok hasznos adatot tartalmaz. Kamill testvér feladata volt, hogy a ferences kolostorok részére alamizsnát gyűjtsön, *koledáljon*. Gyűjtőútjain bejárta a Baja környéki magyar, német és sokác falvakat és a Felvidék magyarlakta falvait (Boconád, Kisnána, Vécs, Hont, Gyerk, Ipolybalog, Szalatnya, Palást, Ivánbottyán, Léva, Ipolyszécsénke, Zaránk, Tarnaórs stb.). Így került kapcsolatba a falvak népével, mély emberismeretről és finom humorról tanúskodnak megfigyelései, vidám anekdótái, mondái és néprajzi értékű feljegyzései (pl. a szécsényi asszonyok húsvét hajnali Jézus keresése; Rozi ánygó és a barát; a barátá változott számár esete stb.).

Valójában a *koledálás* néprajzi terminológiájához is újabb adatokat szolgáltat, megvilágítja e népszokás egyházi eredetét, és bemutatja gyakorlatát. A háború utáni években mint kitűnő verselő és előadó fontos szerepet játszott a különböző népszokásokban, az 1960-as években a jászberényi lakodalmak, névnapok, disznótorok népszerű vőfélye, mulattatója volt, sőt egyik társával, a kóródi káplánnal egy eredeti hangú disznóbúcsúztatót is írt. Temetéseken előimádkozó és virrasztó volt.

Tudatosan ápolta és terjesztette a világi és egyházi hagyományokat, s mint egy középkori jokulátornak, irányító szerepe volt a nép spontán, közösségi, szellemi életében, hagyományaiban. A vallási néprajz kutatója is sok érdekességet talál a könyvben. Kiemelkedő ebben a vonatkozásban a szerző búcsúvezetői tevékenysége. A búcsú a vallásos népelet egyik legösszetettebb jelensége, amely résztvevőinek nagy lelki élményt nyújt. Élete egyik legfőbb célja a búcsú szervezése volt, főleg a szerzetesrendek feloszlátása után. Belülről láttatja a búcsút, megéreztetni érzelmi emelkedettségét, a vallási alapon való összetartozás fennkölt, magasrendű érzését. Főleg a nagyobb búcsújáró helyeken jut ez a közösségi élmény kifejezésre, ezzel kapcsolatban szép leírásokat, vallomásokat olvashatunk a könyvben.

Például máriapócsi, mátraverebélyi zarándoklatok éjszakai virrasztásokkal. Igazat kell adnunk a kötet kitűnő szerkesztőjének, Sinkó Ferencnek abban, hogy a búcsúvezetést ősi, hagyományos foglalkozásnak tekinti, és a török utáni licenciátus intézményének és hagyományainak továbbélését látja bennük. A paphoz hasonlóan vallási, erkölcsi tevékenységet fejtettek ki a nép körében, eredetileg a pap és tanítóhiányt pótolták, korunkban a nép spontán vallásos életének önkéntes szervezői. Ezért nem véletlen, hogy a kötetben külön fejezet foglalkozik a búcsúvezetőkkel, így többek között a híres jászladányi búcsúvezetőről, Orosz Istvánról is megemlékezik a szerző.

A könyv mindezen túl elsősorban önéletrész, amelyet értő, gondos kézzel Sinkó Ferenc szerkesztett a szerző hozzá írt leveleiből. A válogatás a búcsújárással kapcsolatos visszaemlékezéseket részesítette előnyben, a néprajz- és vallástör-

ténet-kutatók örömeire, hasznára. Mindezekeken felül élő történelem is ez a könyv, hiszen elsőkézből kapunk képet az ostrom éveiről, a szerzetesrendek feloszlásának körülményeiről, a menekülésről, a háború utáni hányattatásokról.

Ritkán jelenik meg ilyen témájú könyv. Bálint Sándor Orosz István jászladányi szentemberről szóló könyve óta ez az első, amely egy búcsúvezető életébe enged bepillantani. De amíg az tudományos igényű tanulmány egy ősi foglalkozásról és ennek kapcsán a licenciátus intézményéről, addig ez személyes erejű önvallomás, amely belülről láttatja e foglalkozást, így a néprajz- és vallástörténet-kutatás számára kiegészíti, bővíti, mélyíti eddigi ismereteinket.

Bölcsei Andrásné

Mesterség és hivatás

Gondolatok dr. Varga Gyöngyi A táblától a számítógépig című könyvéről (Módszertani ötlettár, Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Pedagógiai Intézet, 1990.)

Meg kell vallanom, hogy nem tudtam elfogódottság nélkül kézbe venni ezt a könyvet, hiszen dr. Varga Gyöngyi tanulmánya a karcagi gimnáziumnak abban az angol nyelvet magas szinten tanító, az angol nyelvi kultúrát nem csak a város környékére, hanem a szerteröppenő tanítványok révén az egész országra kisu-gáرزó szellemi műhelyében készült, ahol az első angol szavakat én is tanultam, ahol indíttatást kaptam az angol szakos tanári pályára.

Sokan azt mondják, hogy jó tanárnak születni kell. Nem tagadom, hogy ezen a pályán fontosak a személyes adottságok, de ugyanakkor vallom, hogy megfelelő képzéssel elsajátíthatók azok a módszerek és eljárások, amelyek a tanár munkáját színesebbé, érdekesebbé, s így eredményesebbé tehetik. Egy kicsit mesterség is ez, és ebben a könyvben a nyelvtanítás mesterségének minden apró fogását alaposan ismerő „mester” osztja meg tudását, tapasztalatait jelenlegi és jövőző pályatársaival.

Egy kicsit rendhagyó módon fogtam a könyv olvasásához, mert miután átfutottam a tartalomjegyzéket, azonnal a könyv végére lapoztam, és a dolgozatban felhasznált irodalom jegyzékét tanulmányoztam át. A pályán eltöltött több mint húsz év során ennek az irodalomnak nagy részével magam is találkoztam, és most itt van egy könyv, ami tartalmazza mindennek a lényegét. Egy pályakezdőnek, egy közismerten kevés szabad idővel rendelkező tanárnak nem kell ennyi könyvet, cikket elolvasnia, mert dr. Varga Gyöngyi összefoglalja számunkra mindazt, ami ezekből fontos a nyelvet tanító, a nyelvtanítás nehézségeivel naponta megküzdő tanár szemszögéből. Elolvastva a könyvet arról is meggyőződtem, hogy írójá nemcsak a szakirodalomban való jártasságáról tesz tanúbizonyságot, hanem gazdag tapasztalatokkal is rendelkezik. Nem kell éveket próbálkozással, gyakorolgatással tölteni, mert ez a könyv százegynéhány oldalon átadja nekünk szerzője ismereteit, tapasztalatait oly módon, hogy miközben átfogó képet ad a különböző segédeszközökről, nem mulasztja el, hogy kitérjen azok alkalmazásánál egészen apró részleteire, hiszen ezek a jórészt technikai eszközök, a tudomány és technika nekünk, bölcészeknek szinte kiismerhetetlen csodái, csak így válnak a nyelvet tanító tanár engedelmes segítőtársaivá.

A könyv a nyelvtanítás történetének rövid áttekintése után egy-egy fejezetet szentel minden segédeszköznek és azok alkalmazási lehetőségeinek, kezdve a legősibb és legegyszerűbb segédeszközzel, a táblával és a krétával, eljutva a legkorszerűbb és legbonyolultabb eszközökhöz, a számítógéppel vezérelt képlemez

(videodisk) alkalmazásáig. Bár már ez utóbbi eszköz is megvalósult lehetőség a fejlettebb országokban, a szerző igen nagy figyelmet szentel a hagyományos eszközöknek, hangsúlyozva azt - s ezzel messzemenően egyetértek -, hogy nem a segédeszköz korszerűsége biztosítja a tanítás eredményességét, hanem az alkalmazás módja. A tanár alkalomadtán egy szál kréta segítségével is igen színiesen és eredményesen taníthat, de ugyanakkor nyitottnak kell lennie minden új iránt, keresnie kell azokat a módszereket és eszközöket, amelyek egyéniségének, a tanulóknak, az adott tananyag átadásának, gyakoroltatásának legjobban megfelelnek. Sajnos nagyon sok olyan tanár van, aki elveti egyik vagy másik eszköz használatát anélkül, hogy kipróbálta volna. Minden ilyen tanárnak ajánlom ezt a könyvet, mert szerzője végigpróbált minden nyelvtanítási segédeszközt, és nem csak felsorolást ad, hanem részletesen ismerteti azokat, utal az adott eszköz alkalmazásának nehézségeire és előnyeire is.

Mivel a tanulmány időrendi sorrendben tekinti át az egyes segédeszközöket, olyanok alkalmazásának az ismertetésére is kitér, amelyek a technikai fejlődés miatt már nem lehetnek a tanár munkájának segítői (pl. epizskóp, hanglemezek, rádió-tv egyenes adása - a magnó és a videó átvette a szerepüket), de ez csak a szerző teljességre törekvését jelzi. Nagy figyelmet érdemelnek azok a fejezetek, amelyek a többi vizuális, auditív illetve audio-vizuális segédeszközt mutatják be. Sok hasznos ötletet kapunk dr. Varga Gyöngyitől, aki arra is tanácsot ad, hogy hogyan gyűjtsük, rendszerezzük, tároljuk a szemléltető anyagokat (képek, diák, magnófelvételek, stb.). Nagy erénye a könyvnek, hogy a különböző segédeszközök és a hozzájuk való anyagok ismertetésekor figyelembe veszi egyrészt a mai magyar iskolákban levő technikai lehetőségeket, másrészt a Magyarországon elérhető anyagokat. Varga Gyöngyi nem rugaszkodik el a valóságtól, mert bár ismeri a legkorszerűbb anyagokat is, elsősorban azok alkalmazásának a részleteit taglalja, amelyek Magyarországon adóttak, ugyanakkor biztatja, bátorítja a tanárokat önálló anyagkészítésre (rajzok, táblázatok készítése; képek, hang- és videofelvételek gyűjtése; az ezekhez kapcsolódó gyakorlatok összeállítás). Szerencsére az utóbbi időben sok új anyag jelent meg a hazai boltokban, az angol nyelvű műholdas programok vétele is egyre több helyen lehetséges. A Soros Alapítvány jóvoltából több iskola rendelkezik olyan videós anyaggal, mint a Follow Through vagy a Video English. Rajtunk, angol szakos tanárokon múlik, hogy tudunk-e megfelelően élni ezzel a nagyszerű, igazán korszerű és hasznos adománnyal.

Végül a könyv egy felmérés eredményeinek az ismertetésével zárul. A szerző arra volt kíváncsi, hogy kollegái, jelen esetben Jász-Nagykun-Szolnok megye angol szakos tanárai milyen gyakran alkalmazzák a különböző segédeszközöket. Nagyon tanulságosak ennek a felmérésnek a tapasztalatai, és azt hiszem, hogy általánosíthatók is. Rendkívül fontos, hogy a nyelvtanulás - elsősorban az angol nyelv tanulása - iránti igény növekedésével együtt nőjön a tanárok nyelvtudása, módszertani kultúrája, mert csak így tudunk eleget tenni a nagy társadalmi elvárásnak. Ezért ajánlom dr. Varga Gyöngyi könyvét gondos tanulmányozásra minden már gyakorló és a tanítást most tanuló angol szakos tanárnak.

MEGRENDELŐLAP

Megrendelem a JÁSZKUNSÁG című folyóiratot.....példányban
.....időszakra

Név:.....

Cím:.....

(A fizetés módja: a csatolt postai befizetési utalványon vagy egyéb postai befizetési lapon az Axel Springer-Budapest Kiadói Kft. Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Irodája címére: Szolnok, Kossuth tér 1. Pf. 105 5001.)

Az előfizetés díja félévre 72 forint, egy évre 144 forint.

.....1990.....hó.....nap.

.....
aláírás

JÁSZKUNSÁG

A Szolnok Megyei Tanács V. B. művelődési osztályának folyóirata.

Főszerkesztő: **Körmendi Lajos**

Szerkesztők: **Dorkovics Ágnes, dr. Kerégyártó T. István, Sarusi Mihály**

Művészeti vezető: **Majná József**

Szerkesztőbizottság: **Benson Vilmos, dr. Botka János, Györfi Lajos, dr. Kerégyártó T. István, Körmendi Lajos, Sarusi Mihály, dr. Szabó László, Tar Sándor, Várszegi Tibor**

Kiadja az Axel Springer-Budapest Kiadói Kft. Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Irodája 5001 Szolnok, Pf. 105 Telefon: 42-211.

Felelős kiadó: az irodavezető.

Verseghy Nyomda: 5000 Szolnok, Városmajor út 28. Telefon: 35-433.

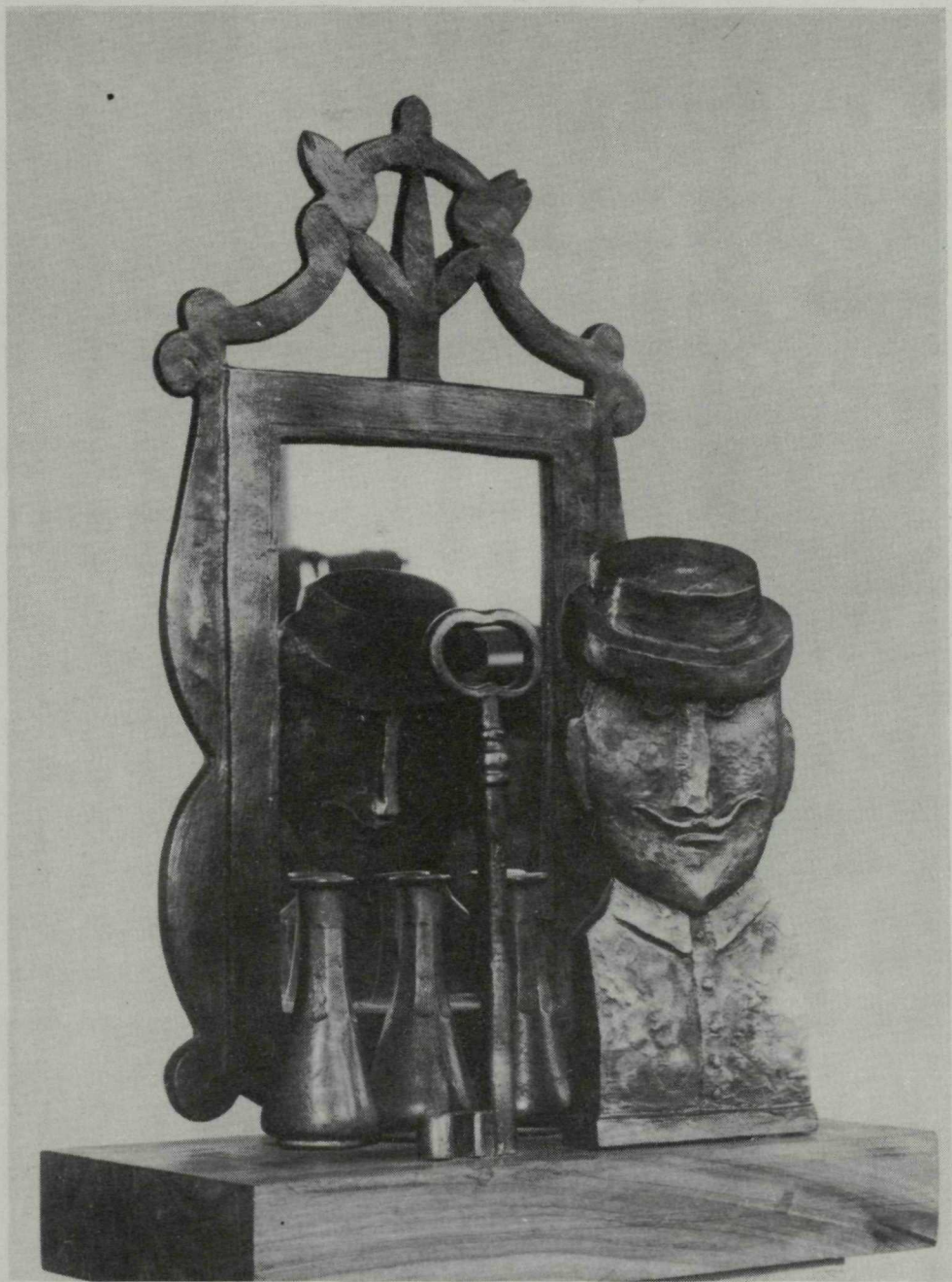
Felelős vezető: **Gombkötő Béla**

ISSN 0448-9144

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely hírlapkézbesítő postahivatalnál, a hírlapkézbesítőknél, a Posta hírlapüzleteiben és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál /HELIR/, Budapest, XIII. Lehel út 10/a. 1900. - közvetlenül, vagy postautalványon, valamint átutalással a HELIR 215-96162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj: 1 évre 144 Ft, félévre 72 Ft, egyes szám 24 Ft. Megjelenik évente hatszor.

XXXVI. évfolyam 6. szám, 1990. december

Ára: 24,—Ft

TARTALOM

KÖZELKÉP

Nagy Gáspár: Álomtalan képek jönnek; Egy búcsúzó alak; Anzix - N.X. (5.)	1
Lengyel Boldizsár: Türelem kell, és több megértés	4
Turcsány Péter: A tapétás dalnokoktól fényvéekre	8

GYERMEKEK

Kiss Benedek versei	11
Mezey Katalin versei	13
Buda Béla: Iskola és mentálhigiéné	15
Rózsa Endre versei	25
Iluh István versei	27
Radnay Mária: „Megátkoztál, meg is vertél”	29
Molnár Lajos: Gyökérmadár-sírató	35

IRODALOM

Kiss Tamás versei	36
Jenei Gyula versei	38
Dorkovics Ágnes: „Nem várok jövőt?”	40
Bíró József: Jenei Gyula: Hátszországban	42
Bíró József: Dada / az esztendő 365 napjára	43
Dorkovics Ágnes: Aydoya alszik	48
Lengyel Boldizsár verse	50
Rigó József: Bulvármagány a Váci utcában	51
Kontra Ferenc: Skatulyajáték	54
Tasnádi Attila: Somogyi Árpád szobrairól	56
Juhász Ferenc: Megszólítás	57

ITT VAGYOK HONN

Cseh János: Egy kelta lakóház a Közép-Tisza-vidékről	58
Turóczy Istvánné: Népfőiskolai hagyományok nyomában	75
Berta Ferenc: Műkedvelő fotográfusok Szolnokon	86
Pálné Kovács Ilona: Az önkormányzatok múltja és jövője	89
Gulyás Éva: Kamill testvér kalandozásai a XX. században	91
Bölcskei Andrásné: Mesterség és hivatás	94

Ebben a számunkban Somogyi Árpád szobrait közöljük.

A borítót Tóth Sándor rajzának felhasználásával Bíró József tervezte.